

Treball de Fi de Grau

Títol

Autoria

Professorat tutor

Grau

Tipus de TFG

Data

Full resum del TFG

Títol del Treball Fi de Grau:

Català:

Castellà:

Anglès:

Autoria:

**Professorat
tutor:**

Curs:

Grau:

Paraules clau (mínim 3)

Català:

Castellà:

Anglès:

Resum del Treball Fi de Grau (extensió màxima 100 paraules)

Català:

Castellà:

Anglès:

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ.....	2
2. METODOLOGIA.....	4
2.1 ENTREVISTATS.....	5
2.2 PODCAST.....	9
3. REPORTATGE.....	10
4. NAIXEMENT I HISTÒRIA.....	49
5. VALORACIÓ PERSONAL	52
6. BIBLIOGRAFIA.....	55
7. ANNEXOS.....	62

1. Introducció:

Aquest reportatge neix a través de la curiositat que em genera la situació actual de l'homeopatia i les discrepàncies que genera. L'homeopatia a l'estat espanyol, mentre que per alguns és un frau i no funciona, per d'altres és una medicina moderna molts més personalitzada i efectiva que la medicina convencional. Davant aquests dos grups tan separats i diferenciats, em neixen una sèrie de preguntes: ¿Com pot ser que mentre que alguns metges i científics diguin que els estudis no demostrin l'efectivitat de l'homeopatia, els homeòpates declarin que hi ha estudis que ho demostren? ¿Si la homeopatia només és placebo, perquè hi ha gent que li funciona i la recomana? I, per últim ¿Si els estudis demostren que l'homeopatia no funciona, per què és legal i es ven a les farmàcies? Amb aquestes preguntes sorgeix el meu interès per conèixer exactament què és l'homeopatia i en què es basa, perquè genera tanta controvèrsia i quina és la situació actual a l'estat espanyol i a Europa.

L'objectiu d'aquest treball es comprendre la realitat d'aquesta medicina alternativa al nostre país i conèixer els diversos punts de vista d'aquelles persones que defensen la homeopatia i les que creuen que és un frau. Per tal d'aconseguir-ho, el reportatge estarà basat en entrevistes realitzades a especialistes; com metges, homeòpates, científics i farmacèutics, i persones que han pres productes homeopàtics, per tal de conèixer la seva experiència. Cal destacar, que en cap cas l'objectiu del reportatge és posicionar-se ni a favor ni en contra d'aquesta teràpia, sinó exposar tots els punts de vista, informació i dades sobre l'homeopatia a Espanya per tal que els lectors coneguin més a fons aquesta medicina alternativa i treguin les seves pròpies conclusions. El resultat idoni és fer reflexionar a tothom, fins i tot, aquelles persones que ja tenen una posició marcada sobre aquesta temàtica.

Un altre punt molt important a destacar és la situació socioeconòmica de la homeopatia al nostre país. Malgrat que a l'imaginari col·lectiu sembla haver-hi un consens sobre l'estafa que representa l'homeopatia, actualment a l'estat espanyol la seva venda segueix sent molt alta. A partir d'aquestes dades sorgeix una pregunta, què impulsa a una persona a prendre medicina homeopàtica i no medicina

convencional? On ha fallat el sistema sanitari per tal impulsar a milers de persones a confiar la seva salut a mètodes de medicina alternativa? I encara més; realment aquest sistema de medicina alternatiu aporta els beneficis que els seus venedors i usuaris asseguren? Per aconseguir aquesta visió, entrevistaré a usuaris i antics usuaris d'homeopatia perquè m'expliquin que els aporta o perquè van deixar de prendre. Crec que aquest punt és una de les principals mancances quan parlem sobre el debat sobre l'homeopatia. Normalment ens centrem en la validesa científica d'aquest producte, però no ens parem a pensar perquè tantes persones en prenen o n'han pres tot i que els científics asseguren que no funciona.

Per altra banda, la situació econòmica de l'homeopatia al nostre país i a Europa és un punt molt important i inusual. El major productor d'aquest producte és l'empresa francesa Boiron que manté un cert monopoli sobre la venda dels productes homeopàtics. Malgrat això, segons dades del CIS el consum d'homeopatia a Espanya ha disminuït en els últims anys, cosa que ha provocat una baixada d'ingressos de les farmacèutiques homeopàtiques. A més, i tenint en compte la situació de pandèmia actual, seria interessant saber com ha afectat al negoci de l'homeopatia la crisi de la Covid o, si pel contrari, s'ha vist beneficiat.

Per últim, la situació política d'aquest producte és extraordinària i digna d'estudi. Durant molts anys al nostre país, aquests productes es van vendre legalment però sense cap mena de regulació. No va ser fins a 2014 que el ministeri de Sanitat va aprovar la seva regulació. Malgrat això, la falta de mostres de la seva efectivitat ha provocat moltes crítiques i alguns partits polítics del nostre país han intentat limitar i, fins i tot, prohibir la seva venda. Tot i això, actualment la seva venda és legal i està regulat per la Unió Europea. Però, com pot ser que sigui legal la venda un medicament que alguns metges i científics afirmen que no ha demostrat la seva efectivitat? Quina llei regula i controla la venda i distribució d'aquesta teràpia? Aquest és un aspecte que normalment no es té en compte a l'hora de parlar de l'homeopatia, però que tractaré en profunditat en aquest reportatge.

L'homeopatia està rodejada d'incògnites i informació que ni els mateixos consumidors coneixen. Aquest reportatge pretén posar la llum a totes aquestes preguntes i descobrir perquè existeix una polèmica tan gran al seu voltant.

2. Metodologia:

El projecte està basat, principalment, en un recull d'entrevistes a persones amb diferents perfils i opinions sobre l'homeopatia. Per un costat, he entrevistat a persones, doctors i especialistes en la matèria, que s'han mostrat contràries a l'ús d'homeopatia com a medicament i que creuen que pot ser perjudicial per a la salut. L'objectiu d'aquestes entrevistes amb els detractors és conèixer la seva experiència i els seus arguments en contra de l'homeopatia. A més, en aquests sentit, crec molt interessant no només parlar amb científics i metges que han tractat amb l'homeopatia de primera mà, sinó també amb periodistes i altres perfils semblants per conèixer la seva experiència i descobrir el paper dels mitjans de comunicació en aquest debat.

Per l'altre costat, he contactat amb persones a favor d'aquesta medicina alternativa i que creuen en les seves qualitats medicinals. Dins d'aquest grup he parlat amb homeòpates experts que tracten dia a dia amb l'homeopatia, però també amb usuaris d'aquesta teràpia per descobrir la seva història i saber perquè confien en ella. A més, crec molt important conèixer també la visió de representants de les principals farmacèutiques homeopàtiques del nostre país per conèixer com es troba ara mateix el negoci i els seus arguments sobre l'homeopatia. Dins d'aquest grup, també he parlat amb farmacèutics per conèixer més a fons el negoci d'aquesta medicina alternativa i també la seva posició en el debat de l'homeopatia.

Per últim, també crec important trobar especialistes en medicina o productes farmacèutics que puguin donar una visió més neutral sobre el tema i aportar dades i informació addicional. A part de les entrevistes, he elaborat un recull d'estudis científics realitzats sobre l'homeopatia, positius i negatius, sobre la seva eficàcia, per tal de comparar els diferents resultats i conclusions. A més, també he fet un recull

d'altres dades que aportin informació addicional com, per exemple; baròmetres del CIS, dades de consum i gràfics, per tal de complementar les entrevistes i comparar el que diuen els entrevistats amb dades oficials.

2.1 Entrevistats:

- Especialista 1:
 - Nom: Cristian Martínez
 - Perfil: Delegat comercial de Boiron a Espanya
 - Observacions: En Cristian porta més de 20 anys treballant al sector farmacèutic i des de fa 7 anys treballa a Boiron, la principal empresa d'homeopatia d'Europa.

- Especialista 2:
 - Nom: Conchita Fernández
 - Perfil: Farmacèutica de la Farmàcia López Serra de Terrassa
 - Observacions: La Conchita és una farmacèutica amb més de 20 anys d'experiència que, a més, sempre s'ha interessat per l'homeopatia i ha assistit a convencions homeopàtiques.

- Especialista 3:
 - Nom: José Miguel Mulet

- Perfil: Investigador i divulgador científic
- Observacions: José Miguel Mulet és considerat un dels majors detractors de l'homeopatia a Espanya i és autor del llibre "Medicina sin engaños", on exposa tots els seus arguments en contra de l'homeopatia i perquè, segons ell, és una farsa.
- Especialista 4:
 - Nom: Joan Vidal-Jové
 - Perfil: Homeòpata
 - Observacions: El doctor Vidal-Jové és membre de l'Acadèmia Medico Homeopàtica Barcelona, una de les principals organitzacions homeopàtiques d'Espanya. A més, també és director i metge de l'Institut Khuab, una institució que tracta als seus pacients amb medicina convencional i no convencional.
- Especialista 5:
 - Nom: Luís Alfonso Gámez
 - Perfil: Periodista de "El Correo"
 - Observacions: Luís Alfonso Gámez, a part de ser periodista de la secció de ciència durant molt anys, és autor del llibre "El Peligro de Creer", un llibre on exposa tots els problemes de creure en les teràpies no convencionals. A més, va ser presentador del programa "Escepticos" d'EITB, un programa on posaven a prova les pseudociències.

- Especialista 6:
 - Nom: Xavier Bonfill
 - Perfil: Director del Centre Cochrane Iberoamericà
 - Observacions: Xavier Bonfill és director de Cochrane, una xarxa independent d'investigadors, metges i professionals de la medicina que elaboren revisions d'articles científics prèviament elaborats. La seva biblioteca recull més d'una cinquantena d'articles dedicats a l'estudi de diverses aplicacions de l'homeopatia.

- Especialista 7:
 - Nom: Gonzalo Fernández
 - Perfil: Homeòpata
 - Observacions: El doctor Fernández a part de ser homeòpata especialitzat amb més de 25 anys d'experiència, escriu articles de divulgació al portal web "Hablando de Homeopatía". A part d'això, va ser director d'un màster d'homeopatia de la Universitat de Barcelona que va ser eliminat pel deganat l'any 2014.

- Usuari 1:
 - Nom: Mechi Ramírez
 - Perfil: Usuària d'homeopatia

- Observacions: La Mechi és una usuària assídua d'homeopatia que afirma que es va curar una cistitis crònica amb aquest tractament. Des d'aquell moment, encara que segueix prenent medicina convencional, el seu principal metge de capçalera és un homeòpata.
- Usuari 2:
 - Nom: Marta
 - Perfil: Ex-usuària d'homeopatia
 - Observacions: La Marta prenia homeopatia diàriament fins que el seu marit va morir per tractar-se un càncer amb homeopatia. Des d'aquell instant, rebutja qualsevol mena de teràpia no convencional. Degut al desig de l'entrevistada el nom de Marta és fals, per tal de mantenir el seu anonimat, ja que desitjava no donar el seu nom real. No obstant això, la seva història és totalment verídica.
- Usuari 3:
 - Nom: Dídac Segarra
 - Perfil: Ex-usuari d'homeopatia
 - Observacions: El Dídac era usuari d'homeopatia de petit. La seva mare li donava aquesta medicina pels refredats i altres malalties lleus. Actualment, fa més de 10 anys que no pren homeopatia, encara que tampoc es mostra totalment contrària a ella.

- Usuari 4:
 - Nom: Montse González
 - Perfil: Usuària d'homeopatia
 - Observacions: La Montse pren de tan en tan homeopatia, ja que reconeix que sempre li ha anat bé. Quan els seus fills eren petits els hi donava homeopatia pels refredats i altres malalties lleus. Actualment, encara que ja no tracta els seus fills amb homeopatia, segueix tenint sempre homeopatia a casa.

2.2 Podcast:

Gran part de les entrevistes realitzades als especialistes estaran penjades en format àudio a la plataforma de podcasts Ivoox. D'aquesta manera els lectors del reportatge podran gaudir de l'entrevista completa tan de defensors de l'homeopatia com de detractors. A més, en aquestes entrevistes es tracten temes extra i inèdits que no estan inclosos en el reportatge.

- Link: https://www.ivoox.com/a-mi-em-va-be-prova-ho-l-homeopatia-placebo_bk_list_9697979_1.html

3. Reportatge Homeopatia:

Mechi Ramírez, nascuda a l'Argentina, va arribar a Barcelona amb 25 anys. En aquell període feia dos anys que tenia una cistitis crònica, una infecció urinària freqüent que afecta la veixiga. Al principi cada tres mesos patia aquesta infecció, però cada vegada eren més freqüents fins al punt que quasi cada tres setmanes patia de cistitis. “Viviendo en Barcelona, una ciudad muy puntera en ciencia y que en aquella época tenía una de las mejor mutuas del estado, me recorrí todo tipo de urólogos, especialistas, médicos de cabecera ... todos los especialistas en los que puedas pensar. Sin embargo, ninguno de ellos conseguía acabar con mi cistitis”, explica Mechi. Tots els metges als quals va acudir sempre li donaven de tractament antibiòtics, un tractament que alleujava el dolor, però no acabava amb l'arrel del problema. “El último urólogo al que fui me dijo que siempre llevara una caja de antibióticos en la bolsa. Yo, aunque era joven, entendía que no podía ser bueno tomarte una caja de antibióticos casi cada tres semanas.”, reconeix.

Va ser en aquell moment que una amiga li va recomanar un metge homeòpata. Encara que ella havia sentit a parlar de l'homeopatia, no la coneixia en profunditat ni entenia en què consistia exactament. “Desde el primer momento me tranquilizó y me aseguró que tenía solución. También me explicó que significaba mi cistitis, lo que ningún otro médico había hecho.”, recorda. A partir d'aquell instant la Mechi va començar un tractament amb medicina homeopatia per acabar amb la cistitis crònica que patia des de feia diversos anys. Al cap d'un any, la cistitis va desaparèixer per sempre. “En 30 años, nunca más he vuelto a tener cistitis. Tras visitar incontables médicos y tomarme muchísimos antibióticos, un tratamiento con homeopatía, sin ningún tipo de efecto nocivo hacia mi cuerpo, terminó con un problema que arrastraba desde hacía mucho tiempo.”, explica l'argentina.

Des d'aquell dia la Mechi confia plenament en l'homeopatia i el metge homeòpata que la va tractar, amb qui actualment segueix consultant qualsevol decisió mèdica. Ella creu que la seva experiència és una prova evident que l'homeopatia funciona i explica que aquesta medicina convencional l'ha ajudat a entendre molt millor el seu cos. La

Mechi, no obstant això, no ha abandonat la medicina convencional. “Creo que tanto la homeopatía como la medicina convencional son métodos complementarios. La homeopatía no deja de ser una especialidad que te aporta todo lo que la medicina convencional no.”

Malgrat això, ella creu que l'homeopatia pot utilitzar-se per tractar qualsevol malaltia, ja sigui una malaltia lleu, com un refredat, o un problema més greu, com per exemple la seva cistitis. Actualment la Mechi pateix un problema d'inmunodeficiència el qual s'està tractant amb homeopatia. Ella espera que aquest tractament sigui tan eficaç com el d'anys enrere i reconeix que de moment seguirà posant la seva salut en mans de l'homeopatia i el seu homeòpata de confiança.

Tot i això, no tothom que ha utilitzat l'homeopatia ha quedat tan satisfet i confiat com l'argentina. En aquest sentit, el següent cas és molt diferent. La Marta va néixer a Barcelona en una família molt interessada en la medicina alternativa i noves teràpies vingudes d'arreu del món. “Els meus pares sempre s'havien interessat per diferents teràpies medicinals. No sé d'on van treure aquest costum, però tots dos creien en teràpies com l'acupuntura, el Reiki, la medicina tradicional xinesa... Per aquest motiu, els meus pares molt poques vegades em portaven a la consulta d'un metge convencional. Per tant, va ser de petita que vaig conèixer l'homeopatia i la vaig començar a prendre.” Els pares de la Marta també assistien a xerrades d'especialistes de diferents teràpies, un costum que ella també va mantenir quan va arribar a la majoria d'edat. Va ser en una d'aquestes xerrades que la Marta va conèixer a l'home que es convertiria en el seu futur marit. “Ell i jo ens vam conèixer en una xerrada sobre medicina integrativa i a partir d'aquell instant vam començar a quedar”.

La Marta i el marit van començar una relació on l'homeopatia i altres teràpies no convencionals eren el dia a dia. Quasi cada mes, la parella pujava a Andorra per comprar homeopatia, ja que al principat era més barata. “Haviem arribat a gastar-nos uns 200 euros en homeopatia a Andorra, ja que la diferencia de preus era molt gran. En algunes ocasions també n'haviem comprat per alguns amics nostres que també en prenien.” Fins i tot, un dels viatges més importants que van realitzar estava vinculat

a una altra pseudoteràpia, la medicina tradicional xinesa. “El viatge a la Xina va estar bàsicament impulsat per la nostra curiositat per conèixer més de la seva medicina tradicional. Els meus pares havien utilitzat alguns remeis, però molts d’ells no provenien de la mateixa Xina. A més, el meu marit la coneixia, però no l’havia utilitzat mai. Vam anar per les principals ciutats del país; Shanghai, Pequín, Guangzhou..., preguntant i descobrint diversos remeis i productes populars de la medicina tradicional xinesa.”

Tot això va canviar l’any 2015. Aquell any li van detectar al marit de la Marta un càncer de pròstata. En un primer moment, tots dos van decidir, seguint les recomanacions del seu oncòleg, que ell se sotmetria a radioteràpia. “Encara que vam decidir utilitzar la medicina convencional en aquest cas, també vam anar a homeòpates i altres especialistes de medicina alternativa per complementar la quimioteràpia amb altres tractaments.” Malgrat això, la quimioteràpia va resultar ser molt tòxica i cada vegada el seu marit es trobava pitjor.

Va ser en aquest moment que tots dos van decidir una cosa que ella encara lamenta. “Ella cada dia es trobava pitjor i pensàvem que la quimioteràpia, més que curar-lo, l’estava empitjorant. Un dia una amiga nostra ens va recomanar un homeòpata que tractava el càncer amb homeopatia i altres tractaments molt menys tòxics que el convencional.” La parella va decidir deixar la quimioteràpia, en contra de les opinions del seu oncòleg, i van seguir el tractament homeopàtic recomanat per la seva amiga. “En un primer moment ell es trobava molt millor. Els primers mesos de tractament estàvem molt contents amb el tractament, però amb el pas dels mesos la cosa va canviar. El meu marit va començar a empitjorar i, encara que l’homeòpata que el tractava deia que era normal, jo estava cada vegada més preocupada.” Al cap de quasi un any el seu marit cada vegada es trobava pitjor i van decidir tornar a la quimioteràpia, però en aquell moment els hi van dir que ja era massa tard. Finalment, el seu marit va acabar morint per un càncer, que segons els metges oncòlegs que el van tractar al final, era curable amb medicina convencional. “El pitjor de tot és saber que si mai haguéssim decidit deixar la quimioteràpia i fer cas a aquell homeòpata, el

meu marit seguiria viu. Si hagués sabut com acabaria tot, hauria fet tot el possible perquè no deixes la química. Encara em culpo i sento responsabilitat per la seva mort”, es lamenta la Marta.

Des d'aquell moment la Marta ha deixat d'utilitzar qualsevol tractament que no sigui el convencional. “No he tornat a prendre homeopatia o qualsevol altra medicina alternativa des de la mort del meu marit. Fins i tot he deixat de parlar amb amics nostres que havíem conegut en aquelles xerrades de tractaments no convencionals. He intentat abandonar tot aquell món per complet”, reconeix.

Malgrat que hi ha una gran diferència entre els casos de la Mechi i la Marta, la majoria de persones que han utilitzat algun cop l'homeopatia no són ni grans defensors ni grans detractors d'aquest tractament, i les seves experiències en alguns casos són positives i en altres negatives. Un clar exemple és la Montse González, una mare de dos fills que reconeix haver donat homeopatia per tractar refredats i altres malalties lleus. “Jo no soc una gran defensora de l'homeopatia, però quan els meus fills eren petits els hi donava homeopatia i els hi anava bé. Mai m'he parat a informar-me sobre l'homeopatia, però conec moltes mares que alguna vegada li han donat als seus fills”, explica la Montse. En aquest sentit, la mare reconeix que és molt possible que l'homeopatia no tingui cap efecte, però ella se sentia més segura donant-li alguna cosa als seus fills. “Molta gent m'ha dit algun cop que l'homeopatia és només sucre i potser tenen raó. Tot i això, jo estava més tranquil·la si els hi donava algun medicament als meus fills, encara que segurament aquell refredat es curaria sol. En aquells casos tampoc els hi podia donar cap medicament més fort perquè només eren nens”, reconeix la mare. Malgrat que durant molt temps va utilitzar homeopatia, ella es mostra totalment en contra d'aquelles persones que defensen el seu ús per a malalties més greus. “Si els meus fills o algun familiar patís alguna malaltia greu, sigui càncer o qualsevol altra cosa, no els hi recomanaria mai que es tractessin amb alguna medicina alternativa. Una cosa és tractar-se un refredat i l'altre un càncer. Jo crec que seria una irresponsabilitat recomanar-ho.” Els fills de la Montse ja han crescut i ara, i tal com diu ella, són ells els qui decideixen quins medicaments volen prendre. Tot i això, admet

que segueix tenint sempre homeopatia a la seva farmaciola i que esporàdicament en pren. “Sempre tinc una caixa de Sedatif PC al lavabo, que és un tranquil·litzant que sempre m’ha anat bé. Durant el confinament en vaig prendre bastant perquè va ser una situació molt estressant i em va generar molta ansietat. La veritat és que em va anar molt bé, però potser tenen raó i em va funcionar perquè creia que em funcionaria”. La Montse creu que tothom és lliure de creure i tractar-se amb les teràpies que vulgui, tot i això opina que tot el que no tingui una efectivitat certificada per la ciència no hauria d'utilitzar-se als hospitals ni ser finançada per la Seguretat Social. “Cadascú és lliure de fer el que vulgui. Per exemple, algunes persones creuen que resant solucionaran els seus problemes. Jo tinc una amiga que creu molt en les pseudoteràpies i moltes vegades fa teràpies de Reiki. Jo no hi crec en aquestes coses, però no soc ningú per dir-li res. Això sí, no estic gens a favor d'utilitzar aquests tractaments als hospitals.”, opina.

Un cas molt semblant és el del Dídac Segarra. Tal com feia la Montse amb els seus fills, el Dídac recorda que la seva mare també li donava homeopatia quan era petit. “Jo recordo que de petit la meva mare em donava unes pastilles que m’havia de posar sota la llengua. En aquell moment jo no sabia que era, però ara sé que era homeopatia. No sabia dir-te si m’anava bé o no, però la meva mare sempre diu que funcionava”, recorda. Ell reconeix que, malgrat que mai s’ha interessat pel funcionament de l’homeopatia, el fet que alguns metges i científics diguin que no té evidència científica no li genera cap confiança. “Mai m’he parat a investigar sobre l’homeopatia ni m’he informat sobre ella, és una cosa que no m’interessa. Tot i això, sé que molts metges diuen que és un frau i si un suposat medicament genera aquestes opinions, és per alguna cosa.”, opina el noi. Actualment fa més de deu anys que no pren homeopatia i diu que no té intenció de fer-ho, malgrat això, i tal com opina la Montse, creu que cadascú és lliure de decidir amb quina teràpia tractar-se. “Des que la meva mare em donava homeopatia, no n’he tornat a prendre i no crec que ho torni a fer. Tot i això, que cadascú faci el que vulgui. Mentre l’homeopatia no faci mal al cos, no veig el problema en el fet que la gent que vulgui en prengui.”, explica el Dídac.

Encara que ell diu que no es vol involucrar en el debat sobre l'homeopatia, creu que és molt estrany que existeixin grups que opinin tan diferent sobre aquesta medicina alternativa. “Jo no soc metge ni científic i, per tant, no puc opinar, però el cas de l'homeopatia és molt peculiar. Com pot ser que mentre alguns metges diguin que funciona, d'altres diguin que no?”, opina. Ell també creu que és important que la gent que en vulgui prendre, primer s'informi sobre l'homeopatia. “Com he dit, que cadascú faci el que vulgui, però, com hi ha tanta polèmica amb l'homeopatia, crec que les persones que en prenen haurien d'informar-se primer i després decidir si volen tractar-se amb homeopatia.

Amb aquestes diferents històries la pregunta que ens sorgeix és: Com pot ser que una mateixa teràpia medicinal provoqui experiències tan diferents? Per poder entendre això, primer cal entendre què és l'homeopatia i en què es basa. L'homeopatia néixer l'any 1796 gràcies al metge alemany Samuel Christian Hahnemann. Segons expliquen els homeòpates, Hahnemann planteja aquesta teràpia mentre es trobava experimentant amb la quinina, una substància que s'utilitza per curar la malària. El metge alemany es va adonar que a l'ingerir la quinina el seu cos experimentava els mateixos símptomes que els de la malària¹. D'aquesta manera ell planteja que “la substància que en una persona sana produeix els mateixos símptomes que una malaltia, aquesta mateixa substància en dosis homeopàtiques la pot curar”. El doctor Gonzalez Fernández Quiroga, homeòpata des de fa més de deu anys, defineix l'homeopatia com una eina a la disposició de tots els metges i que complementa a la medicina convencional. “L'homeopatia, incorporada a la pràctica, aporta uns beneficis tant als pacients com als mateixos metges, ja que disposem d'uns medicaments complementaris als convencionals”, defineix el doctor. Malgrat que la creació de l'homeopatia se li atribueix a Hahnemann, alguns homeòpates com el doctor Fernández opinen que el plantejament d'aquesta teràpia alternativa va molt més

¹ Antares Consulting. (2013). Libro blanco de la Homeopatía. 2021, de Cátedra Boiron de Homeopatía de la Universidad de Zaragoza Sitio web: <https://www.boiron.es/siteresources/files/5/94.pdf>

enrere en el temps. “L’homeopatia neix quan apareix la medicina, a partir d’uns escrits de la Grècia Antiga d’Hipòcrates de Cos. A partir d’aquests escrits apareixen dues escoles, curar pels contraris o curar pels similars. Hahnemann el que va fer és recuperar aquesta escola que diu que es pot curar pels similars i experimentar. Totes les seves idees provenen d’Hipòcrates, ell el que va fer és sistematitzar-les i experimentar per tal d’aplicar-les a malalties similars”, explica.

Tal com explica el doctor Gonzalez Fernández Quiroga, a partir dels escrits d’Hipòcrates, Hahnemann va desenvolupar els tres principis fonamentals de l’homeopatia. Malgrat això, no tots els metges accepten i donen validesa als principis homeopàtics. El metge Victor Javier Sanz explica en el seu llibre “La homeopatia, ¡vaya timo!” el perquè els principis proposats per Hahnemann no són correctes i perquè, segons ells, l’homeopatia no té cap valor científic. Per tal d’entendre les crítiques del doctor Javier Sanz hem d’explicar els tres principis fonamentals de l’homeopatia.

El primer principi és el de la similitud. Segons aquest, les substàncies que en grans quantitats produeixen a pacients sans efectes semblants als símptomes d’una malaltia, curen la malaltia en qüestió. A més, és a partir d’aquest principi que neix la frase *simila similibus curetur*, el similar cura el similar, que representa la idea fonamental d’aquest tractament. El doctor Victor Javier Sanz opina que aquesta idea és una simple mentida basada en una falsa analogia. “La homeopatía compara la enfermedad natural, producida por una causa específica, y la enfermedad artificial, producida por remedio homeopático, y se infiere de esa analogía. Sin embargo, nada tienen que ver, porque una, la natural, posee una causa y un mecanismo de producción bien establecidos, y la otra, la artificial, se reduce a meros efectos secundarios producidos por los medicamentos ²”, argumenta el metge.

El segon principi és el de les dosis infinitesimals. Seguint el primer principi esmentat, per curar és necessari administrar dosis infinitesimals d’una substància que a dosis

² Larrinaga, S. V. J. (2010). *La homeopatía ¡vaya timo!* Editorial Laetoli, S.L. (pàg 8)

majors produeix en un individu sa els mateixos símptomes que presenta el malalt. ³ Aquest principi és mitjançant el qual es desenvolupen els diversos medicaments homeopàtics i sobre el qual es basen les dilucions homeopàtiques. Per tal d'aconseguir aquestes "dosis infinitesimals", es dilueix una sèrie de vegades determinades la substància original, que pot ser animal, vegetal o mineral. "En la primera dilució obtenes 1CH (centesimal hahnemanniana) mezclando una parte de la tintura madre con 99 partes de alcohol a la vez que se agita enérgicamente el recipiente. Así sucesivamente N veces hasta obtener una dilució NCH ⁴", explica Victor Javier Sanz. Per tant, i segons explica el doctor en el seu llibre, una substància 2CH està dissolta dos vegades al centèsim, és a dir, a la 10.000. És a partir d'aquestes dilucions que apareix un dels grans problemes atribuït a l'homeopatia i que molts utilitzen per atacar la seva efectivitat i rigor científic. Per entendre això, hem de conèixer el nombre d'Avogadro. El científic italià Amadeu Avogadro va establir que en un mol, que és el pes molecular en grams, d'una substància hi ha un número d'àtoms finits i específics⁵. "Teniendo en cuenta el número de Avogadro, las diluciones homeopáticas son tales que no queda, en general, nada de la sustancia madre utilizada: no queda estrictamente nada de la sustancia disuelta. ⁶", conclou el doctor Javier Sanz. Així mateix, segons el nombre d'Avogadro i la ciència actual, la major part dels medicaments homeopàtics, que superen les dilucions 13CH, no contenen cap àtom de la substància original. Tanmateix l'homeòpata Gonzalez Fernández Quiroga creu que, malgrat que els productes homeopàtics superen aquesta mesura, existeix un efecte sobre els pacients. "A veces parece que la gente piense que somos ajenos a la ciencia, como si no supiéramos que la diluciones de la homeopatía van más allá del número de Avogadro. Claro que lo sabemos y nos hemos interrogado acerca de cómo una sustancia que se supone que no tiene moléculas, tiene un efecto.

³ Larrinaga, S. V. J. (2010). *La homeopatía ¡vaya timo!* Editorial Laetoli, S.L. (pàg 31)

^{4 5 6} Larrinaga, S. V. J. (2010). *La homeopatía ¡vaya timo!* Editorial Laetoli, S.L.(pàg 33)

Esto nosotros lo constatamos en nuestra clínica diaria. Damos un medicamento que se supone que no debe tener efecto, pero lo tiene.”

El tercer i últim principi fonamental de l'homeopatia és el principi d'individualització. Aquest principi es basa en el fet que per a l'homeopatia, cada malaltia i símptomes són propis de cada persona, és a dir, hi ha tantes malalties com malalts. En el llibre “La homeopatia, ¡vaya timo! el doctor Victor Javier Sanz explica que mentre que per a la ciència cada persona és atacada per la mateixa malaltia, però de manera diferent, per a l'homeopatia quan una persona està malalta presenta uns determinats símptomes que li són propis, és a dir, individuals. “Esta es la razón por la cual los homeópatas hacen suyo el famoso aforismo: No hay enfermedades sino enfermos.”⁷, explica el doctor. Per a Javier Sanz aquest principi el que provoca és que, segons l'homeopatia, no es pot fer ciència. “Si cada enfermo es una enfermedad diferente, el diagnostico debe ser netamente individual. Y si el tratamiento quiere ser efectivo, requerirá ser también estrictamente individual. Por tanto, si se admiten los principios homeopáticos de la individualización del enfermo y la enfermedad, la ciencia y su método se hacen inservibles e inviables al no poder establecer leyes universales que expliquen o den razón de lo que queremos conocer científicamente”⁸, argumenta. D'aquesta manera ell estableix que, a conseqüència d'aquest principi, l'homeopatia impedeix el desenvolupament de la ciència i fa impossible realitzar assajos clínics, ja que no es poden seleccionar grups homogenis de pacients per ser comparats sense trencar el principi d'individualització. No obstant això, el doctor Javier Sanz també explica que, malgrat aquest principi, l'homeopatia també realitza assajos clínics per provar la seva efectivitat, fet que contradiu a aquest principi. “Como a la homeopatia no le queda más remedio que clasificar y hacer ensayos clínicos para conocer y mostrar su valor, se tranforma en un sistema incongruente⁹”. En aquest sentit, el doctor Gonzalez Fernández Quiroga creu que aquesta assumpció és errònia i que aquesta teràpia alternativa sí que permet l'experimentació i els assajos, però de

⁷ Larrinaga, S. V. J. (2010). *La homeopatía ¡vaya timo!* Editorial Laetoli, S.L. (pàg 20)

⁸ Larrinaga, S. V. J. (2010). *La homeopatía ¡vaya timo!* Editorial Laetoli, S.L. (pàg 22)

⁹ Larrinaga, S. V. J. (2010). *La homeopatía ¡vaya timo!* Editorial Laetoli, S.L. (pàg 23)

diferent manera que amb la medicina convencional. “Nosotros en homeopatía realizamos nuestros estudios en pacientes individuales, pero a veces si queremos tratar la depresión, cogemos muchos pacientes con depresión y les hacemos un estudio homeopático. En estos estudios, tratamos un grupo de pacientes con diferentes medicamentos homeopáticos y otro grupo con antidepresivos. Este es un estudio totalmente válido, pero tienes que gastar tiempo con cada paciente para darle el medicamento homeopático que le corresponde. Es muy importante entender que cada paciente tiene su medicamento. En estos estudios, tú coges a 35 pacientes con depresión y les das el medicamento homeopático correspondiente. Después, coges a 35 pacientes más y les das antidepresivos y entonces comparas los resultados. Para que todo salga bien, tienes que hacer las cosas bien y, sobre todo, no le puedes pedir a una medicina que funcione como otra. Debes pedirle a la homeopatía que funcione como ella misma y respetar su proceso de estudio”, argumenta l’homeòpata. D’aquesta manera, segons Fernández Quiroga, l’homeopatia sí que permet l’assaig científic, malgrat això des de la medicina convencional no entenen que aquesta medicina no convencional no es pot estudiar com qualsevol altra teràpia, cal adaptar els mètodes d’estudi a les seves característiques.

Malgrat la polèmica o contradiccions que per alguns metges els principis de l’homeopatia poden generar, la pregunta més important al respecte és: L’homeopatia ha demostrat la seva efectivitat? Doncs la resposta no és gens fàcil i pot variar segons on consultes o a qui preguntes. Xavier Bonfill és epidemiòleg de l’Hospital de Sant Pau i director del Centre Cochrane Iberoamericà, una organització internacional, independent dedicada a sintetitzar el coneixement disponible provinent de la recerca per orientar les decisions clíniques i sanitàries. “Cochrane és una organització independent i internacional, sense ànim de lucre, en la qual participen professional de la salut, pacients, ciutadans, gestors, periodistes, estudiants... Aquesta organització està funcionant des de fa vint-i-cinc anys, aproximadament, i revisa tota l’evidència disponible sobre qualsevol acció, no només tractaments farmacològics o mèdics.

Aquestes síntesi no pretenen dir el que ha de fer cadascú, perquè les circumstàncies de cada persona poden ser molt diferents, però poden ser un element de primer ordre en què basar aquestes decisions. El que es fa després és publicar aquestes revisions a través de la biblioteca Cochrane, que té milions de consultes cada any”, explica el doctor Bonfill. Dels més de 40 estudis publicats a la biblioteca de Cochrane sobre les diferents aplicacions de l’homeopatia en diverses malalties, cap estudi ha demostrat la seva efectivitat i, en cas d’evidenciar algun efecte en els pacients, conclouen que els resultats no són prou significatius per demostrar la seva eficàcia.¹⁰ En altres casos, els autors d’aquestes revisions de Cochrane no poden establir conclusions concretes, ja que els estudis escollits són de baixa qualitat. Un cas concret és la revisió del medicament Oscillococcinum per a la prevenció i tractament de la grip i les malalties tipus grip elaborat per Mathie Frye i John P. Fisher. En aquest estudi de Cochrane de l’any 2015 es van analitzar sis estudis, en els quals dos eren assajos de prevenció de la grip i els altres quatre aplicaven el tractament a pacients amb grip. El resultat d’aquests sis estudis eren que, malgrat que els dos estudis de prevenció no van mostrar que aquest medicament homeopàtic pugui prevenir la grip, els quatre assajos clínics de tractament indicaven que l’Oscillococcinum alleuja els símptomes de la grip en 48 hores. Malgrat això, els autors de la revisió no descartaven que en aquests últims quatre assajos s’hagués produït un biaix en els mètodes de l’assaig. L’estudi conclouia que no hi havia suficients proves de bona qualitat per establir conclusions sòlides. “Los hallazgos no descartan la posibilidad de que el Oscillococcinum pueda tener un efecto de tratamiento clínicamente útil aunque, debido a la baja calidad de los estudios elegibles, las pruebas no son convincentes.¹¹”, conclou l’estudi. En aquest sentit, Xavier Bonfill explica que els biaixos i la manca de proves de bona qualitat és

¹⁰ Hawke K, van Driel ML, Buffington BJ, McGuire TM, King D. (2018). ¿Los productos medicinales homeopáticos orales son efectivos y seguros para prevenir y tratar las infecciones respiratorias agudas en niños?. 2021, de Cochrane Sitio web: https://www.cochrane.org/es/CD005974/ARI_los-productos-medicinales-homeopaticos-orales-son-efectivos-y-seguros-para-prevenir-y-tratar-las

¹¹ Mathie RT, Frye J, Fisher P. (2015). Oscillococcinum® homeopático para la prevención y el tratamiento de la gripe y las enfermedades tipo gripe. 2021, de Cochrane Sitio web: https://www.cochrane.org/es/CD001957/ARI_oscillococcinumr-homeopatico-para-la-prevencion-y-el-tratamiento-de-la-gripe-y-las-enfermedades-tipo

un dels principals problemes que es troben a l'hora d'analitzar estudis sobre l'homeopatia.

Malgrat això, si segons aquests estudis no té un efecte real, com s'explica que en algunes persones o pacients sí que s'hagin experimentat un efecte en el seu organisme? En aquests casos, Xavier Bonfill creu entra en acció un terme conegut com a efecte placebo. "L'efecte placebo es pot donar en qualsevol circumstància i està demostrat que existeix. Actualment, fins i tot es coneixen els mecanismes neurofisiològics que expliquen el perquè una persona prenent-se un producte que és innocu, és a dir, que només té sucre o no té res, però que té la mateixa aparença d'un altre que sí que té algun compost actiu, pot arribar a experimentar uns efectes beneficiosos. Això és degut al fet que el pacient pensa que allò que se li està donant sí que és beneficiós", argumenta el director de Cochrane. Segons Bonfill, la millor manera per avaluar l'efecte d'un medicament és fent un assaig clínic, és a dir, dividir els pacients en dos grups i que un grup rebi el tractament que és objecte d'avaluació i l'altre el placebo. "Per tal que l'estudi sigui correcte cal que tant el placebo com el tractament tinguin la mateixa aparença, per tal que ni el pacient ni l'investigador sàpiguen si es tracta del medicament actiu o el placebo", explica. Segons ell, per aquest motiu moltes vegades els homeòpates no volen sotmetre els seus productes a una avaluació independent. Tot i això, l'epidemiòleg explica que no s'exigeixen uns criteris diferents a aquests productes que els que es demanen a qualsevol altre medicament o tractament, és a dir, tot medicament ha de complir els mateixos requisits, sigui homeopàtic o no. Un altre aspecte a tenir en compte i que també pot generar un efecte placebo en el pacient són les visites individualitzades dels homeòpates. "L'homeopatia a més a més d'administrar medicaments, té un ritual d'interrogatori i empatia pel malalt. Per aquest motiu, si aquella persona és escoltada durant una visita llarga per un professional sensible i després se li administra un medicament homeopàtic, és molt difícil discriminar l'efecte que s'observa l'efecte placebo de la pastilla de l'efecte psicològic que té la intervenció d'aquell professional", expressa el doctor. Tot i les crítiques de Xavier Bonfill, ell diu que en cap cas s'ha

atacat de manera injusta a l'homeopatia i que ell sempre estarà disposat a reconèixer el seu efecte si es demostra. “Nosaltres no diem que l'homeopatia no serveix, nosaltres diem que no s'ha demostrat que serveix. Això vol dir que queda oberta una porta per canviar de conclusió en el futur si un dia apareix un seguit d'estudis que demostrin el seu efecte. Per tal que succeeixi això, cal que aquests estudis tinguin totes les garanties. S'han d'agafar tots els estudis, destriar-los, analitzar on podrien estar els possibles errors i sotmetre'ls a un escrutini independent”, expressa Bonfill.

En aquest sentit, Joan Vidal-Jové opina completament diferent del director del Centre Cochrane Iberoamericà. El doctor Vidal-Jové està especialitzat en cirurgia oncològica, encara que des de fa molt temps s'ha interessat per les medicines holístiques. “Jo tracto dos pacients que m'impacten molt, sobretot una noia de vint-i-quatre anys que debuta amb un càncer de mama metastàtic. En aquell moment se li diagnostica amb un tumor que no és curable i es fan tots els tractaments convencionals. Hi ha un moment on les metàstasis progressen i hem de parar la quimioteràpia perquè el seu cos no pot més. Durant aquest període de descans de quimioteràpia, la noia fa una sèrie de tractaments psicològics i veiem que hi ha una resposta de las metàstasis només amb els tractaments no convencionals que havia fet. Això a mi em fa replantejar moltes coses i a partir d'aquí començo a investigar”, relata l'oncòleg. Actualment és membre de l'Acadèmia Homeopatia de Barcelona, una de les organitzacions més importants d'homeopatia al nostre país, i també dirigeix l'institut Khuab, un centre oncològic que alterna medicina convencional i altres tractaments no convencionals com l'homeopatia o l'acupuntura. El doctor Joan Vidal-Jové argumenta que sí que existeixen estudis fiables que demostren la seva efectivitat, tot i això, ell creu que moltes vegades des de la medicina convencional es fa tot el possible per amagar-ho “Hi ha un famós estudi del govern Australià que va agafar i va revisar tota l'efectivitat de l'homeopatia, però quan va veure que funcionava, no van treure l'estudi. És a dir, van agafar i van eliminar tots els estudis que demostraven la seva eficàcia i, tot seguit, van publicar un estudi que deia que l'homeopatia no funcionava. A partir d'aquest fet, se'ls va exigir que publiquessin tots els estudis i van elaborar un segon informe on es

demostrava l'efecte en diversos camps", explica. No obstant això, ell creu que no es pot demostrar la seva efectivitat utilitzant els mètodes d'estudi de la medicina convencional. "Tu no pots posar a un medicament amb les regles d'un altre medicament. L'evidència científica dels estudis convencionals no és la mateixa que s'ha d'utilitzar amb els medicaments homeopàtics, perquè els homeopàtics no serveixen pel mateix. Tu no pots fer un medicament homeopàtic per a trenta persones perquè, per molt que les trenta persones pateixin depressió, tu no li pots donar el mateix medicament. Totes elles tenen unes característiques diferents i a cadascuna se li resoldrà la depressió amb un medicament diferent. Això, els metges convencionals no ho entenen, perquè ells pensen que les malalties són totes iguals per a tothom. En canvi, l'homeopatia no tracta la malaltia en qüestió, et tracta a tu. La gràcia de l'homeopatia és la individualització dels tractaments", raona el membre de l'Acadèmia Homeopatia de Barcelona.

Pel que fa a l'efecte placebo, el doctor especialitzat en oncologia argumenta que aquest efecte és tan present en l'homeopatia com en la medicina convencional. "Existeix l'efecte placebo igual que existeix amb els antidepressius i qualsevol intervenció mèdica sobre un pacient. Qualsevol fet que un metge o professional de la salut li digui a un pacient que alguna cosa li anirà bé, això ja té un efecte placebo. O sigui, l'efecte terapèutic de la recomanació d'un medicament a una persona, sigui el medicament que sigui, té un efecte més enllà del que tu puguis demostrar del fàrmac en qüestió" raona l'homeòpata. A més, el doctor Joan Vidal-Jové també creu que director del Centre Cochrane Iberoamericà, Xavier Bonfill, no és sincer a l'argumentar que des de Cochrane mai s'ha elaborat un informe que provi l'eficàcia de l'homeopatia. "Jo li recomanaria a Xavier Bonfill que es documenti millor. Perquè en la revisió Cochrane estan demostrats els efectes de l'homeopatia més enllà del placebo", denuncia el doctor Vidal-Jové. En aquest cas, malgrat que és veritat que hi ha revisions de Cochrane on es deixa constància d'un possible efecte, els autors d'aquests estudis conclouen que l'efecte detectat no és prou significatiu per demostrar l'efectivitat del medicament homeopàtic. Fins si tot, en alguns casos, arriben a la

conclusió que la metodologia dels estudis homeopàtics no és fiable i ni imparcial i, per tant, els resultats no són vàlids. Sobre les paraules de Xavier Bonfill, el doctor homeòpata Gonzalo Fernández Quiroga es mostra menys combatiu que el seu company i creu que la falta d'evidència científica de l'homeopatia és deguda a la falta d'inversió en estudiar-la. "Hay una controversia, pero hay publicados estudios que demuestran las evidencias científicas. Es verdad que la homeopatía no tiene miles y millones de evidencias como en medicina convencional, pero la economía es muy diferente. Además, gran parte de la investigación científica se realiza en hospitales y la homeopatía no está en hospitales. En fin, hay muchos factores que explican porque no hay más estudios en homeopatía, pero hay suficientes para seguir investigando."

Per tal de demostrar l'efecte de l'homeopatia més enllà de l'efecte placebo, una de les referències és la campanya "MonHomeoMonChoix", una iniciativa divulgativa internacional sobre les evidències científiques de l'homeopatia que compta amb la col·laboració de més de 15 països com Bèlgica, Brasil, França, Itàlia... entre d'altres.¹² La principal característica dels estudis recollits per aquesta campanya és que demostren l'efecte biològic específic dels medicaments homeopàtics, és a dir, són estudis realitzats a cèl·lules, teixits, animals i plantes on no existeix l'efecte placebo.¹³ Per exemple, un dels experiments més significatius consisteix a enverinar unes lleties d'aigua amb arsènic i, a continuació, es tracten amb una solució homeopàtica 'd'Arsenicum album' que té una dilució d'entre 17 CH i 33CH, és a dir, que va més enllà del nombre d'Avogadro i, per tant, no hauria de tenir cap molècula de la substància inicial. El resultat de l'estudi és que les lleties tractades amb la solució homeopàtica es recuperen i restableixen el seu creixement més ràpidament.¹⁴ Malgrat

¹² MonHomeoMonChoix. (2019). Homéopathie, ensemble, continuons à faire ce choix. 2021, de MonHomeoMonChoix Sitio web: <https://www.monhomeomonchoix.fr/fr/actualites/lhomeopathie-au-coeur-dune-recherche-scientifique-dynamique/>

¹³ Gonzalo Fernández Quiroga . (2020). Las evidencias científicas de la homeopatía que prueban su efecto. 2021, de Hablando de Homeopatía Sitio web: <https://www.hablandodehomeopatia.com/las-evidencias-cientificas-de-la-homeopatia-que-prueban-su-efecto/>

¹⁴ MonHomeoMonChoix. (2020). La acción biológica de la homeopatía en las lentejas de agua . 2021, de Homeopatía Suma Sitio web: <https://www.homeopatiasuma.com/evidencias-cientificas/la-mejor-prueba-son-los-hechos/la-accion-biologica-de-la-homeopatia-en-las-lentejas-de-agua/>

que pels homeòpates estudis com aquest representen la evidència científica de l'homeopatia altres metges i científics creuen que la metodologia i anàlisis no són fiables ni rigoroses. El motiu principalment és perquè aquests estudis segueixen una metodologia clínica molt comuna en els estudis homeopàtics anomenada Metaanàlisis. El biòleg Carlos Lopez Borgoñoz explica de la següent manera perquè aquesta metodologia pot portar a l'error: "El efecto típico de la suma de estos estudios, es decir, del metaanálisis, es precisamente la reducción de los intervalos de confianza (la imprecisión) al aumentar el tamaño de la muestra. Esta investigación [el metaanálisis] se efectúa debido a que es perfectamente posible que ninguno de los estudios a los que se ha sometido un tratamiento haya conseguido por sí solo demostrar su eficacia, por tratarse de un efecto modesto y por no incorporar cada uno los Trabajos el suficiente número de pacientes como para encontrar resultados estadísticamente significativos. Sin embargo, al sumarse todos los pacientes de todos los estudios se logra reducir el intervalo de confianza (la imprecisión) y se puede conseguir demostrar ese posible efecto beneficioso de una manera más clara"¹⁵. Victor Javier Sanz també critica l'ús de la metanàlisis per part dels homeòpates en el seu llibre. "Es fácil percatarse de que los principales problemas metodológicos de la metaanálisis son la heterogeneidad entre los ensayos incluidos (en términos de características clínicas de las poblaciones incluidas en cada ensayo, los métodos de evaluación clínica aplicados, la dosis, la forma farmacéutica, la pauta de dosificación del fármaco investigado, etc.) y el posible sesgo de publicación (consecuencia, como sabemos, de que no todos los ensayos clínicos realmente realizados se han publicado). El metaanálisis ha experimentado en los últimos tiempos un incremento exponencial, dato que ha hecho dudar a algunos del auténtico valor para el que fue creado: aumentar la potencia estadística. No es de extrañar que debido a esta fiebre metaanalística algunos digan que cualquiera que se inicie en una nueva área de investigación, solicite una beca o realice su tesis doctoral debería antes realizar un

¹⁵ Larrinaga, S. V. J. (2010). *La homeopatía ¡vaya timo!* Editorial Laetoli, S.L. (pàg 58 - 60)

metaanàlisi del tema con el objeto de establecer lo que ya conocen.”, explica el doctor Javier Sanz.

Per últim, una altra teoria que alguns homeòpates utilitzen per justificar el possible efecte de l'homeopatia i, per tant, evidència científica que demostres la seva efectivitat, és la teoria coneguda com la memòria de l'aigua. L'autor de 'La Homeopatia ¡vaya timo!' l'explica així al seu llibre: “El 30 de junio de 1988 apareció en la revista Nature un artículo firmado por Benveniste y otros autores cuya conclusión era básicamente que el agua que contuvo una vez un principio activo, por mucho que se diluyera hasta el extremo de no quedar una sola molécula de ese principio en la dilución, parecía retener, sin embargo, las propiedades terapéuticas del principio activo que anteriormente poseyó. Esta es la famosa hipótesis de la 'memoria del agua', llamada así porque da la impresión de que el agua es capaz de recordar sustancias que tuvo disueltas pero que en la actualidad no tiene.” Aquest descobriment trencava amb tots els esquemes científics del moment i, a més, acabava amb el problema de les dilucions infinitesimals i el nombre d'Avogadro que hem comentat anteriorment. De ser certa aquesta teoria, la homeopatia podia aconseguir el reconeixement científic que portaven tants anys buscant i, a més, obria una nova porta a la ciència. Era un descobriment revolucionari, o ho hauria estat si els resultats de l'experiment haguessin estat reals. “El experimento fue auspiciado por el Instituto Nacional Francés de Salud e Investigación Médicas (INSERM) sobre el cual ciertos Laboratorios homeopáticos prestaron 'pequeñas ayudas' de forma no ortodoxa. El escándalo no se hizo esperar y se nombró una comisión investigadora constituida por científicos y el propio editor de 'Nature'. Los resultados primitivos no se pudieron repetir; se constataron, además, muchas anomalías en el experimento original, a pesar de que Benveniste afirmase repetidamente que se llevó a cabo en unas condiciones de rigor extremas con controles sistemáticos.”, relata Víctor Javier Sanz. Malgrat que la comunitat científica va intentar replicar aquest experiment diverses vegades més, cap d'ells va aconseguir els resultats de l'experiment de Benveniste i, per tant, es va descartar l'existència d'una 'memòria' a l'aigua. Tot i això, homeòpates com Gonzalo Fernández creuen que

l'únic objectiu del grup d'investigadors de 'Nature' era desprestigiar-lo tant a ell com a l'homeopatia. "Este señor no era un donnadie, era un reputado científico francés candidato al premio Nobel. En un experimento que hacía de los basófilos encontró algo, que no debería haber encontrado, y como científico profundizó en el asunto. Hay que tener en cuenta que, en ese momento, él era ajeno totalmente al mundo de la homeopatía. Lo que fue vergonzoso fue que él publicó su artículo en 'Nature' y la revista, sin embargo, decidió mandar a tres personajes para que lo desprestigiaran. Lo que viene a decir la memoria del agua es que la unión del disolvente y el soluto cambia la estructura y, entonces, se crea el principio activo homeopático. Eso tampoco es tan raro porqué, por ejemplo, el diamante y el grafito son carbono, simplemente es una disposición distinta de las moléculas de carbono.", emfatitza el doctor Fernández Quiroga. Per la seva banda, Xavier Bonfill defensa que mai s'ha pogut replicar els resultats de l'experiment inicial i explica que l'aigua no té cap estructura física que pugui retenir informació. "Quan els principals bioquímics i acadèmies del món han investigat aquesta suposada memòria de l'aigua, no l'han trobat. Per tant, aquesta teoria acaba sent una qüestió de fe, tu creus o no t'ho creus. Però precisament aquesta medicina rigorosa que jo defenso, no vol basar-se en la fe i en les creences sinó en l'evidència científica. La memòria de l'aigua implicaria que l'aigua tingues alguna estructura que té la capacitat de decidir. És a dir, les persones tenim memòria perquè tenim neurones. L'aigua no té cap estructura física que retengui informació, és una molècula formada per tres àtoms. Allà no hi ha cap mena d'informació."

Malgrat les desavinences entre científics per decidir si l'homeopatia ha demostrat la seva efectivitat o no, actualment l'homeopatia pot ser comercialitzada de manera legal a Espanya i a la Unió Europea. Llavors la pregunta és: com pot ser que un producte sanitari en el qual hi ha discrepàncies sobre la seva efectivitat es pugui comercialitzar? La resposta la trobem a la Directiva 2001/83/CE del Parlament Europeu i del Consell. Segons l'apartat 3 de l'article 14 d'aquesta directiva: "La prueba del efecto terapéutico no será necesaria para los medicamentos homeopáticos registrados con arreglo al

apartado 1 del presente artículo¹⁶". En aquest sentit, l'apartat 1 del mateix article estableix: "Sólo podrán acogerse a un procedimiento de registro simplificado especial los medicamentos homeopáticos que cumplan todas las condiciones que a continuación se exponen: vía de administración oral o externa; ausencia de indicación terapéutica particular en la etiqueta o en cualquier información relativa al medicamento; grado de dilución que garantice la inocuidad del medicamento¹⁷".

Per tant, un producte homeopàtic no ha de provar la seva efectivitat per ser comercialitzat si compleix els requisits establerts. En aquest sentit i tenint en compte la directiva anterior, a la Unió Europea els medicaments homeopàtics no han de demostrar la seva efectivitat, sinó que no són perjudicials per a la salut. Xavier Bonfill explica, però, que aquest fet porta conseqüències. "Els ministeris no donen a l'homeopatia la consideració de medicament, és un producte sanitari com una crema o com un producte natural que es poden utilitzar per a alguna afecció lleu. Per tant, si no es considera un medicament, no ha de passar per tot aquest procés més rigorós, sinó que entra dins de l'anomenada parafarmàcia que té unes exigències molt menors. A canvi d'aquestes poques exigències, són productes no finançats a la seguretat social", explica el membre de Cochrane.

Alguns detractors consideren que el fet que l'homeopatia no hagi de demostrar la seva efectivitat per ser comercialitzada demostra que aquesta teràpia és un frau perquè, si realment tingués un efecte, la comercialitzarien com a medicina. En aquest sentit, el doctor Gonzalo Fernández Quiroga recorda que l'homeopatia compleix amb la igualtat establerta per la Unió Europea i que el fet que no compleixi els mateixos requisits que la medicina convencional no significa que sigui pitjor. "Los medicamentos homeopáticos están perfectamente validados por España y la Unión Europea y son medicamentos. Además, están clasificados como medicamentos especiales, pero no solo la homeopatía; están los gases medicinales, los hemoderivados, algunos

¹⁶ Directiva 2001/83/CE del Parlamento Europeo y del Consejo. Artículo 14 Apartado 3. 6 de noviembre de 2001

¹⁷ Directiva 2001/83/CE del Parlamento Europeo y del Consejo. Artículo 14 Apartado 1. 6 de noviembre de 2001

medicamentos de terapia génica... A estos medicamentos especiales se les piden unos determinados requisitos y los medicamentos homeopáticos los cumplen. Por este motivo están legalizados, son legales y se pueden vender en farmacias. Esto es lo que hay, le guste a la gente o no le guste, y para referirnos a ellos debemos hablar de medicamento”, expressa l'homeòpata. El seu company Joan Vidal explica que aquests medicaments no són els únics productes sanitaris que només han de demostrar que no és nociu pel cos i creu que compara-los amb altres fàrmacs és un error. “Un fàrmac convencional tu el registres per a una malaltia i només el pots donar per aquella malaltia. L'homeopatia no, perquè per definició no tracta la malaltia, tracta una persona. Com que tu no pots registrar un medicament per a un senyor en concret, el registres com a una eina segura. Per tant, la legislació s'ha adaptat al tipus de medicina que és l'homeopatia. Hi ha una cosa també important, en el registre de productes sanitaris com, per exemple, les màquines de làser aquestes no estan registrades per cremar varius o úlceres, el primer que busquen és que no facin mal. L'assaig és per provar la seguretat, perquè no faci mal, no per a una malaltia determinada. O sigui, l'homeopatia està registrada a l'estil dels productes sanitaris, no a l'estil dels fàrmacs convencionals, que recordem que tots tenen toxicitat. Per aquest motiu, no es pot comparar”, argumenta el membre de l'Acadèmia Homeopàtica de Barcelona.

Actualment es calcula que hi ha uns 10.000 metges especialitzats en homeopatia a Espanya¹⁸. Si tenim en compte que segons dades de l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OECD) hi ha uns 160.000 metges al nostre país¹⁹, això vol dir que un 6,25% dels metges espanyols confien en l'homeopatia. Tot i que això sembla poc, hem de tenir en compte que Espanya es situa

¹⁸ Sacristán Rubio A, Torres Jiménez JI. (2015). Homeopatía, una realidad social y asistencial. España: Aten Primaria.

¹⁹ Organisation for Economic Co-operation and Development. (2019). Total Doctors per 1.000 inhabitants, 2019 or latest available. 2021, de OECD Sitio web: <https://data.oecd.org/healthres/doctors.htm#indicator-chart>

per davant d'Alemanya, un dels països on aquesta teràpia està més acceptada d'Europa. Tot i que, per tant, hi ha un bon nombre de metges que defensen i confien en ella com a mètode sanitari, també hi ha, com hem vist, un elevat nombre de metges i científics que no creuen en els efectes sanitaris d'aquest tractament. En aquest sentit, un dels principals detractors i crítics és José Miguel Mulet Salort; investigador científic en bioquímica i biologia molecular, escriptor i divulgador científic. Mulet ha publicat diversos llibres de divulgació científica com, per exemple, 'Transgénicos sin miedo', '¿Qué es comer sano?', '¿Qué es la vida saludable?'... entre d'altres. No obstant això, un dels seus llibres més exitosos i que va generar un gran estrèpit entre els detractors de les medicines no convencionals va ser 'Medicina sin engaños'. En aquesta publicació l'investigador científic fa un recull del que denomina 'pseudomedicines' que ell considera un frau, com per exemple la medicina oriental, l'acupuntura, l'osteopatia, la quiropràctica i, com és evident, l'homeopatia.

José Miguel Mulet defineix l'homeopatia com l'elit de les pseudociències i un sistema mèdic sense cap base científica. "L'homeopatia es basa en uns postulats que va fer una persona que es deia Hahnemann fa dos-cents anys. En aquell moment podrien tenir sentit perquè no existien eines per verificar si el que ell deia era veritat o no, però ara tenim les eines i sabem que no tenia cap sentit. Ara simplement és una creença. L'homeopatia no és cap ciència i per descomptat no és cap tipus de medicina, ni ha aportat res a la medicina en dos-cents anys.", explica el divulgador. A més, en el seu llibre, ell descriu de manera despectiva aquesta teràpia com 'El azúcar más caro del mundo'. "Si tu agafes qualsevol recepta homeopàtica és sucre. Si llavors agafes el preu del medicament homeopàtic i el compares amb el que costa un quilo de sucre al supermercat, jo crec que no hi ha color.", argumenta.

En el capítol 9 de 'Medicina sin engaños' Mulet planteja la teoria que els símptomes que va experimentar Hahnemann a l'ingerir quinina, amb els quals va elaborar els principis de l'homeopatia, no fossin deguts a la substància en qüestió sinó que el fos al·lèrgic. "Un pequeño detalle que olvidan los homeópatas es que los síntomas de la intoxicación por quinina son zumbidos en los oídos. Una posible explicación sobre los

síntomas que experimentó Hahnemann es que él fuera alérgico a la quinina y sufrió un shock anafiláctico, lo que haría la historia mucho más ridícula, ya que en este caso habría construido su teoría en base a una observación errónea.²⁰ En aquest sentit, Mulet també creu que el principi que diu que el similar cura el similar (similia similibus curantur) és erroni, ja que aquest principi no es pot aplicar a totes les malalties ni símptomes. “Si su hipótesis es cierta, como los antirretrovirales curan el sida y el herpes, una persona sana que los tome se contagiará del sida y el herpes, ¿no? Pues obviamente, no. Haciendo el razonamiento a la inversa, tampoco funciona. A una persona que tenga insomnio, ¿le damos café o anfetaminas? No parece la mejor solución.²¹”, argumenta el biòleg. A més, tal com explica Mulet, segons l’homeopatia la substància base d’un medicament homeopàtic ha de fer-se a partir d’allò que produeix el dolor. No obstant això, pots trobar preparats homeopàtics fets a partir de caspa humana, excrements de gos, llum de Venus, el mur de Berlín, etc..., fet que per ell demostra la poca professionalitat dels homeòpates.

Tot i les possibles contradiccions que puguin generar els principis de l’homeopatia, moltes persones com la Mechi expliquen i reconeixen que aquest medicament té un efecte positiu en el seu cos. Sobre aquest aspecte l’escriptor de ‘Medicina sin engaños’ explica que la ciència no funciona a base de percepcions personals, sinó d’assajos científics i experiments. “Jo tinc una tieta que quan li feien mal les dents, resava un rosari i li funcionava. ¿Tu això ho posaries a un hospital? El problema és que aquesta homeopatia que a una persona li funciona, si li dones una cosa que no és homeopatia, segur que també li funciona. De fet, això ho saben fins i tot les mateixes empreses d’homeopatia. Hi ha hagut casos que s’ha demostrat que aquestes empreses venien les pastilles de sucre i n’hi tan sols es molestaven en fer les dissolucions, directament venien la pastilla perquè és el mateix.”, argumenta. Davant aquest argument, alguns homeòpates comenten que si realment l’homeopatia no funciona ni fa res al cos, per què es dediquen a atacar-la si és inofensiva? En aquest sentit José Miguel Mulet diu

^{20 21} Mulet, J. M. (2015). Medicina sin engaños: Todo lo que necesitas saber sobre los peligros de la medicina alternativa. Ediciones Destino. (pàg 132)

que l'homeopatia pot provocar un risc en la salut per omissió. “Imagina que tu tens un càncer i vas a veure l'homeòpata. Aquest et dona pastilles d'homeopatia i tu fas un tractament de pastilles d'homeopatia. Mentrestant el càncer anirà creixent, estàs perdent un temps que pot ser vital. Un exemple molt clàssic és Steve Jobs, que tenia un càncer de pàncrees operable, però ell va decidir tractar-se amb suc de fruita. Quan va voler operar-se ja era tard.”, explica Mulet. Sobre aquests casos, en el seu llibre el biòleg cita una pàgina web anomenada What's the harm? (Quin és el mal?), on s'expliquen 437 casos de persones d'arreu del món que van morir, segons el portal web, per culpa de l'homeopatia.

Un altre dels aspectes que el divulgador científic més critica sobre aquesta medicina no convencional és el procés de succussió. La succussió consisteix a colpejar un got amb la dissolució homeopàtica una sèrie de vegades per tal de dinamitzar la substància i que el medicament tingui efecte.²² Mulet comenta que el número de cops que es dona a la dilució depèn de cada escola homeopàtica. Mentre que a països com Brasil i Mèxic són cent cops, a França només en són deu. “El problema és que en totes les pseudomedicines passa que, com no hi ha una base científica, al final cadascú s'inventa la seva història. Per exemple, està l'escola unisista de Kent i l'escola de Korsakov, que feia el que es deia 'el ojimetro'. El 'ojimetro' és que Korsakov posava en una ampolla el remei, la buidava i després repetia aquest procediment moltes vegades. Això, quan fas pràctiques de química a l'institut li diem 'el ojimetro', és a dir, en comptes de calcular i mesurar, ho fas a ull.” Sobre aquesta opinió, l'homeòpata Joan Vidal-Jové creu que el procés de succussió és important, però no imprescindible. “Si tu tens un medicament que respon a la totalitat dels símptomes, està ben trobat i és el medicament que necessita aquell pacient, funciona el dinamitzis o no. En aquest sentit, la majoria considerem que dinamitzar-lo, és a dir, agitar la dilució, doncs és millor. Però si la mous 12 o 100 vegades és poc rellevant.”, argumenta l'oncòleg. El doctor Gonzalo Fernández, malgrat que coincideix amb el seu company que el número

²² Mulet, J. M. (2015). Medicina sin engaños: Todo lo que necesitas saber sobre los peligros de la medicina alternativa. Ediciones Destino. (pàg 134)

de cops és irrellevant, creu que el procés de succussió és essencial pel funcionament del producte homeopàtic. “Lo importante es que se hagan las dinamizaciones, porque algunas explicaciones plausibles de porqué funcionan los medicamentos homeopáticos dicen que en este proceso se segregan nanopartículas que se van transportando de una dilución a otra.”, opina l’homeòpata.

José Miguel Mulet creu que critiques com la seva contra l’homeopatia estan marcant un abans i un després. Ell opina que és possible que en uns anys l’homeopatia passi de moda i desaparegui, però una altra medicina alternativa ocuparà el seu lloc. “Mentre hi hagi algú disposat a pagar per alguna cosa sense pensar si això que li venen realment és efectiu, aquests tractaments seguiran existint.”, es lamenta. No obstant això, Mulet també recorda que no és la primera vegada que l’homeopatia està en crisi. “Al llibre explico que als anys trenta pràcticament havia desaparegut. Als Estats Units de dues-centes escoles homeopàtiques, crec que en quedaven deu o quinze. ¿Que va passar?. Doncs que va arribar el Tercer Reich i li va donar una altra vegada una gran empenta perquè era una medicina netament germànica. A partir d’aquí va reviure. Ara va de capa caiguda i possiblement desapareixerà d’aquí deu o vint anys, però d’aquí trenta o quaranta anys torni a estar de moda.”, augura el científic.

L’homeopatia en l’última dècada ha gaudit d’una gran popularitat tant a Espanya com a la resta d’Europa. Per entendre aquest auge cal tenir en compte el paper dels mitjans de comunicació i la cobertura que han fet d’aquesta teràpia no convencional. Luis Alfonso Gámez és periodista del diari ‘El Correo’ que ha dedicat gran part de la seva carrera a l’anàlisi crític de les denominades pseudociències. A més, l’any 2011 va presentar ‘Escepticos’, un programa de divulgació científica dedicat a posar en dubte aquelles afirmacions de les pseudociències que són molt populars entre la societat. Gámez també és autor del llibre ‘El peligro de creer’, on el periodista també posa l’èmfasi en els tractaments no convencionals i explica per què ell creu que poden ser perillosos. “Yo me di cuenta de que lo que une a las pseudociencias era el peligro de creer. El peligro de creer que alguien te puede poner en contacto con tus seres queridos desaparecidos o el peligro de creer que alguien me puede curar con cualquier

cosa mágica y aprovechándose de mi momento de desesperación. Es por este motivo que el hilo del libro pasa del espiritismo, que además estaba muy de moda en 2017 con Anne Germain, a las pseudoterapias.”, explica.

A més, tal com remarcava anteriorment José Miguel Mulet, ell creu que tractaments com l'homeopatia poden ser perjudicials per a la salut per omissió, és a dir, que tractar-se amb medicaments homeopàtics pot provocar que no et tractis amb medicina convencional, cosa que et pot afectar greument a la teva afecció. “Había una frase que decía mi abuela que era: ‘Creer no hace daño’. Eso es mentira, creer hace mucho daño. Si yo sufro una enfermedad grave y creo que alguien que me pase las manos por encima me lo puede quitar, puede que deje de ir al médico y puede que me deje de someterme al tratamiento que me puede curar. Si tú tienes alguien en casa que sufre una dolencia crónica o grave y cree que unos pases de manos le pueden curar, y no hay manera de que le convenzas de renunciar a eso, al menos convéncele que no renuncie a la medicina convencional.”, alerta Luis Alfonso Gámez.

En aquest sentit, Gámez explica que tots els humans creiem en alguna cosa, ja sigui un deu, alguna pseudociència, alienígenes... i això no significa que siguem més ingenus que d'altres, simplement que dipositem la nostra fe en persones o coses. “Los todos humanos, y no hay excepciones, tenemos fe. En este sentido, las mal llamadas medicinas alternativas, se basan en esta fe de los humanos. Luego tenemos que sumar a esa fe, la idea de que nos la está vendiendo un señor al que las autoridades sanitarias le han dado una credibilidad, como el médico o el farmacéutico. Luego también somos selectivos. Si yo me tomo la homeopatía o voy al Reiki o lo que sea, y no me funciona cinco veces y una vez sí, nos quedamos con la vez que sí. Además, si la dolencia es de origen psicosomático, va a funcionar mi fe en esa práctica para ayudarme a creer que funciona mejor.”, explica.

Tot i les crítiques que el periodista de 'El Correo' és amb l'homeopatia, ell argumenta que en l'època de Hahnemann hauria preferit anar a l'homeòpata que al metge convencional. “Uno se tiene que poner en la piel de que en el 1780 – 1810 si sufrías una enfermedad e ibas al médico, este te empezaba a hacer sangrías y te acababas

muriendo por el tratamiento y no por la enfermedad, como le ocurrió a George Washington. Por este motivo, cuando surge la homeopatía y Hahnemann se saca de su cabeza la idea de que lo similar cura lo similar, como es inocuo, si ibas con una enfermedad de las que se pasan solas te curabas. Por este motivo, deducían que se habían curado gracias a la homeopatía y no por el paso del tiempo. Por eso, evidentemente, yo preferiría ir, en ese tiempo histórico, al homeópata a ir al médico que te hacía sangrías y todo tipo de barbaridades.”

En el seu llibre Luis Alfonso Gámez és molt crític amb els mitjans de comunicació i creu que tenen part de responsabilitat de l'auge de l'homeopatia en el nostre país, un tractament que segons ell no funciona. Un dels casos que Gámez explica al seu llibre va succeir l'any 2013 al programa Espejo Publico d'Antena 3. “El magacín matinal de Susanna Griso, acudió a la UPV para que analizaran un jarabe vendido por un curandero que cura el cáncer. Un reportero del programa salió en pantalla con el brebaje anticáncer en la mano derecha y una caja de Sedatif PC en la izquierda. El resultado fue el esperado: el jarabe milagroso anticáncer tenía agua, alcohol y alguna esencia. Nada que pueda curar nada. El análisis de Sedatif PC para Espejo público dio el mismo, sin embargo, Griso y su equipo no dieron a conocer los resultados públicamente. Ocultaron a los espectadores de Antena 3 que el producto de Boiron es sólo azúcar y, por lo tanto, tan efectivo como medicamento como el del curandero. ²³”, explica Gámez en el seu llibre. A més, segons explica el periodista, ell coneix de primera mà els resultats del Sedatif PC, perquè els laboratoris que va visitar el reporter d'Antena 3 són els mateixos on ell dos anys abans van analitzar el mateix producte homeopàtic pel programa ‘Escepticos’. “Yo llamé al laboratorio y pregunté por el análisis del programa y me dijeron que habían hecho lo mismo que nosotros y que el análisis dio el mismo resultado, negativo. En ese momento, yo me queje en las redes sociales y un miembro del equipo de Susana Griso me dijo que era porque no habían tenido tiempo y que lo iban a subsanar, es decir, que iban a decir que el producto

²³ Gámez, L. A., & Ledo, J. P. A. (2017). El peligro de creer: Ensayo (1.a ed.). Léeme Libros. (pàg 132)

homeopático era tan efectivo como el jarabe. Han pasado 8 años y todavía no han dicho nada, pero tampoco tengo ninguna esperanza de que lo digan.”, critica Luis Alfonso Gámez.

Tot i això, l'homeopatia no és l'únic tractament no convencional que segons el periodista ha rebut publicitat enganyosa per part dels mitjans. En aquest sentit, ell explica al llibre 'El peligro de creer', que aquell mateix any 2014 el programa 'En la caja' de Cuatro va elaborar un fragment de 5 minuts on explicaven que una dona que es deia Odile havia superat un càncer gràcies a una dieta ²⁴. “En este caso cuando se les lanzó la gente encima, lo matizaron y dijeron que ella se había sometido a radioterapia. El problema es que, y todos los periodistas lo sabemos, yo puedo decir una barbaridad sobre ti en el periódico o en la tele y la barbaridad ocupara mucho espacio, pero las rectificaciones pasan desapercibidas. El caso de esta mujer es un caso evidente de charlatanería pseudocientífica y de falta de escrúpulos por parte de los medios de comunicación”, denuncia Gámez. No obstant això, en aquest cas concret el periodista creu que hi ha un segon responsable, la indústria editorial espanyola. “Esta mujer tiene varios libros en los que sostiene que ella se curó del cáncer con la dieta. Esos libros no han aparecido en las librerías por arte de magia o los ha editado por autoedición, están editados por grandes sellos editoriales. Los grandes sellos editoriales españoles han promovido la charlatanería y la pseudoterapia porque les da dinero, es decir, todos los libros sobre curas milagrosas, platillos volantes y fantasmas... Seguramente si hablas con responsables editoriales se ríen, pero les da dinero.”, explica.

Luis Alfonso Gámez creu que les xarxes socials han donat la possibilitat de poder criticar i denunciar casos com els comentats anteriorment i, a més, arribar a un major públic que abans. “Solo cuando se denuncia y des de que existen sistemas de denuncia como las redes sociales que dan una gran visibilidad, las televisiones, las radios y los periódicos han parado un poco la promoción de pseudoterapias. Antes,

²⁴ Gámez, L. A., & Ledo, J. P. A. (2017). El peligro de creer: Ensayo (1.a ed.). Léeme Libros. (pàg 153)

escribías cartas a grandes medios de comunicación sobre lo que decían de la homeopatía y tiraban tu carta a la papelera. Ahora no, ahora tú puedes poner en evidencia a cualquiera y puedes llegar a la gente con tu denuncia.” A més, ell destaca que si l’homeopatia comença a estar de capa caiguda al nostre país, no és gràcies als mitjans de comunicació sinó a associacions d’escèptics com ‘El Circulo Escéptico o Sociedad para la Defensa de la Víctima de las Pseudoterapias que, segons ell, han aconseguit desacreditar a pseudociències com l’homeopatia. “La responsabilidad de los medios de comunicación y del mal periodismo es evidente. Todos, absolutamente todos los periódicos televisiones y radios que se venden como promotoras de la razón han impulsado charlatanería. No ha sido porqué los periodistas hagamos hecho nada en la línea de denuncia, de hecho, las hemos empezado a llamar pseudoterapias hace muy poco.”, sentencia el periodista.

Malgrat això, els mitjans de comunicació no són els únics responsables de l’expansió de teràpies com l’homeopatia, segons Luis Alfonso Gámez. Un dels exemples que posa el periodista al seu llibre és l’estreta relació entre aquesta medicina no convencional i la casa reial anglesa. Segons explica, la reina d’Anglaterra i, sobretot, el seu fill Carles d’Anglaterra han defensat durant molts anys l’ús de l’homeopatia al seu país. “A mí esto me lo comentó una vez Edzard Ernst, el famoso crítico de las pseudoterapias. Yo le pregunte por lo que había pasado con el dictamen que había hecho, por aquel entonces, el grupo de expertos de la cámara de los lores de análisis de las pseudoterapias. En este informe se había dictaminado que la homeopatía no funcionaba y que había que retirarlo del sistema británico de salud, del NHS. Entonces, Edzard Ernst me comentó que el dictamen no había salido adelante porque Carlos de Inglaterra presionó des de Buckingham y defender a las pseudoterapias. en este sentido es un patán, científicamente es un patán, pero tiene el gran poder de presión y consiguió que, durante años, no solo que la homeopatía siguiera en Gran Bretaña, sino también acorralar a Edzard Ernst y su Catedra de Estudio y Análisis de las Pseudoterapias.”, explica Gámez. El periodista argumenta que el fet de ser persones de famílies reials no vol dir que no siguin influenciables o que creguin en

coses. A més, el gran poder i la certa impunitat de la qual gaudeixen provoca que la seva opinió sobre certs aspectes pugui afectar a la totalitat d'un país.

Tot i això, Luis Alfonso Gámez també posa el focus en un altre grup de persones, els famosos. El periodista de 'El Correo' creu que les persones moltes vegades actuem segons els nostres referents, però a vegades les persones que agafem de referència són les equivocades. "Debemos tener en cuenta que muchas veces se usa como modelo a ciertos influencers y cantantes porque usan alguna pseudoterapia. Incluso a veces, las mismas autoridades sanitarias, confían en usar como ejemplo a deportistas o a quien sea para que la ciudadanía tengamos hábitos saludables o sigamos consejos a la hora de mantener normas de higiene. Es un error confiar en influencers, youtubers y otros famosos porque los hay tan patanes como el que más.", opina Gámez. Un dels exemples que utilitza en el seu llibre és Steve Jobs. Qui va ser cofundador i president d'Apple, va patir un càncer de pàncrees, un càncer que pot resultar molt perillós, però el magnat va tenir sort i els metges li van detectar de manera precoç. D'aquesta manera, Jobs es trobava en un ambient molt favorable per poder tractar la seva malaltia, malgrat això, va decidir renunciar a la cirurgia i va confiar en altres tractaments (sucs, dietes, espiritisme...) ²⁵. Segons el periodista, a Steve Jobs no el va matar el càncer, sinó la seva fe en les medicines alternatives. "Steve Jobs, que se había educado en el 'hippismo', decidió renunciar a la cirugía porque no quería que violaran su cuerpo. Una visión un poco ególatra contra la enfermedad. En ese momento, lo que era una enfermedad que podría haberse tratado quirúrgicamente, acabó siendo meses después una enfermedad incurable. Steve Jobs, cuando su cáncer ya no tenía cura, reconoció a su familia y a su biógrafo que había cometido un terrible error.", explica. Tot i això, Jobs no és l'únic famós que ha confiat en les medicines alternatives. Sobre la relació d'aquests tractaments i els famosos, Luis Alfonso Gámez creu ambients com els de Hollywood són ideals perquè les pseudociències prosperin. "No he hecho ningún estudio al respecto, pero es posible que triunfen en el mismo porcentaje que en la población en general lo que pasa es

²⁵ Gámez, L. A., & Ledo, J. P. A. (2017). El peligro de creer: Ensayo (1.a ed.). Léeme Libros. (pàg 151)

que ellos tienen mayor visibilidad. No obstante, cuando uno se va a Hollywood, donde hay mucha gente con mucho dinero, es el sitio ideal para que un timador prospere. No es accidental que Hollywood sea un paraíso para la ciencia ficción, le ven una cierta espiritualidad y tienen mucho dinero.”, explica Gámez.

Sobre la popularitat de l'homeopatia i el seu ús al nostre país, també té un paper molt important el sector de les farmàcies. Malgrat que la venda d'aquesta medicina alternativa és legal tant a Espanya com a la resta d'Europa, existeix una diversitat d'opinions entre els farmacèutics sobre si és ètic vendre un producte que, segons la majoria dels científics, no ha demostrat la seva efectivitat. Conchita Fernández és farmacèutica des de fa més de quinze anys i actualment treballa a la Farmàcia López Serra de Terrassa. Ella reconeix que ha pres homeopatia i que també l'utilitzava quan els seus fills eren petits. A més, ella explica que en el seu cas, l'experiència amb aquesta teràpia sempre ha estat molt bona. “La meua parella té un Parkinson i nosaltres tenim una amiga que és metge homeòpata. Doncs a aquesta persona li tremolaven bastant els llavis i aquesta metgessa li va donar tres tipus de boletes, i va millorar molt. Jo no sé que dir-te, hi ha vegades que funciona molt bé i d'altres que no. La gent que hi confia està molt contenta normalment. Segons la Conchita la gran part de productes homeopàtics que venen són perquè la gent ve amb una recepta de metges homeòpates, però també venen i recomanen altres medicaments homeopàtics que no vénen amb recepta. En aquest sentit, la farmacèutica explica que un dels productes que més recomanen és el Sedatif PC de la casa Boiron. Tot i això, ella explica que sempre ha existit certa reticència per part de certs clients a l'hora de comprar homeopatia per simple fet que s'ha de pagar, a diferència de la medicina convencional.

La Conchita reconeix que no té cap problema a l'hora de vendre homeopatia, ja que creu que pot ser molt útil per certes malalties. Tanmateix, ella creu que no ho cura tot i està en contra d'aquells que opinen que l'homeopatia és útil per a totes les malalties. “A mi, sincerament, si m'ho demanen i venen amb una recepta d'una persona que és

metge, jo ho venc. Malgrat això, també existeixen els metges “unicistes”, que només volen que es tracti a la persona amb homeopatia i aquests fan moltes “cagades”. Jo no recomanaria anar a aquests metges, perquè creuen que amb unes boletes ja set cura tot, i no és així. Jo crec que l’homeopatia és un gran suplement per algunes malalties, però no ho cura tot, encara que alguns ho pensin. Per exemple, jo conec una persona, una noia jove de vint-i-cinc anys, que va morir perquè no va voler tractaments convencionals i només volia tractar-se amb homeopatia. Són històries com aquestes que fan mal a l’homeopatia, per aquest motiu la gent ha de tenir clar que l’homeopatia només serveix com a complement de la medicina.”, opina la farmacèutica de Terrassa.

Malgrat que farmacèutics com la Conchita no tenen cap problema a l’hora de vendre homeopatia a les seves farmàcies, d’altres no tenen la mateixa opinió. L’any 2016 la farmàcia Rialto de Madrid es va fer coneguda per negar-se a vendre homeopatia a totes aquelles persones que la demanaven. A més, el seu propietari repartia un document on explica el perquè no en venen i perquè la gent no l’hauria d’utilitzar. Entre les principals raons destaquen “La homeopatía no es una terapia con estudios científicos que avalen sus resultados en el tratamiento” i “El contenido de los preparados homeopáticos es en su totalidad agua o azúcar, sin ningún componente activo.”²⁶ Sobre iniciatives com aquesta la Conchita opina que ella no està d’acord en el fet que l’homeopatia no funciona i creu que els farmacèutics no són ningú per negar-li un tractament a un client. “Jo no ho faria perquè jo penso que, si tu creus en una cosa, jo no soc ningú per negar-t’ho. Clar, ells deien que hauríem d’informar els clients que l’homeopatia és aigua amb sucre i ja està, i jo no sé que dir-te. Jo de moment no ho he fet i si me’n demanen la venc. Jo amb això del nombre d’Avogadro i que no hi ha substància dins els medicaments homeopàtics... jo no sé que dir-te. Potser seria

²⁶ Gloria Rodríguez-Pina. (2016). Esta farmacia madrileña se niega a vender homeopatía. 2021, de El País Sitio web:

https://verne.elpais.com/verne/2016/08/18/articulo/1471528258_243562.html#:~:text=La%20farmacia%20Rialto%2C%20en%20la,Madrid%2C%20no%20vende%20preparados%20homeop%C3%A1ticos

més ètic fer com aquesta farmàcia, però jo, de moment, veig que la gent la segueix comprant i està encantada.”, explica la farmacèutica.

Sobre l'ètica dels farmacèutics i sobre la qüestió si haurien de vendre homeopatia o no, en parla José Miguel Mulet al seu llibre 'Medicina sin engaños'. “Los farmacéuticos también pueden decirte que tienen un perfil de cliente que necesita que le receten algo porque si no piensa que pasas de él. La homeopatía le vienen muy bien porque parece un fármaco de verdad. Los farmacéuticos tienen muy claro que su nicho de mercado y el que más beneficios les renta son las enfermedades leves, tipo catarros y similares, pues saben que se van a curar igual con pastillas de azúcar que sin ellas. Esta actitud no tiene nada de inocua; al contrario, es muy peligrosa.²⁷”, argumenta Mulet. Sobre aquesta opinió la Conchita defensa la seva posició i creu que negar una teràpia a un client tampoc és ètic. “Llavors si el mal de cap es cura sol, tampoc t'haurien de donar un paracetamol. Jo defenso que l'homeopatia no ho pot curar tot, però va bé en alguns moments. Per exemple, a mi em ve una persona i em diu que està molt nerviosa per un examen, i jo no li puc donar un tranquil·litzant. En moments com aquest li pots donar homeopatia i en molts casos els hi va molt bé. Sigui placebo o no placebo, jo no li puc donar una altra cosa que no sigui homeopatia. Potser li hauria de dir que no es prengui res? Doncs no sé si aquesta és l'actitud correcta, tampoc la veig molt ètica.”, respon la farmacèutica.

Segons dades del CIS (Centre d'Investigacions Sociològiques) del 2019, les vendes d'homeopatia a Espanya han caigut un 30% en els últims cinc anys. Sobre aquestes dades la Conchita reconeix que, encara que en la seva farmàcia l'homeopatia mai ha estat un producte estrella, ha notat una baixada de les vendes d'aquesta medicina alternativa. “Abans es venia molt més. Jo no he notat tant el canvi perquè estem a un barri petit, però abans a Terrassa i Barcelona hi havia farmàcies que en venien molta i ara ja no tanta. S'ha desprestigiat molt l'homeopatia en els últims anys.”, explica la farmacèutica. Cristian Martínez és delegat comercial i coordinador a escala nacional

²⁷ Gámez, L. A., & Ledo, J. P. A. (2017). El peligro de creer: Ensayo (1.a ed.). Léeme Libros. (pàg 140)

de l'empresa Boiron, una companyia farmacèutica líder en la fabricació i distribució de medicaments homeopàtics. El comercial reconeix que en els últims anys, i sobretot durant l'any 2020, l'empresa està passant per un mal moment econòmic. Les dades econòmiques de l'empresa reflecteixen que a la primera meitat del 2020 Boiron va experimentar una pèrdua d'ingressos nets del 148% i un descens dels ingressos d'explotació del 75%. "En el cas dels productes unitaris, que és el tub simple, sí que hi ha hagut una davallada en l'àmbit nacional. En aquest cas, ens està costant bastant que hi hagi més prescripcions, per tant, podríem dir que la davallada ha estat important. En el tema d'especialitats, que és una venda de recomanació per part del farmacèutic i sense prescripció, la baixada dels últims anys ha estat molt moderada i la d'aquest últim any ha estat positiva." exposa Cristian Martínez.

Tot i els mals resultats econòmics, el Cristian explica que ha estat gràcies al producte estrella de l'empresa, l'Oscillococinum, que han aconseguit millorar la situació. "En el nostre cas es va haver de fer un ERE a finals del 2019 i començaments del 2020, però per sort aquest any el tema econòmic a nivell anual l'hem salvat gràcies l'Oscillococinum. Pràcticament hem triplicat les vendes i hem acabat amb un balanç positiu. En aquest sentit, feia quatre anys que estàvem amb baixades de facturació any rere any", diu el treballador de Boiron.

Malgrat això, les empreses farmacèutiques no han estat les úniques afectades, alguns homeòpates com el doctor Gonzalo Fernández també han estat experimentant d'aquest descens de les vendes i els pacients. "Hemos perdido muchos clientes potenciales, pero la gente que ya venía ha seguido viniendo", afirma Fernandez Quiroga. D'altres, com Joan Vidal-Jové expliquen que no han notat una baixada en el negoci i que les consultes funcionen igual de bé que sempre. "Jo no crec que hagin caigut les vendes d'homeopatia, a l'inrevés, hem notat un increment. La majoria dels metges que tenen les seves consultes homeopàtiques funcionant adequadament no tenen problemes. Si que és veritat que molts metges que tenien consultes híbrides, és a dir, que venien homeopatia i medicina convencional, sé que s'han vist afectats. Molts pacients que venien recomanats per altres, ara ja no venen tant. Malgrat això, els

números sempre són enganyosos. Primer de tot perquè hi ha molts productes que se'ls anomena homeopatia, però no ho són. Aquests productes sí que potser es venen menys, però no l'homeopatia.", argumenta l'homeòpata.

Una de les principals raons que podrien explicar aquest descens del mercat homeopàtic a Espanya seria la campanya '#ConPruebas', llençada l'any 2018 pel govern espanyol. Aquesta iniciativa formava part del 'Plan contra las pseudoterapias y las pseudociencias' i tenia com a objectiu elaborar una estratègia de comunicació per sensibilitzar a la ciutadania a favor de l'evidència científica, per tal que aquesta pugui prendre decisions informades i responsables davant les pseudoteràpies i les pseudociències. Segons la ministra de sanitat del moment, María Luisa Carcedo; "Con la campaña #CoNprueba, el Gobierno cumple con su obligación en la protección de la salud como derecho básico frente técnicas con pretendida finalidad sanitaria, y de aportar fuentes fiables de información no solo de salud, sino también en materia de ciencia."²⁸

Des del sector de l'homeopatia aquesta campanya es va rebre com un atac a uns medicaments que, segons ells, són legals i funcionen. Cristian Martínez explica que aquesta campanya ha afectat al negoci. "Una baixada del negoci es pot atribuir a molts factors. Aquesta campanya del govern contra les pseudociències, que va atacar també a altres medicines alternatives a part de l'homeopatia, és evident que ha fet mal. Qualsevol publicitat negativa afecta a un negoci", argumenta el comercial. Gonzalo Fernández Quiroga es mostra molt més crític amb aquesta campanya i creu que és una irresponsabilitat per part del govern. "Como no vamos a notar un descenso en la ventas cuando salen dos ministros y hacen una campaña de un millón de euros en contra de las terapias naturales. La gente que no conoce y que no ha ido nunca se queda con lo que dijo el ministro. No nombró directamente la homeopatía, pero lo dio a entender.", es queixa l'homeòpata. En aquest sentit, el doctor Fernández Quiroga

²⁸ Ministerio de Sanidad, Consumo y Bienestar Social (2019) El Gobierno lanza la campaña #CoNprueba frente a las pseudoterapias y las pseudociencias [Comunicado de prensa]. Recuperado de <https://www.msrebs.gob.es/gabinete/notasPrensa.do?id=4527>

creu que la situació de l'homeopatia a Espanya no és normal si es compara amb la resta d'Europa. "En estos últimos años ha habido ese ataque desproporcionado, des de mi punto de vista, en contra de la homeopatía y las terapias no convencionales. Entonces, no es normal porqué en los países europeos existe una convivencia normal. Por ejemplo, yo receto antibióticos y aspirinas, pero tengo una herramienta que a algunos pacientes y algunas enfermedades les va bien. ¿Por qué la voy a dejar de utilizar si es una terapia legal? En Alemania o Suiza, donde la Homeopatía está incluida en la Seguridad Social, existe una convivencia entre terapias convencionales y no convencionales. En cambio, en España han sido especialmente desproporcionados e hirientes todos estos ataques que ha habido.", critica. A més, l'homeòpata creu que des del govern espanyol s'ha ficat en un mateix sac teràpies com l'homeopatia i altres teràpies naturals, amb ximpleries molt excèntriques i sense cap valor científic.

Malgrat les queixes de Gonzalo Quiroga sobre la situació d'aquesta medicina no convencional al nostre país, Espanya no és l'únic que ha iniciat campanyes i moviments en contra de teràpies com l'homeopatia. Per exemple, l'any 2012 l'empresa Boiron va haver de pagar una multa de 12 milions d'euros als Estats Units per publicitat enganyosa dels seus productes. La denúncia citava sis productes entre els quals es trobava l'Oscilloccinum, un dels productes més venuts. Els demandants acusaven la companyia d'enganyar als consumidors amb productes homeopàtics els ingredients dels quals estaven tan diluïts que no es poden detectar mitjançant una anàlisi química.²⁹ Aquest, però, no és l'únic cas. L'any 2018 el Royal London Hospital for Integrated Medicine, conegut com un dels grans hospitals d'homeopatia de Regne Unit, va deixar d'oferir homeopatia com a tractament pels seus pacients de manera gratuïta. Fins aquell moment, l'homeopatia era receptada pels metges del centre i era

²⁹ A.M.R.. (2012). Boiron pagará 12 millones de dólares para evitar las denuncias por publicidad engañosa de sus productos homeopáticos. 2021, de La Información Sitio web: https://www.lainformacion.com/tecnologia/boiron-pagara-12-millones-de-dolares-para-evitar-las-denuncias-por-publicidad-enganosa-de-sus-productos-homeopaticos_Zjuzes7qZ4xrTCRHUCimJ6/

finançada per la NHS (Nacional Health Service), la sanitat pública britànica.³⁰ Un dels casos més recents ha succeït al nostre país veí, França, on aquest any 2021 la seva sanitat ha deixat de finançar l'homeopatia. Aquesta decisió va ser presa del president Emmanuel Macron l'any 2019, després de rebre un informe d'una comissió especialitzada independent que afirmava que aquests productes no havien demostrat científicament una eficàcia suficient per justificar el seu finançament.³¹ Per a Cristian Martínez aquesta és una mala notícia, però no creu que aquesta decisió afecti la venda d'homeopatia al país gal. "Ara mateix estem en el procés de la desfinançament total, encara que ara es parla d'una part. Evidentment, si es porta a terme i no serà finançada per la Seguretat Social a França, suposo que afectarà d'una manera important al negoci perquè haurem de reconduir sobretot el tema de preus. Malgrat això, la venda serà la mateixa perquè, igual que aquí a escala nacional, hi ha molts productes que s'han deixat de finançar. Tanmateix, això no significa que perdin la credibilitat com a medicament. No deixa de ser una estratègia que tenen cada estat dins de la seva pròpia sanitat.", avalua el comercial de Borion. El doctor Joan Vidal-Jové és molt més crític amb la decisió del govern francès, ja que creu que és egoista i que no ha tingut en compte a la ciutadania. "En aquest cas, no s'ha tingut en compte a la gent ni els col·legis d'homeòpates. És com si tu i jo ara decidim treure de la legalitat el 'Voltaren', perquè provoca hemorràgies digestives, i no els hi diem res ni als qui ho comercialitzen ni als traumatòlegs que el fan servir. És absurd i ningú ho acceptaria. Doncs a França s'ha acceptat que un grup de metges no homeòpates decideixen una cosa sobre l'homeopatia. S'ha acceptat perquè els interessa reduir despesa i és un tema polític, no té a veure ni amb la medicina ni amb la ciència."

Pel crític de l'homeopatia José Miguel Mulet, notícies com aquestes i l'evident i dràstica baixada dels ingressos de Borion amb homeopatia, ha provocat que

³⁰ Hipertextual (Redacción). (2018). El principal hospital homeopático de Londres dice adiós a estas pseudoterapias. 2021, de Hipertextual Sitio web: <https://hipertextual.com/2018/03/homeopatia-reino-unido-londres-hospital-integrated-medicine>

³¹ Silvia Ayuso . (2019). Francia dejará de financiar la homeopatía en 2021. 2021, de El País Sitio web: https://elpais.com/sociedad/2019/07/10/actualidad/1562752408_561339.html

l'empresa comenci a buscar nous mercats i elaborar nous productes no homeopàtics. "Si tu agafes qualsevol catàleg de qualsevol empresa que vengui homeopatia, veuràs que cada vegada venen més probiòtics, suplementes de vitamines, fitoteràpia... És a dir, estan intentant expandir el catàleg perquè s'han adonat que només amb l'homeopatia el negoci no funciona.", opina el divulgador científic. En aquest sentit, Cristian Martínez explica que, malgrat que Boiron segueix sent una empresa dedicada a la medicina homeopàtica, és la seva obligació com a farmacèutica explorar nous mercats. Malgrat tot, el comercial argumenta que això no vol dir que renunciïn al seu producte estrella. "El 90% dels productes que tenim són homeopàtics, però, com qualsevol altra empresa, el que vol és guanyar diners i facturar. És a dir, si tenim la possibilitat d'entrar a altres mercats com, per exemple, complements alimentaris, evidentment que ho farem. Això no vol dir que renequem del que som, un laboratori homeopàtic. En aquest cas, estem parlant de facturació i estratègies comercials, que no té res a veure amb si l'homeopatia funciona o no. Això és molt fàcil de demostrar. Aquí a Espanya no es poden portar més medicaments homeopàtics pel tema legislatiu, encara que estem buscant la manera de portar-los. Mentrestant, per desenvolupar el nostre negoci, hem d'entrar a mercats importants amb gran volum", afirma el treballador de Boiron.

Tot i que la presència de l'homeopatia als mitjans de comunicació ara és molt petita, en els últims mesos s'ha tornat a parlar d'ella per la seva suposada capacitat per prevenir els símptomes del Covid-19. En concret, a l'abril de l'any passat saltava la notícia que països com Cuba o l'Índia havien confirmat l'ús de productes homeopàtics per millorar les defenses de col·lectius i zones amb un alt risc d'expansió del virus.³² Sobre el possible ús de l'homeopatia per prevenir la Covid, El doctor Gonzalo Fernández afirma que creu que hi ha medicaments que poden ajudar a combatre símptomes com els que presenta l'homeopatia. "Existen medicamentos homeopáticos que pueden estimular las defensas y los estamos utilizando. Además, nuestros

³²EUROPA PRESS. (2020). Cuba recurre a la homeopatía para "mejorar las defensas" frente al coronavirus. 2021, de EUROPA PRESS Sitio web: <https://www.europapress.es/internacional/noticia-cuba-recurre-homeopatia-mejorar-defensas-frente-coronavirus-20200407093506.html>

clientes nos lo piden, ya sea para síntomas leves del Covid o incluso para la Covid persistente, es decir, síntomas que se mantienen durante semanas o meses y que son tan variopintos que es muy difícil dar un medicamento convencional. Entonces, como la homeopatía es muy individualizada para cada paciente, puedes centrarte en la persona y sus síntomas concretos.”, explica. Joan Vidal-Jové coincideix amb el seu company homeòpata i reconeix que no ha tractat molts casos de Covid, però afirma que hi ha estudis de productes homeopàtics que estan donant bons resultats amb el virus. “Amb Covid hi ha diferents estudis publicats de pacients tractats amb homeopatia i són estudis publicats a diversos països. Per exemple, hi ha un grup de l’ECH, el European Committee of Homeopathy, que està recollint una sèrie de casos de Covid tractats amb homeopatia amb bons resultats. Nosaltres durant la pandèmia hem tractat pocs casos amb el virus. A la meua consulta hem tractat uns 15 o 16 pacients, però cap d’ells havia anat a l’UCI. L’homeopatia, en aquests casos, ha provocat que es trobessin millor més ràpidament, tenir menys patologies associades, és a dir, reduir els problemes locals del virus.”, reconeix el doctor Vidal-Jové.

Cristian Martínez, en canvi, té una visió molt diferent del tema. Ell avisa que actualment no hi ha cap medicament de Boiron que funcioni contra el virus de la Covid. Com a molt, ell argumenta que es podria utilitzar algun producte homeopàtic com a complement del tractament convencional. “No tenim cap medicament homeopàtic que pugui combatre la Covid. Nosaltres tenim medicaments que ajuden a infeccions respiratòries de les vies altes, com l’Oscillocoçium, i que, evidentment, si tens una patologia com la Covid et pot ajudar. Però en cap cas nosaltres hem tret ni hem divulgat que cap medicament nostre sigui eficient per combatre aquest virus. Mai. El que facin alguns metges homeòpates nosaltres no ho podem controlar, però institucionalment mai se’ns acudiria dir que un medicament nostre va bé per la Covid.”, alerta el comercial de Boiron. En aquest mateix sentit, Luis Alfonso Gámez opina que en aquests casos de l’Índia i Cuba és una irresponsabilitat per part del govern, ja que si l’homeopatia no ha demostrat mai que funciona, tampoc funciona per una pandèmia com l’actual. “En la Índia puedes encontrar cosas muy exóticas como la medicina

ayurvédica, dietas y otro tipo de tonterías. Eso son timos y nada impide que un dirigente político sea estúpido. Un político que dice que homeopatía puede ayudarte a combatir al virus del Covid-19 es un estúpido que, por desgracia, lo tenemos en los mandos. La homeopatía por supuesto no sirve para nada porque no se ha demostrado.” El divulgador José Miguel Mulet coincideix amb l’opinió del periodista de ‘El Correo’ i creu que en el moment que algun país proposa l’homeopatia com a tractament d’una malaltia o pandèmia, és perquè no té la suficient capacitat sanitària per utilitzar medicaments de veritat. “Això és perquè, com no tenen medicaments ni tenen capacitat per donar una assistència sanitària completa, d’aquesta manera la gent s’entreté. Cuba, per exemple, va començar a aplicar medicina natural i homeopatia quan va caure el bloc soviètic i va patir el bloqueig econòmic nord-americà. Per què? Perquè no tenia diners per a medicaments de veritat.”, explica el biòleg.

L’homeopatia és una teràpia que genera diferents opinions i sobre la qual hi ha un gran debat. Com hem vist existeixen moltes posicions sobre la seva efectivitat i el seu ús, cadascuna amb els seus raonaments i arguments. Homeòpates com el doctor Gonzalo Fernández i el doctor Joan Vidal-Jové confien plenament en l’homeopatia i argumenten que la millor demostració de la seva l’efectivitat són els seus propis pacients. D’altres en canvi, com José Miguel Mulet o Víctor Javier Sanz, creuen que l’homeopatia és un frau sense cap evidència científica i estan totalment en contra del seu ús. Però aquesta diversitat d’opinions no només la trobem entre els científics i metges, sinó també entre els consumidors. Com hem vist existeixen casos tan dispars com els de la Mechi Ramírez i la Marta. Mentre que una assegura que l’homeopatia li va curar una malaltia que cap altra medicament havia pogut curar, l’altre culpa a la mateixa teràpia de la mort del seu marit. El que està molt clar és que el debat sobre l’homeopatia és etern i sembla que seguirà així durant molts anys.

4. Naixement i història de l'Homeopatia:

L'homeopatia neix al segle XVII creat pel metge alemany Samuel Christian Hahnemann. La paraula prové del grec *hómoios*, que significa igual, i *páthos*, que significa dolor. Una definició bàsica d'aquest tractament seria: mètode terapèutic que aplica clínicament el fenomen de la similitud i utilitza substàncies medicinals en dosis dèbils o infinitesimals. Encara que el naixement d'aquest mètode terapèutic data de 1796, no és fins a 1808 que Hahnemann l'utilitza el terme "homeopatia". Malgrat això, molts homeòpates consideren que el naixement de l'homeopatia es podria remuntar al voltant de l'any 400 aC. Ells afirmen que Hipòcrates, conegut com a pare de la medicina, la podria haver utilitzat quan va utilitzar una dilució d'arrel de mandràgora per curar la mania, un trastorn mental que es caracteritza per una eufòria exagerada.³³ Per entendre aquest raonament, cal explicar els principis de l'homeopatia plantejats per Samuel Hahnemann.

El metge alemany va establir tres principis fonamentals que representen la base de qualsevol producte homeopàtic i que, actualment, encara segueixen sent utilitzats pels homeòpates. El primer principi és el de la similitud. Segons aquest, les substàncies que en gran quantitats en produeixen a pacients sans efectes semblants als símptomes d'una malaltia, curen la malaltia en qüestió. És a dir, si una substància produeix a una persona sana els mateixos símptomes que una malaltia, segons Hahnemann, aquesta mateixa substància en dosis homeopàtiques la pot curar. És a partir d'aquest principi que neix la frase *simila similibus curetur*, el similar cura el similar, que representa la idea fonamental d'aquest tractament.

El segons principi és el de dosis infinitesimals. Segons Hahnemann, el grau de dilució s'ha d'adaptar a la situació i malaltia de cada pacient. A més, i seguint el primer principi esmentat, per curar és necessari administrar dosis infinitesimals d'una substància que

³³ Paolo Bellavite, Anita Conforti, Valeria Piasere, Riccardo Ortolani. (2005). Immunology and Homeopathy. 1. Historical Background. 2021, de US National Library of Medicine Sitio web: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1297514/>

a dosis majors produeix en un individu sa els mateixos símptomes que presenta el malalt.³⁴ Per últim, tenim el principi d'individualització. Per a l'homeopatia, cada malaltia i símptomes són propis de cada persona, és a dir, hi ha tantes malalties com malalts.

A partir de l'any 1790, Hahnemann comença a investigar les propietats de diverses substàncies i la possible elaboració de medicaments homeopàtics seguint els principis que havia establert. És en aquest moment que es va produir un dels moments fonamentals mentre investigava la quinina. Aquesta substància, que cura la malària, justament li va provocar en el seu cos sa símptomes semblants als de la malària. D'aquesta manera Hahnemann va establir que havia demostrat el principi de similitud que ell plantejava.³⁵

A partir d'aquests moment, Hahnemann comença a investigar la possible aplicació d'altres substàncies per a desenvolupar nous medicaments homeopàtics. Tot això dóna com a resultat la publicació de 3 llibres on explica les seves teories i resultats. L'any 1810 publica "*Organon del art racional de curar*", a 1811 "*La matèria medica pura*" i l'any 1828 publica "*El tractat de les malalties cròniques, la seva especial naturalesa i el seu tractament homeopàtic*".³⁶

A partir d'aquest instant, l'homeopatia inicià un procés de difusió mundial que provocarà l'aparició de nous metges homeopàtics i la creació d'escoles d'homeopatia. La primera referència d'homeopatia a Espanya data de 1821 a la revista "*Décadas Medico-Quirurgicas y Farmaceuticas de Madrid*". Malgrat això, l'expansió de l'homeopatia al nostre país està lligada a la figura de María Cristina de Borbó. Aquesta, que era la promesa del Ferran VII i filla del rei de Nàpols, va arribar a Espanya l'any 1829 acompanyada del seu metge Cosmo María de Horatiis, el qual tenia experiència

³⁴ Larrinaga, S. V. J. (2010). *La homeopatía ¿vaya timo!* Editorial Laetoli, S.L. (pàg 32)

³⁵ ³⁶ Antares Consulting. (2013). Libro blanco de la Homeopatía. 2021, de Cátedra Boiron de Homeopatía de la Universidad de Zaragoza Sitio (pàg 21)

amb l'homeopatia. Va ser a partir de l'arribada d'aquest metge que la homeopatia va guanyar molta popularitat entre l'aristocràcia espanyola. El primer metge espanyol en utilitzar-la va ser Prudencio Querol, qui l'any 1832 inicia a Badajoz una consulta homeopàtica.³⁷ Després d'ell, diversos són els metges que comencen a estudiar i receptar aquesta nova teràpia al nostre país.

No és fins a principis del segle XX, que l'homeopatia experimenta una decaiguda de la popularitat no només a Espanya sinó també a la resta del món. A més, amb l'inici de la Guerra Civil Espanyola aquesta teràpia pateix una època de quasi desaparició a causa de diversos aspectes socials i econòmics. Malgrat que el règim mai va prohibir el seu ús, pocs metges són els que van continuar practicant l'homeopatia³⁸

Hem d'esperar fins als anys 70 per torna a veure un augment gradual de l'homeopatia espanyola, degut principalment al contacte amb altres països com França, Mèxic y Argentina. D'aquesta manera, als anys 80 el nombre de metges homeòpates va augmentar de manera exponencial, així com la seva demanda i la quantitat de medicaments homeopàtics.³⁹ Actualment es calcula que hi ha uns 10.000 metges especialitzats en homeopatia a Espanya.⁴⁰

³⁷ Antares Consulting. (2013). Libro blanco de la Homeopatía. 2021, de Cátedra Boiron de Homeopatía de la Universidad de Zaragoza Sitio (pàg 23)

³⁸ ³⁹ Antares Consulting. (2013). Libro blanco de la Homeopatía. 2021, de Cátedra Boiron de Homeopatía de la Universidad de Zaragoza Sitio (pàg 26)

⁴⁰ Sacristán Rubio A, Torres Jiménez JI. (2015) Homeopatía, una realidad social y asistencial. Aten Primaria

5. Valoració Personal:

Abans de la realització del reportatge desconeixia completament el món que envoltava l'homeopatia. Era conscient de la polèmica que generava, però no sabia ni el perquè ni les raons d'uns i d'altres per defensar-la o atacar-la. La meva relació amb l'homeopatia havia estat molt breu. El meu cas és molt semblant al de la Montse González o el Dídac Segarra. De petit la meva mare m'havia donat homeopatia animada en el seu moment pel meu pediatre. Tal com recorda el Dídac, jo tinc la imatge de posar-me pastilles sota la llengua quan estava refredat o em trobava malament. Segurament, la meva mare sabia que m'estava donant homeopatia, però ni l'entenia ni sabia en què es basava.

Tenint en compte la poca relació que tenia amb aquest tractament alternatiu, vaig decidir que seria interessant començar aquest reportatge coneixent les diferents experiències de persones que l'havien utilitzat. Va ser en aquest moment que vaig conèixer a la Mechi Ramírez i la Marta, i els seus dos casos em van impactar. Em va sorprendre sobretot com una mateixa teràpia pot generar un efecte tan diferent en dues persones que en un principi són molt semblants. De la Mechi em va captivar la seva seguretat i confiança en l'homeopatia. Ella era molt conscient de la polèmica que hi ha al voltant de l'homeopatia i que alguns científics diuen que no té evidència científica, però això no li ha impedit confiar en aquesta medicina alternativa. La seva experiència amb l'homeopatia per ella li dóna la validesa científica suficient per confiar en ella. En el cas de la Marta, la seva història i la del seu marit va ser un punt d'inflexió en el reportatge. Durant el procés de recerca de fonts i documentació, vaig llegir casos com els de la Marta, però conèixer cara a cara una persona que ha passat per una situació com ella, és molt diferent. Abans de començar amb les entrevistes esperava diferents opinions i experiències, però no esperava dues històries tan diferents i tan dispars.

Després de conèixer persones que havien pres homeopatia, va arribar el moment d'entendre que era l'homeopatia. El que hauria de ser una resposta molt senzilla, amb cada entrevista em vaig adonar no ho era. Només començar a parlar amb

especialistes a favor i en contra, em vaig adonar que la polèmica de l'homeopatia genera posicions molt extremes que són incompatibles entre elles. Aquests dos grans extrems estan principalment representats per José Miguel Mulet i Joan Vidal-Jové. José Miguel Mulet representa el sector més radical en contra d'aquesta teràpia. Una de les coses que més em va sorprendre del divulgador científic, és que en tot moment tractava l'homeopatia com una broma i feia mofa de moltes de les explicacions dels homeòpates. Aquest tractament humorístic de l'homeopatia no només és característic d'ell, aquest comportament sembla ser molt característic dels detractors, com per exemple, Víctor Javier Sanz, que també fa broma de l'homeopatia al seu llibre "La homeopatía ¡vaya timo!". El comportament de Joan Vidal-Jové era molt diferent. De totes les persones defensores d'aquesta teràpia, el doctor Vidal-Jové em va semblar el més crític i agressiu cap a les opinions en contra de l'homeopatia. Mentre que el doctor Gonzalo Fernández, l'altre homeòpata entrevistat, es va mostrar molt tranquil durant tota l'entrevista i va donar resposta a totes les preguntes, Joan Vidal-Jové, en canvi, no va acceptar bé alguns comentaris i, fins i tot, es va mostrar una mica agressiu al comentar el nom de persones com José Miguel Mulet.

Després de realitzar les entrevistes, sembla que un consens entre defensors i detractors de l'homeopatia és impossible. Malgrat que persones com Jordi Bonfill afirmen que estaria disposat a afirmar l'efectivitat de l'homeopatia si diversos estudis la validen, actualment en aquesta polèmica hi ha posicions molt marcades. O estàs a favor o en contra. Encara que és veritat que l'homeopatia no ha demostrat la seva efectivitat, per molt que alguns homeòpates defensin que existeixen estudis que la demostren, crec que posicions tan radicals i tancades com les dels homeòpates i els detractors són negatives i contraproductives per la medicina i la ciència actual. La ciència hauria d'estar basada en el diàleg i l'experimentació, en canvi el debat de l'homeopatia sembla estar basat en les opinions. Tot i que, actualment, la ciència dona la raó a aquells que parlen en contra d'aquesta medicina alternativa, crec que és necessari fer un pas cap al diàleg entre totes dues parts.

Un altre aspecte molt important a destacar sobre aquest reportatge és la importància del negoci de l'homeopatia. Rere els estudis sobre la demostració de l'efectivitat de l'homeopatia, existeixen uns interessos econòmics de totes aquelles farmacèutiques i grups empresarials que basen el seu negoci. Tots aquests grups es veurien molt beneficiats econòmicament si existís un estudi que demostrés l'efectivitat d'aquesta teràpia alternativa. Tot i això, cal no oblidar que les farmacèutiques de medicaments convencionals es veuen beneficiats, en canvi, amb el desprestigi de l'homeopatia. Per tant, malgrat que és un debat científic, existeixen uns interessos econòmics, tant entre els defensors com entre els detractors, que el condicionen.

En conclusió, he descobert que el debat envers l'homeopatia és molt complicat i amb molts extrems, però també rodejat de molta desinformació i interessos amagats. A més, tot i la falta d'aval científic, molts espanyols segueixen confiant en aquesta medicina alternativa. Per aquest motiu, és molt complicat definir l'homeopatia i, per tant, el debat sobre ella sembla estar molt lluny d'acabar.

6. Bibliografia:

- Dr. Pedro Ródenas. (2020). *“Homeopatía mucho más que placebo”* de Cuerpo y Mente Lloc web: https://www.cuerpomente.com/salud-natural/terapias-naturales/homeopatia-efecto-demostrado_1112
- Ton Nicolai. (2010). *“Estudios científicos en homeopatía”* de Revista Médica de Homeopatía Lloc web: <https://www.elsevier.es/es-revista-revista-medica-homeopatia-287-articulo-estudios-cientificos-homeopatia-S1888852610700631>
- Asamblea Nacional de Homeopatía (2019) *“Razones de uso de Homeopatía”* de Asamblea Nacional de Homeopatía Lloc web: https://www.homeopatiасuma.com/evidencias-cientificas/?qclid=CjwKCAjwh7H7BRBBEiwAPXjadt68Jg0zTL42Zh8wj92qYd6t3QGt3c2r1_Hc6PUpi45UYIa9ijnBoCzAIQAvD_BwE
- Edzard Ernst (2010) *“Homeopathy: what does the “best” evidence tell us?”* de Medical Journal of Australia Lloc web: <https://www.mja.com.au/journal/2010/192/8/homeopathy-what-does-best-evidence-tell-us>
- K. Lince, N. Clausius, G. Ramired, D. Melchart, F. Eitel, L. V. Hedges, W.B. Jonas (1998) *“Are the clinical effects of homeopathy placebo effects? A meta-analysis of placebo-controlled trials”* de The Lancet Lloc web: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/9310601/>
- Mathie R.T., Frye J., Fisher.P (2015) *“Homeopathic Oscilloccinum for preventing and treating influenza and influenza-like illness”* de Cochrane Lloc web: https://www.cochrane.org/CD001957/ARI_homeopathic-oscilloccinumr-preventing-and-treating-influenza-and-influenza-illness
- McCarney R.W., Linde K., Lasserson T.J. (1999) *“Homeopathy for chronic asthma”* de Cochrane Lloc web: https://www.cochrane.org/CD000353/AIRWAYS_homeopathy-for-chronic-asthma
- Peckham EJ, Cooper K, Roberts E, Agrawal A, Brabyn S, Tew G (2019) *“Homeopathy for treatment of the irritable bowel syndrome”* de Cochrane Lloc web: https://www.cochrane.org/CD009710/IBD_homeopathy-treatment-irritable-bowel-syndrome

- Heirs M, Dean ME (2017): “*Homeopathy for ADHD*” de Cochrane Lloc web: https://www.cochrane.org/CD005648/BEHAV_homeopathy-for-adhd
- McCarney RW, Warner J, Fisher P, van Haselen R (2003) “*No evidence that homeopathy is effective in treating dementia*” de Cochrane Lloc web: https://www.cochrane.org/CD003803/DEMENTIA_no-evidence-that-homeopathy-is-effective-in-treating-dementia
- Smith C.A. (2003) “*Homeopathy for induction of labour*” de Cochrane Lloc web: https://www.cochrane.org/CD003399/PREG_homoeopathy-for-induction-of-labour
- Centro de Investigaciones Sociológicas (2018) “*BARÓMETRO DE FEBRERO 2018*” de CIS Lloc web: http://www.cis.es/cis/export/sites/default-/Archivos/Marginales/3200_3219/3205/es3205mar.pdf
- Dana Ullman (2017) “*Evidencia Científica para la Medicina Homeopática*” de La homeopatía de México Lloc web: <http://docs.bvsalud.org/biblioref/2018/03/880085/evidencia-cientifica-para-la-medicina-homeopatica.pdf>
- Sergio Abanades, Marta Durán (2013): “*Documento de actualización de las evidencias científicas en homeopatía*” de Cátedra Boiron de Homeopatía Universidad de Zaragoza Lloc web: <http://www.homeopatia.net/wp-content/uploads/2014/12/Actualizacion-evidencias-cientificas-homeopatia-Abanades-Duran.pdf>
- Antares Consulting (2013). “*El libro blanco de la Homeopatía*”. Madrid: Cátedra Boiron de Homeopatía Universidad de Zaragoza. Lloc web: <https://www.boiron.es/siteresources/files/5/94.pdf>
- Víctor-Javier Sanz (2010). “*La homeopatía ¡vaya timo!*”. Madrid: Editorial Laetoli
- Inmaculada González Carvajal (2012) “*Doctora, y esto que me ha dado ¿para qué es?*”. Madrid: Editorial Creación
- J.M. Mullet (2015) “*Medicina sin engaños*”. Editorial Booket <https://www.amazon.es/Medicina-enga%C3%B1os-Divulgaci%C3%B3n-J-M-Mullet/dp/8423350843>

- Carlos Corominas. (2016). No soy médico, pero Boiron me ha hecho especialista en homeopatía. 2021, de Redacción Médica Sitio web: <https://www.redaccionmedica.com/la-revista/reportajes/no-soy-medico-pero-boiron-me-ha-hecho-especialista-en-homeopatia-9790>
- Ministerio de Sanidad, Política Social e Igualdad. (2011). El Ministerio de Sanidad, Política Social e Igualdad publica el primer documento de análisis de situación de las terapias naturales . 2021, de Ministerio de Sanidad, Política Social e Igualdad Sitio web: <https://www.msbs.gob.es/novedades/docs/analisisSituacionTNatu.pdf>
- Javier Salas. (2013). Sanidad abre el proceso para regularizar 19.000 productos homeopáticos. 2021, de Materia Sitio web: <http://esmateria.com/2013/11/29/sanidad-abre-el-proceso-para-regularizar-19-000-medicamentos-homeopaticos/>
- Vicente Useros. (2020). Una juez sentencia que la homeopatía "puede poner en riesgo la salud". 2021, de El Mundo Sitio web: <https://www.elmundo.es/comunidad-valenciana/2020/01/27/5e2dcf10fc6c83ee3c8b4608.html>
- Sociedad para el Avance del Pensamiento Crítico. (2013). La Universidad de Zaragoza retira títulos de homeopatía. 2021, de Escepticos Sitio web: <https://www.escepticos.es/node/3137>
- Reyes Rincón . (2011). Resituando las dudosas terapias alternativas. 2021, de El País Sitio web: https://elpais.com/sociedad/2011/12/27/actualidad/1324945490_787351.html
- Manuel Ansedé. (2016). La Universidad de Barcelona fulmina su máster de homeopatía. 2021, de El País Sitio web: https://elpais.com/elpais/2016/03/01/ciencia/1456856774_534268.html
- Council Directive 92/73/EEC. Approximation of provisions laid down by Law, Regulation or Administrative Action relating to medicinal products and laying down additional provisions on homeopathic medicinal products. 22 September 1992 Lloc web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31992L0073&qid=1613574346579>

- Real Decreto 2208/1994. Por el que se regula los medicamentos homeopáticos de uso humano de fabricación industrial. 16 de noviembre de 1994 Lloc Web: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1994-26202>
- Directiva 2001/83/CE del Parlamento Europeo y del Consejo. Por la que se establece un código comunitario sobre medicamentos para uso humano. 6 de noviembre de 2001 Lloc Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/ALL/?uri=CELEX%3A32001L0083>
- Directiva 2004/27/CE del Parlamento Europeo y del Consejo. Modifica la Directiva 2001/83/CE por la que se establece un código comunitario sobre medicamentos de uso humano. 31 de Març de 2004 Lloc Web: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/ALL/?uri=CELEX%3A32004L0027>
- Europa Press. (2012). La AEMPS autoriza los primeros 12 registros de medicamentos homeopáticos en el mercado español. 2021, de Infosalus Sitio web: <https://www.infosalus.com/farmacia/noticia-empresas-aemps-autoriza-primeros-12-registros-medicamentos-homeopaticos-mercado-espanol-20120402173720.html>
- María R. Sahuquillo. (2013). Sanidad dará el permiso definitivo a miles de productos homeopáticos. 2021, de El País Sitio web: https://elpais.com/sociedad/2013/12/02/actualidad/1386015772_167699.html
- Patricia Tubella . (2010). El Parlamento británico niega base científica a la homeopatía. 2021, de El País Sitio web: https://elpais.com/diario/2010/02/24/sociedad/1266966009_850215.html
- Sarah Boseley. (2009). Critics find NHS's £12m spend on homeopathy hard to swallow. 2021, de The Guardian Sitio web: <https://www.theguardian.com/society/2009/jun/10/complementary-medicine-nhs-more4>
- Debora Mackenzie . (2011). Swiss recognise 'alternative' medicine – for now. 2021, de New Scientist Sitio web: <https://www.newscientist.com/article/dn20022-swiss-recognise-alternative-medicine-for-now/?ignored=irrelevant>

- Andy Lewis . (2012). Boiron Settles for \$12M to Stop Homeopathy Lawsuits. 2021, de Quackometer Sitio web:
<http://www.quackometer.net/blog/2012/03/boiron-settles-for-12m-to-stop-homeopathy-lawsuits.html>
- Subsecretaria de Salud Pública. (2010). Otorga reconocimiento y regula a la homeopatía como profesión auxiliar de la salud. 2021, de Ministerio de Salud Sitio web:
<https://www.minsal.cl/portal/url/item/9d593dde5d7b2cf1e04001011f0112bd.pdf>
- Redacción BBC Mundo . (2009). "La homeopatía cura 90% de los enfermos". 2021, de BBC News Sitio web:
https://www.bbc.com/mundo/participe/2009/08/090828_participe_entrevista_homeopatia_sao
- Fran Sánchez Becerril . (2018). Estas son las muertes por cáncer que causa la homeopatía y otras 'alternativas'. 2021, de El Español Sitio web:
https://www.elespanol.com/ciencia/salud/20181016/muertes-cancer-causa-homeopatia-alternativas/345715745_0.html
- Redacción La Vanguardia. (2018). La homeopatía, un negocio sin evidencia científica. 2021, de La Vanguardia Sitio web:
<https://www.lavanguardia.com/vivo/20180410/442386666754/homeopatia-negocio-evidencia-cientifica.html>
- Esther Samper. (2020). Los bulos sobre supuestas curas para el coronavirus también enferman y matan. 2021, de elDiario.es Sitio web:
https://www.eldiario.es/sociedad/charlatanes-coronavirus-pueden-danar-matar_1_1466490.html
- Esther Miguel Trula . (2016). 19 enlaces para entender Boiron, la gran polémica de la homeopatía. 2021, de Magnet Sitio web:
<https://magnet.xataka.com/en-diez-minutos/19-enlaces-para-entender-boiron-la-ultima-polemica-de-la-homeopatia>
- Lara Carrasco. (2021). Sanidad borra como terapias la dieta macrobiótica o el masaje thai, ¿para cuándo la homeopatía y la acupuntura?. 2021, de infoLibre Sitio web:

https://www.infolibre.es/noticias/politica/2021/02/20/sanidad_tacha_pseudoterapias_dieta_macrobiotica_masaje_tai_magnetoterapia_para_cuando_homeopatia_acupuntura_116973_1012.html

- C. Doering, A. Sundrum. (2016). Efficacy of homeopathy in livestock according to peer-reviewed publications from 1981 to 2014. 2021, de PubMed Sitio web: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27956476/>
- Robert T. Mathie. (2015). Controlled clinical studies of homeopathy. 2021, de PubMed Sitio web: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26678738/>
- Emma Macías-CortSaraí Arellano-Álvarez, Sandra Vega-Monroy, Violeta Vera-Pérez, Lidia Llanes-González, Pilar Sánchez-Navarrete, Dolores Enciso-González. (2020). Efficacy of Homeopathy in Addition to a Multidisciplinary Intervention for Overweight or Obesity in Mexican Adolescents: Study Protocol for a Randomized, Double-Blind, Placebo-Controlled Trial. 2021, de PubMed Sitio web: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31958867/>
- Redacción La Vanguardia. (2019). El Nobel Luc Montagnier:"La base científica de la homeopatía se ignora porque se silencia lo que molesta a la economía". 2021, de La Vanguardia Sitio web: <https://www.lavanguardia.com/local/valencia/20191002/47775032206/el-nobel-luc-montagnierla-base-cientifica-de-la-homeopatia-se-ignora-porque-se-silencia-lo-que-molesta-a-la-economia.html>
- Redacción Médica. (2019). La Politécnica rechaza la defensa de la homeopatía de un Nobel de Medicina. 2021, de Redacción Médica Sitio web: <https://www.redaccionmedica.com/autonomias/valencia/la-politecnica-rechaza-la-defensa-de-la-homeopatia-de-un-nobel-de-medicina-7862>
- Josep Andrés Martínez . (2015). Homeopatía: evidencias y falsas creencias. 2021, de GOC Health Consulting Sitio web: <https://www.gocnetworking.com/en/homeopatia-evidencias-y-falsas-creencias/>
- Elena González. (2021). Homeopatía considerada medicamento y vendida con 4% de IVA: "Vergonzoso". 2021, de Redacción Médica Sitio web: <https://www.redaccionmedica.com/secciones/industria/homeopatia-considerada-medicamento-y-vendida-con-4-de-iva-vergonzoso--1500>

- Homeopatía Suma. (2019). Los números hablan: La homeopatía es una realidad social, profesional y científica implantada en el Mundo.. 2021, de Homeopatía Suma Sitio web: <https://www.homeopatiasuma.com/en-cifras/>
- Mónica Álvarez. (2016). Homeopatía: ¿qué es y para qué sirve?. 2021, de CuidatePlus Sitio web: <https://cuidateplus.marca.com/medicamentos/2016/03/03/homeopatia-que-sirve-109987.html>
- Buenavida. (2018). Qué es exactamente la homeopatía (y por qué no funciona). 2021, de El País Sitio web: https://elpais.com/elpais/2018/04/25/buenavida/1524647842_020614.html
- Ton Nicolai. (2010). Estudios científicos en homeopatía. 2021, de Elsevier Sitio web: <https://www.elsevier.es/es-revista-revista-medica-homeopatia-287-articulo-estudios-cientificos-homeopatia-S1888852610700631>
- Esther Samper. (2017). La estafa de la homeopatía: en crisis. 2021, de elDiario.es Sitio web: https://www.eldiario.es/opinion/zona-critica/estafa-homeopatia-crisis_129_3028842.html
- J. M. Mulet. (2018). Homeopatía: ¿timo o medicina?. 2021, de El País Sitio web: https://elpais.com/elpais/2018/03/06/eps/1520330139_815845.html
- Javier Salas. (2018). El primer CIS sobre pseudoterapias revela una preocupante desinformación de los españoles. 2021, de El País Sitio web: https://elpais.com/elpais/2018/04/10/ciencia/1523356145_297099.html
- Lorena Cano-Orón, Isabel Mendoza-Poudereux, Carolina Moreno-Castro. (2019). Perfil sociodemográfico del usuario de la homeopatía en España. 2021, de Elsevier Sitio web: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0212656718303470>

7. Annexos:

- 7.1 Transcripció Entrevista Xavier Bonfill:

No sé si has consumit alguna vegada homeopatia o coneixes algú proper que l'utilitzi normalment?

No. Que l'utilitzi normalment, no sé fins a quin punt, però sí que conec algunes persones que a vegades confessen haver-ne consumit.

Has utilitzat la paraula “confessen”. Ho dius perquè sembla un tabú a vegades reconèixer que consumeixes homeopatia?

No. Perquè saben el que jo penso de l'homeopatia i llavors pensen que potser em molestaré o em sabrà greu. Jo tinc una postura molt liberal, que cadascú faci el que vulgui, especialment si són persones informades. El que ja no estic d'acord és quan no s'informen prou bé abans de recomanar o prendre decisions, però això ho penso en relació amb l'homeopatia i qualsevol altre tractament mèdic.

Ets director del centre Cochrane Iberoamericà. Em podries explicar en què consisteix Cochrane i quin és el seu objectiu?

Cochrane és una organització internacional, independent dedicada a sintetitzar el coneixement disponible provinent de la recerca per orientar les decisions clíniques i sanitàries. Clíniques en relació amb pacient en concret i sanitàries quan són decisions que afecten a tota una comunitat o un país. Aquestes síntesis no pretenen dir el que ha de fer cadascú, perquè les circumstàncies de cada persona poden ser molt diferents, però accedint a aquesta síntesi de l'evidència no deixa de ser un element de primer ordre per basar aquestes decisions.

Per exemple, una síntesi per un tractament en concret podria demostrar que aquell tractament allarga la vida un mes, per posar un exemple extrem. Doncs el que han de prendre la decisió en aquest cas, que és el mateix pacient i el metge que l'està atenent potser acabaren decidint que val la pena aplicar aquell tractament o no.

Per tant, pel que fa la síntesi, que s'anomenen revisions sistemàtiques, es posar sobre la taula l'evidència disponible provinent de la recerca de la manera més sintètica possible.

Cochrane és una organització independent i internacional, sense ànim de lucre, en la qual participen professional de la salut, pacients, ciutadans, gestors, periodistes, estudiants..., ja que sense un esforç mancomanat es pensem que serà molt difícil superar els grans reptes que hi ha avui en dia per mantenir-se informat. Ho hem vist a escala social amb l'eclosió de les fake news, doncs amb salut passa el mateix. Llavors aquesta organització està funcionant des de fa vint-i-cinc anys, aproximadament, i revisa tota l'evidència disponible sobre qualsevol acció, no només tractament farmacològic. També revisa aspectes sanitaris, aspectes psicoteràpics o, fins i tot, aspectes socials. Per exemple hi ha estudis sobre les oracions, per saber si resar serveix o no serveix. És a dir, qualsevol acció que algú hagi proposat que pot arribar a ser Per tant, qualsevol acció que algú hagi proposat que pot arribar a ser beneficiosa per la salut y que tingui uns estudis mínimament solvents al darrere, són objecte d'avaluació crítica, rigorosa i transparent seguint uns criteris establerts. D'aquesta manera s'analitza de la mateixa manera una intervenció quirúrgica que un medicament homeopàtic.

El que es fa després és publicar aquestes revisions mitjançant la biblioteca Cochrane que té milions de consultes cada any, especialment en el cas espanyol, perquè des de fa gairebé vint anys comptem amb un acord amb el ministeri de Sanitat que finança la traducció d'aquestes revisions i l'accés gratuït per a qualsevol ciutadà espanyol.

He estat revisant uns quants estudis de Cochrane sobre l'efecte de diferents medicaments homeopàtics en diferents malalties, i en tots ells els resultats no són prou significatius per demostrar la seva eficàcia. I es proposa l'efecte placebo per explicar alguns dels resultats. Podries explicar en què consisteix l'efecte placebo i per què se l'atribueix a l'homeopatia?

L'efecte placebo es pot donar en qualsevol circumstància i està demostrat que existeix. Actualment, fins i tot es coneixen els mecanismes neurofisiològics que expliquen el perquè una persona prenent-se un producte que és innocu, és a dir, que només té sucre o no té res, però que té la mateixa aparença d'un altre que sí que té algun compost actiu, pot arribar a experimentar uns efectes beneficiosos. Per això, sobretot en el cas de medicaments, el que es recomana és que quan volem avaluar un nou tractament hagi demostrat la seva superioritat enfront del placebo. Perquè si la comparació és donar el medicament o no donar res, encara que el medicament que estem donant no tingui efecte, segur que sortiran uns resultats més beneficiosos que el grup que no rep res, per l'efecte de la intervenció i l'efecte placebo. Això és perquè el pacient pensa que allò que li estan donant sí que és beneficiós.

Per aquest motiu, la millor manera de comparar un nou medicament és fer un assaig clínic, és a dir, dividir els pacients en dos grups i que un grup rebi el tractament que

és objecte d'avaluació i l'altre el placebo. Per tal que l'estudi sigui correcte cal que tant el placebo com el tractament tinguin la mateixa aparença, per tal que ni el pacient ni l'investigador sàpiguen si es tracta del medicament actiu o el placebo. Després, s'avaluen els resultats per veure si hi ha diferència o no.

Per aquest motiu, moltes vegades els homeòpates no volen sotmetre els seus productes en aquesta avaluació independent. Però, no és que s'exigeixin uns criteris diferents als productes homeòpates que el que es demana a qualsevol altre medicament o tractament. Els homeòpates tampoc són els únics que es resideixen a aquests estudis. Dins de la mateixa medicina convencional també hi ha posicions que consideren que la seva teràpia no pot ser sotmesa en aquest tipus d'avaluació.

Malgrat que els estudis com els de Cochrane destaquen que no s'ha pogut demostrar l'efecte de l'homeopatia, hi ha metges homeòpates i persones que consumeixen medicaments homeopàtics que defensen que l'homeopatia funciona. Per tant, aquest efecte que els experimenten seria placebo?

Seria un efecte placebo en conseqüència de l'administració del medicament, però també hi ha un efecte del terapeuta. L'homeopatia a més d'administrar medicaments, té un ritual d'interrogatori i empatia pel malalt. Per aquest motiu, si aquella persona és escoltada durant una visita llarga per un professional sensible i després se li administra un medicament homeopàtic, és molt difícil discriminar l'efecte que s'observa l'efecte placebo de la pastilla de l'efecte psicològic que té la intervenció d'aquell professional.

Alguns dels estudis de recerca que els homeòpates defensen són aquells estudis que han comparat una visita d'un homeòpata d'uns 40 minuts, més l'administració del producte homeopàtic, amb una visita convencional que ha durat 5 minuts i on no s'ha receptat cap mena de medicament. Això es tracta d'un assaig clínic poc rigorós. El més lògic seria que les visites duressin el mateix i que el terapeuta no sàpigues si està administrant un medicament convencional o un homeopàtic. Aquesta seria la manera correcta de realitzar aquests estudis, però per això es necessita la voluntat dels homeòpates.

Per tant, creus que els homeòpates estan prioritzant l'empresa i el benefici econòmic per sobre del remei medicinal?

Aquest és un dels elements a tenir en compte, però és obvi que, si tantes persones en el món acudeixen a l'homeopatia, és reflex i producte que no estan satisfets de la medicina convencional i busquen d'altres remeis. Aquest fet reflecteix, no que sigui bona l'homeopatia, sinó que la medicina no és tan bona o, fins i tot, no és mai perfecte i a gust de tothom perquè també té els seus límits.

Jo crec que una de les principals diferències entre les medicines alternatives i la medicina més rigorosa és que aquesta última accepta els seus límits, i de vegades s'ha de dir als pacients i a les famílies que hi ha determinades malalties que no es poden curar. Són alguns d'aquests pacients els que després cauen en mans de persones que els hi ofereixen solucions màgiques o poc contrastades i s'hi agafen a elles com un clau ardent.

Però si la pregunta és si aquests altres remeis poc contractats són útils, doncs depèn. Per exemple, molta gent va a l'acupuntura i aquesta ha demostrat que en algunes coses pot anar bé i, fins i tot, que en determinades situacions podria anar millor que determinats medicaments.

Coneixes “el llibre blanc de l'homeopatia”?

Si és antic sí, però si és recent no. Vaig abandonar fa temps el tema de l'homeopatia perquè amb els homeòpates és difícil discutir, perquè parteixen de la base que s'ataca injustament l'homeopatia i que no se li dona un tracte suficientment just. Jo els he intentat convèncer que per part de Cochrane això no és així i que els estudis que utilitzem per avaluar els tractaments homeopàtics són semblants a qualsevol altre tractament. Fixat que, nosaltres no diem que l'homeopatia no serveix, nosaltres diem que no s'ha demostrat que serveix. Això vol dir que queda oberta una porta per canviar de conclusió en el futur si un dia apareix un seguit d'estudis que demostrin el seu efecte. Per tal que succeeixi això, cal que aquests estudis tinguin totes les garanties. S'han d'agafar tots els estudis i destriar-los i analitzar on podrien estar els possibles errors i sotmetre'ls a un escrutini independent.

Per tant, en la mesura que em vaig adonar que els homeòpates amb qui vaig tenir l'oportunitat de parlar no acceptaven ni acceptarien els resultats d'un escrutini com aquest, vaig perdre l'interès de parlar amb ells.

La ciència ha demostrat en diverses ocasions que és impossible que les altes dilucions de l'homeopatia mantinguin el principi actiu. En aquest sentit, els homeòpates defensen la teoria de la memòria de l'aigua que afirma que per molt que dissolguis un principi actiu en aigua, les propietats terapèutiques es mantenen.

Quan els principals bioquímics i acadèmies del món han investigat aquesta suposada memòria de l'aigua, no l'han trobat. Per tant, aquesta teoria acaba sent una qüestió de fe, tu creus o no t'ho creus. Però precisament aquesta medicina rigorosa que jo t'estic defensant, no vol basar-se en la fe i en les creences, sinó en l'evidència científica.

No sé si coneixes a Jose Maria Mulet, professor de la Universitat de València, que va publicar un llibre anomenat “Medicina sin engaños”. Ell comenta que un dels problemes que s’ha trobat és que hi ha molts farmacèutics que recreen homeopatia per a malalties que es curarien amb homeopatia o sense. Ell creu que el que fan aquests farmacèutics és donar-li prestigi i legitimitat a un tractament que no la té. No sé què n’opines al respecte.

Sí, és veritat. Hi ha farmacèutics que no volen vendre productes homeopàtics, però molts d’ells ho fan perquè la clientela els hi demana i si no ho fan, aquests clients aniran a una altra farmàcia. L’avantatge d’un producte homeopàtic és que el poden vendre sense la necessitat d’una recepta. Per tant sí que estic d’acord que algunes farmàcies, no dic totes, que poden ser inductores del consum no només d’homeopatia sinó també d’altres medicines alternatives.

Hi ha una dita que diu: si tractes un refredat es curarà en una setmana i si no el tractes es curarà en set dies. Qui diu un refredat, diu altres afeccions banals que les mateixes defenses de l’organisme són suficients. Si hi afegeixes un producte del tipus que sigui, doncs és fàcil associar que gràcies a aquest medicament s’ha curat el refredat.

Actualment a Espanya perquè un medicament homeopàtic es pugui vendre, només ha de demostrar que no és perjudicial per a la salut, no cal que demostrï que funciona. Com pot ser que mentre que un medicament convencional ha de demostrar que funciona, els productes homeopàtics no ho necessiten?

Els ministeris no donen a l’homeopatia la consideració de medicament, és un producte sanitari com una crema o com un producte natural, com unes herbes, que es poden utilitzar per a alguna afecció lleu. Per tant, si no es considera un medicament, no ha de passar per tot aquest procés més rigorós, sinó que entra dins de l’anomenada parafarmàcia que té unes exigències molt menors. A canvi d’aquestes poques exigències, són productes no finançats a la seguretat social.

Per tant, tu recomanaries a un metge que recreen homeopatia?

Jo li recomanaria que no la recreen amb la mateixa força i convicció que li recomanaria que no prescrivís qualsevol medicament que no estigui ben fonamentat en l’evidència científica, encara que el pacient li demani. De vegades alguns metges diuen que són els mateixos pacients els qui volen que els hi recreen la boleta, que en diuen. És un cas semblant al de les farmàcies que parlàvem abans. En aquests casos és més important la deontologia mèdica que se suposa que si a un cirurgià un pacient

li demana que l'operi, no l'operarà si considera que aquella intervenció no és beneficiosa. Doncs en una altra escala és el mateix, el metge ha d'informar el pacient que el que li està demanant no li servirà per res.

Vaig parlar fa uns dies amb un metge homeòpata i ell em va comentar que el fet que tinguessin clients demostrava que la medicina convencional havia fracassat. Que n'opines al respecte?

Jo diria que més que fracassar, la medicina convencional té els seus límits. Les mateixes persones i els professionals també tenim límits i de vegades un no té la sort de topiar amb un professional suficientment sensible o encertat. En aquests casos, en lloc de buscar-ne un altre, hi ha persones que prefereixen sortir del sistema sanitari i busquen altres alternatives. Jo crec que fer l'afirmació que la medicina convencional ha fracassat, és una afirmació interessada, injusta i perillosa. Sort en tenim de la medicina i ara més que mai amb la pandèmia actual.

Tu diries que l'homeopatia és un frau?

L'homeopatia és un tractament que ha fracassat a l'hora de beneficiar a la població. Sí, objectivament sí, perquè no ha pogut demostrar els seus beneficis. També, perquè la seva base fisiològica és molt feble, per dir-ho d'una manera prou amable. És a dir, la teoria de les dilucions no resisteix una anàlisi crítica per part dels principis de com funcionen els medicaments. Diluir un principi actiu en un volum tan gran de líquid, no s'ha demostrat que el resultat d'aquesta dilució després pugui tenir cap efecte. Més enllà d'això, sí que de vegades hi ha tractaments que són beneficiosos i no sabem per què exactament. Jo em vull basar, més que en la manca de fonament teòric de l'homeopatia, en la manca de resultats.

A més, també cal tenir en compte que de vegades els homeòpates critiquen la medicina convencional perquè diuen que està dominada per les grans multinacionals que són les que volen vendre els medicaments en detriment de l'homeopatia. Tot i això, ells desconeixen que els productes homeopàtics també estan fabricats i comercialitzats per diverses multinacionals, però sobretot per una que és Boiron. Per tant, en aquest sentit hi ha molta manca d'objectivitat i d'esperit crític per la seva part.

- 7.2 Transcripció Entrevista José Miguel Mulet:

Subjectivament, com definiries tu l'homeopatia?

Ni Subjectivament ni objectivament, l'homeopatia és el que és. L'homeopatia és un sistema mèdic que no té cap base científica. És a dir, l'homeopatia es basa en uns postulats que va fer una persona que es deia Hahnemann fa dos-cents anys. En aquell moment podrien tenir sentit perquè no existien eines per verificar si el que ell deia era veritat o no, però ara tenim les eines i sabem que no tenia cap sentit. Ara simplement és una creença. L'homeopatia no és cap ciència i per descomptat no és cap mena de medicina, ni ha aportat res a la medicina en dos-cents anys.

L'has utilitzat alguna vegada o coneixes algú proper que l'utilitzi normalment?

No. El més a prop que he estat és una vegada vaig portar la meva filla al metge, ens va prescriure un medicament i quan vaig marxar em vaig adonar que era homeopàtic i, per la qual cosa, no el vaig comprar. Una altra vegada, em van receptar un medicament i em vaig adonar a la mateixa consulta que era homeopatia. En aquest moment, li vaig dir que si em receptava això, que no em donés res perquè significava que no tenia res i va decidir canviar-me la recepta. Curiosament, en aquest cas va ser la metgessa qui es va sentir avergonyida i no jo.

L'any 2015 vas escriure un llibre titulat "Medicina sin enaños". El capítol 9 del llibre tracta sobre l'homeopatia i es titula "Homeopatia, el azúcar más caro del mundo". Per què el vas titular així?

Si tu agafes qualsevol recepta homeopàtica és sucre. Si llavors agafes el preu del medicament homeopàtic i el compares amb el que costa un quilo de sucre al supermercat, jo crec que no hi ha color.

Com has explicat, l'homeopatia és el resultat de les idees de Samuel Hahnemann. Al llibre comentes que ell va idear l'homeopatia en l'ingerir quinina, que era la cura de la malària, i va experimentar el que ell creia que eren els mateixos símptomes que provoca aquesta malaltia. Malgrat això, tu comentes al llibre que existeix una teoria que és que ell va experimentar una reacció al·lèrgica a la quinina, ja que els símptomes no són exactament els que hauria d'haver experimentat.

El problema està en el fet que el que ell descriu que li va passar quan va prendre quinina no es correspon al que és un enverinament per quinina, però sí que pot correspondre a alguns tipus d'al·lèrgia. És a dir, fins i tot la idea de partida podria ser errònia. Hi ha una cosa molt òbvia, en dos-cents anys, coneixes alguna malaltia que s'hagi erradicat gràcies a l'homeopatia? Ara que estem tots amb la vacuna de la COVID, has sentit alguna vacuna que es basi en l'homeopatia?

L'homeopatia es basa en dos principis, el principi de similitud i el de les dosis infinitesimals. Tu en el llibre comentes que el principi de similitud, que diu que el semblant es cura amb el semblant, és erroni.

Això és en el que es basa la màgia representativa. És a dir, tu vas a qualsevol tribu d'Àfrica i quan volen que plogui el que fan és tirar aigua en un got. Per exemple, un ninot de vudú no és més que quan vols que algú li passi alguna cosa dolenta, representes aquella persona en un ninot. Això els antropòlegs ho tenen molt experimentat i és una forma de pensament màgic, de pensament que no té cap base científica. Doncs l'homeopatia és el mateix.

A més, aquest principi també és una cosa que està agafada pels pèls perquè, si tu mires els remeis homeopàtics, alguns tenen trossos del mur de Berlín, aire de la cabina d'un avió... són coses molt surrealistes.

En el llibre poses l'exemple d'un dels productes més venuts per Boiron que és l'Oscilloccinum, que està elaborat de fetge d'ànec. En aquest sentit tu comentes que és el fetge més car del món.

Si, és l'animal més car del món, perquè sacrifiquen a un pobre ànec i el dilueixen per treure tota la producció anual. Curiosament aquest remei es venia per al càncer, per al tifus, per a la tuberculosi i per a tot... i ara es ven simplement pels refredats.

Com he comentat abans, l'altre principi són les dosis infinitesimals que, segons la ciència i el nombre d'Avogadro, també és erroni. Malgrat això, els homeòpates proposen la teoria de la memòria de l'aigua que tu, en el llibre, també consideres falsa. Per què no és possible la teoria de la memòria de l'aigua?

La memòria de l'aigua implicaria que l'aigua tingues alguna estructura que pot decidir. És a dir, les persones tenim memòria perquè tenim neurones i sabem que hi ha neurones que s'activen. A més, hi ha parts del cervell associades a la memòria. Una lesió a l'hipocamp, se sap que la gent amb lesió en aquesta part del cervell perd la

memòria a curt termini. En determinades malalties neurològiques, com per exemple l'Alzheimer, també és per la memòria a curt termini, però no a llarg termini.

L'aigua, ¿quina estructura física hi ha que pugui retenir informació? És una molècula formada per tres àtoms. Allà no hi ha cap mena d'informació. És a dir, tu fas una ressonància magnètica funcional d'un cervell que està recordant i veus que s'activen certes neurones. ¿Tu en un got d'aigua podries treure alguna informació? A partir d'aquí, ¿quina memòria hi ha?

Llavors ells el que diuen és: "*la ciència no ha arribat*". Potser no hi arribarà mai.

Un altre tema que comentes al llibre és l'elaboració dels medicaments homeopàtics, que es desenvolupen mitjançant un procés anomenat sucussió que consisteix a colpejar el got amb la dissolució una sèrie de vegades. Tu comentes que, en aquest sentit, hi ha escoles molt diferents i cadascuna realitza aquest procés d'una manera molt diferent.

Si, el problema és que en totes les pseudomedicines passa que, com no hi ha una base científica, al final cadascú s'inventa la seva història. Cadascú ho fa com li dóna la gana, perquè al final no cal demostrar una eficiència. Per exemple, està l'escola unisista de Kent i l'escola de Korsakov, que feia el que es deia 'el ojimetro'. El 'ojimetro' és que Korsakov posava en una ampolla el remei, la buidava i després repetia aquest procediment moltes vegades. Això, quan fas pràctiques de química a l'institut li diem 'el ojimetro', és a dir, en comptes de calcular i mesurar, ho fas a ull.

Fa uns dies vaig parlar amb un homeòpata i ell afirma que, malgrat que la ciència no ha pogut demostrar la seva eficàcia, ell la segueix receptant i utilitzant perquè tant a ell com als seus pacients els hi funciona. ¿Com pot ser que, mentre la ciència diu que no té eficàcia, hi ha persones que l'experimenten?

Jo tinc una tieta que quan li feien mal les dents, resava un rosari i li funcionava i ella estava convençuda. ¿Tu això ho posaries a un hospital? És a dir, la ciència no funciona a partir de percepcions, la ciència funciona amb assajos objectius.

El problema és que aquesta homeopatia que a ell li funciona, quan tu a un pacient li dones una cosa que no és homeopatia segur que també li funciona. De fet això ho saben fins i tot les mateixes empreses d'homeopatia. Hi ha hagut casos que s'ha demostrat que aquestes empreses venien les pastilles de sucre i no es molestaven en fer les dissolucions, directament venien la pastilla de sucre.

Aquest mateix homeòpata també em comentava que, el fet que hi hagi gent que vagi als homeòpates, significa que la medicina convencional ha fracassat. ¿Que n'opines?

També hi ha gent que va al psicòleg, al tarot, a les cases d'apostes... Vull dir, la gent pot tenir diferents circumstàncies i buscar ajuda, això no vol dir que sempre van a la persona que millor els ajudarà. Per exemple, la gent no va a l'homeòpata, però resulta que cada vegada van més a les cases d'apostes. ¿Té a veure una cosa amb l'altre?

El que sí que és veritat, és que les mateixes empreses d'homeopatia són les que s'estan adonant; primer, que no s'ho creuen ni ells. Però ells no s'ho han cregut mai i això t'ho puc dir perquè tinc informació des de dins. I, segona, si tu agafes qualsevol catàleg de qualsevol empresa que vengui homeopatia, veuràs que cada vegada venen més probiòtics, suplementes de vitamines, fitoteràpia... És a dir, estan intentant expandir el catàleg perquè s'han adonat que només amb l'homeopatia el negoci no funciona.

Al nostre país, per vendre homeopatia, no cal que demostris la seva eficàcia sinó només que no és perjudicial per a la salut. Per què gaudeix d'aquesta facilitat l'homeopatia?

Això passa a tota Europa i existeix un lobby molt important. L'homeopatia és una medicina bàsicament alemanya, que també té molta implantació a França, i són dos països amb molt poder a la Unió Europea i han aconseguit implementar un marc legal molt favorable.

Parlant de França, justament l'any 2019 la sanitat francesa va anunciar que deixaria de finançar l'homeopatia i ara al 2021 s'havia d'aplicar aquesta mesura.

Si, fa uns anys va passar a Anglaterra i fa uns deu anys a Austràlia. A veure, països on els recursos de la sanitat pública són limitats, el que no volen és gastar-se diners en ximpleries.

¿Creus que aquest és un gran cop per l'homeopatia?

És un darrere de l'altre. Al llibre explico que als anys trenta pràcticament havia desaparegut. Als Estats Units de dues-centes escoles homeopàtiques, crec que en quedaven deu o quinze. ¿Que va passar?. Doncs que va arribar el Tercer Reich i li va donar una gran empenta perquè era una medicina netament germànica. A partir d'aquí va reviure.

Ara va de capa caiguda, però fa vint o trenta anys en totes les farmàcies venien imants, unes polseres que es deien Raima que deien que servien per a tot i que van desaparèixer. Possiblement l'homeopatia desaparegui d'aquí deu o vint anys, però d'aquí trenta o quaranta anys torni a estar de moda.

En el llibre expliques que, a l'apartat de la web de Boiron dels Estats Units, et pots treure un títol d'especialista diplomada en homeopatia fent un test de 10 minuts. En el seu moment va ser molt polèmic a Espanya i es va arribar a tancar, però actualment tornar es estar obert. Per què creus que utilitzen estratègies de màrqueting com aquesta?

Això plasma una mica la seriositat de l'homeopatia. O sigui, que tu et puguis treure un títol que diu que ets especialista en homeopàtic fent un test de 10 minuts... cal dir alguna cosa més?

També pensa, quin títol necessites per exercir d'homeòpata? Molts d'ells són metges, però el títol que serveix és el de metge no el d'homeòpata.

Vull dir, si a mi, la principal empresa d'homeopatia em dóna un títol dient que sóc expert en homeopatia després de deu minuts, quina seriositat pot tenir això?

Relacionat amb els títols homeopàtics, tu també parles del cas de la Càtedra d'homeopatia de la Universitat de Saragossa de l'any 2014. Aquesta es va tancar perquè va haver-hi diverses crítiques i que, a més, era finançada per Boiron. A partir d'aquest cas, s'han tancat altres graus i màsters d'homeopatia per tot el país. Per què creus que a Espanya està succeint això i a altres països com a França o Mèxic encara hi ha grans cursos d'homeopatia? Que té Espanya que la fa diferent?

Bàsicament, una Universitat busca diners i si hi ha gent que paga la matrícula ja tenen negoci. A més, a Espanya tenim un problema que són els títols propis, és a dir, moltes Universitats ofereixen títols propis, que són títols universitaris, però que no estan validats per l'ANECA, l'Agència Nacional d'Avaluació de la Qualitat i Acreditació. Aquests, tenen el mateix valor que pot tenir un títol de la casa de la cultura del teu poble o un títol privat que pots fer a qualsevol institució, però clar, és una universitat que té un prestigi i un nom. Si a tu et donen un títol que posa universitat de Barcelona, si tens una mica més d'experiència pots veure que aquell títol no vol dir res, però si obres una consulta d'homeopatia i poses aquest títol a la sala d'espera, la cosa canvia. Per la qual cosa, hi ha molta gent que vol aquest títol i hi ha Universitat que estan disposades a cobrar una matrícula per donar aquesta titulació.

Un altre tema que tractes són els farmacèutics. Tu comentes que n'hi ha alguns que recreen homeopatia per a malalties lleus que es podrien curar soles. Tu expliques que aquesta actitud és molt perillosa perquè li estan donant legitimitat a una cosa que no en té.

Així és. Quan aquest client tingui una malaltia de veritat i digui que vol homeopatia perquè li ha funcionat bé abans, el farmacèutic li dirà que li va prendre el pèl? O que li havia estafat 12 euros?

Llavors tu creus que l'homeopatia i el negoci que hi ha darrere és una farsa?

Òbviament. És una farsa en el sentit que, mentre no demostris una eficàcia en un assaig clínic, cap de les afirmacions que fan té cap mena de suport científic.

En el llibre, encara que comentes que l'homeopatia té poc risc d'efectes secundaris, comentes que existeix un altre risc que és "per omissió". A què et refereixes?

Molt fàcil. Imagina que tu tens un càncer i vas a veure l'homeòpata. Aquest et dona pastilles d'homeopatia i tu fas un tractament de pastilles d'homeopatia. Mentrestant el càncer anirà creixent, estàs perdent un temps que pot ser vital. Un exemple molt clàssic és Steve Jobs, que tenia un càncer de pàncrees operable, però ell va decidir tractar-se amb suc de fruita. Quan va voler operar-se ja era tard.

Una de les defenses que utilitzen els homeòpates per rebatre l'efecte placebo dels seus productes és que, proven l'homeopatia en nens o animals i funciona. Segons ells, aquests dos grups no poden ser susceptibles a aquest "efecte placebo".

Doncs això és mentida. Que l'efecte placebo no funciona en nens o animals ho puc desmuntar amb un exemple molt obvi. Tu no has tingut mai l'experiència de veure un nen, de dos tres anys, que cau i comença a plorar i, de sobte, ve el pare o la mare, l'abraça i li diu: "*sana, sana, culito de rana*" i ja no li fa mal? Això no és efecte placebo?

L'efecte placebo no depèn de la intel·ligència, no depèn del raonament, depèn d'una part molt més bàsica del cervell. Un animal o un nadó, noten l'atenció que se li està prestant. Quan noten que són el centre d'atenció, que estan rebent una cura, això mateix provoca un efecte placebo i es pot mesurar.

Abans comentaves que no hi ha vacunes per la Covid fetes amb homeopatia, però, en els últims dies, ha sortit la notícia que països com Cuba o l'Índia que recomanaven l'ús de productes homeopàtics per augmentar les defenses contra el virus.

Això és a causa del fet que, com no tenen medicaments ni tenen capacitat per donar una assistència sanitària completa, d'aquesta manera la gent s'entreté. Cuba, per exemple, va començar a aplicar medicina natural i homeopatia quan va caure el bloc soviètic i va patir el bloqueig econòmic nord-americà. Per què? Per què no tenia diners per a medicaments de veritat.

En el llibre parles de moltes altres medicines alternatives molt diferents. Tu creus que aquest tipus de tractaments sempre existiran o acabaran desapareixent?

Desapareixeran i n'apareixeran de noves. Només cal que miris la "teletienda" i tot el que venen. Mentre hi hagi algú disposat a pagar per alguna cosa sense pensar si això que li venen realment és efectiu, aquests tractaments seguiran existint. Tu no has vist mai les pel·lícules antigues de l'oest on hi havia un amb un carro que començava a vendre "crecepele". Això és un arquetip de les pel·lícules de l'oest, ni funcionava fa dos-cents anys ni funciona ara.

Malgrat això, hi ha gent que no vol estar calba, i si li diuen que hi ha un producte que li pot solucionar el problema, estarà disposat a pagar qualsevol preu sense pensar si l'estan enganyant.

La salut és el bé més preuat que tenim. Quan una persona té un problema de salut, el que vol és curar-se. Si hi ha algú que diu que et pot solucionar el problema, pagues el que sigui.

Els últims estudis del CIS detecten que el consum d'homeopatia a Espanya ha caigut un 30% i Boiron ha perdut uns 20 milions d'euros en ingressos anuals al nostre país. Creus que pot arribar el final de l'homeopatia?

Si, està caient des de fa temps. Ja et dic, les mateixes empreses d'homeopatia estan buscant una sortida, perquè s'han adonat que el negoci no funciona, però alguna altra ocuparà el seu lloc. Pots estar ben segur d'això.

- 7.3 Transcripción Entrevista Gonzalo Fernández:

Como médico homeópata, ¿cómo definirías la homeopatía para alguien que no la conoce?

Yo la definiría como un método terapéutico, una herramienta, que está a disposición de cualquier médico y que, incorporada a su práctica habitual, le da unos beneficios, tanto para los pacientes como para los propios médicos que disponemos de unos medicamentos complementarios al que hacemos en medicina convencional.

¿Por qué crees tanta gente recurre a la homeopatía? ¿Qué tiene la homeopatía que no tiene la medicina convencional?

Seguramente los factores son diversos y múltiples, y cada persona seguramente tendrá su visión particular. Uno de los principales motivos, seguramente, sean los efectos secundarios de los medicamentos convencionales, que hay algún estudio que incluso habla como si fuera la tercera causa de muerte en los países industrializados. Entonces los medicamentos homeopáticos tienen, en principio, la ventaja que los efectos secundarios que tienen, que también los pueden tener, son efectos secundarios mínimos, leves i transitorios. Yo creo que eso es un motivo fundamental, sobre todo ahora en estos tiempos en que es un problema de salud pública. Por ejemplo, actualmente estamos asistiendo a la resistencia a antibióticos, que va a ser un gran problema y ya lo está siendo.

Otro gran motivo podría ser la eficacia, porque las personas que lo utilizan tienen la percepción de que les ha ido bien para sus afecciones o la de sus familiares. Esto ha hecho que sigan acercándose a la homeopatía o cualquier otro grupo de terapias que llamamos terapias médicas no convencionales. Yo me refiero a la homeopatía, la medicina naturista y la acupuntura, que son las tres terapias no convencionales más extendidas y con más evidencias en todo el mundo. Después también podríamos hablar de la osteopatía u otras actividades que promueven el bienestar, como el yoga o el mindfulness, que ayudan a las personas a relajarse. Hay todo un mundo, pero que también hay que saber discernir porque allí se han colado multitud de actividades con poco rigor y que se debe ir con cuidado.

¿Cómo descubriste la homeopatía y porque decidiste especializarte en ella?

No tengo, como muchos compañeros, una experiencia personal o familiar de curación de alguna enfermedad. Después de haber acabado la carrera y estar en algunos hospitales haciendo algunas prácticas, como médico siempre estás buscando

alternativas y alguna cosa más a la medicina convencional. Me comentaron la homeopatía y lo que me atrajo sobre todo fue esa cuestión de la integración. En la facultad siempre nos dijeron que hay un 60% de los pacientes que no tienen nada orgánico o que aparentemente no tienen nada, es un porcentaje muy elevado de gente que está sufriendo y lo pasa mal. Aunque aparentemente en las pruebas que les hacemos no aparece nada, estas personas sufren. Esa idea de la homeopatía de integrar tanto lo físico como lo emocional, a mí me parece una idea muy atractiva y que creo que debería ser de toda la medicina, no solo de la homeopatía. Esa integración de lo físico y lo emocional yo creo que es una cosa evidente, que las cosas emocionales nos hacen daño a nivel físico y pueden desencadenar patologías. Esta idea fue la que más me atrajo, me interesé, empecé a estudiar y empecé a aplicar algún medicamento homeopático en pequeñas cosas cotidianas. Me funcionó y a partir de aquí fui estudiando más.

La homeopatía la estableció en 1796 Samuel Hahnemann. ¿Existe mucha diferencia entre la homeopatía de Hahnemann con la actual?

Todo cambia, es como si pensáramos: ¿la psicología ha evolucionado desde Freud? Pues sí, porque después hay muchas corrientes y muchas escuelas. Evidentemente la homeopatía ha evolucionado desde Hahnemann, pero yo por ejemplo difiero de algunos compañeros. Yo no le doy tanto el mérito de la cuestión de curar por lo similar, porque esto viene de Hipócrates, la homeopatía nace cuando nace la medicina. La medicina occidental nace, se supone, con Hipócrates de Cos y sus tratados hipocráticos, que son un seguido de escritos de la Grecia antigua. Allí nacen dos escuelas, curar por los contrarios y curar por los similares. Hahnemann lo que hizo fue coger alguna tradición antigua de este tipo, llamadas por el nombre de corrientes vitalistas, y lo más importante que hizo fue experimentar. La homeopatía nace de la experiencia, no nace de una elucubración teórica. Hahnemann era un médico reputado y a sus 40 años con once hijos, dejó la medicina porque a él le parecía que esos métodos no podían curar. La medicina en esos tiempos era una mezcla de sustancia sin ton ni son, los barberos eran los cirujanos, utilizaban sanguijuelas que mataban muchas personas... Es decir, él dejó la medicina de su tiempo y se dedicó a traducir libros y a partir de la traducción de un libro que decía que la quinina curaba la malaria, él no lo creyó y empezó a experimentar en sí mismo. A partir de esta experiencia, él pensó que la quinina podría curar las fiebres palúdicas por la similitud de sus efectos. Todo esto venía de Hipócrates, es lo que hizo fue sistematizar sus ideas y empezó a experimentar entre sus médicos de su alrededor y sus familiares, para después poder aplicarlas con enfermedades similares. Hahnemann lo que aporta es una medicina experimental y yo creo que esta es su mayor aportación a la

medicina, el experimentar sustancias para después poder aplicarlas según el principio de similitud o según cualquier principio.

Des de Hahnemann a aquí, han pasado muchos años y han cambiado muchas cosas. Han aumentado, por ejemplo, el número de medicamentos. En los tiempos de Hahnemann había unos 80 o 90, ahora hay alrededor de 1000 o 2000 principios activos. A nivel teórico también se ha avanzado, se han incorporado el saber médico y científico y la tecnología médica actual.

Uno de los principios que hablas son las dosis infinitesimales, según las cuales se elaboran los medicamentos homeopáticos. Hablando con distintos médicos y científicos, ellos afirman que la ciencia ha demostrado que este principio es incorrecto, ya que a mayor dilución no es mayor el efecto.

Lo que sucede en la homeopatía, y no vamos a ocultar que llevamos unos cuatro años de ataques incluso desde el gobierno a la homeopatía, es que hay mucha desinformación. Entonces, Hahnemann nunca dijo que cuanto mayor dilución mayor efecto. Esto lo dicen algunos que nos enseñan ahora homeopatía a nosotros. Yo he ido a debates y resulta que mi interlocutor me dice a mí lo que es la homeopatía, cuando yo ya llevo bastantes años en esto e incluso fui director de un máster de homeopatía durante 5 años. Entonces, Hahnemann no dijo eso, es más, un medicamento con menor dilución, como por ejemplo un Árnica 5 CH, puede tener mayor efecto que un Árnica 30 CH, depende de la persona y de la afección. El efecto, la potencia de un medicamento, se observa a posteriori. Por ejemplo, si yo doy para un golpe Árnica 7 CH y a otro paciente le doy Árnica 15 CH también para un golpe, a lo mejor resulta que el Árnica 7 CH ha sido más eficaz. Tenemos que adaptar no solo el medicamento, sino también la dilución, por este motivo en homeopatía hablamos de individualización. Entonces, no es cierto que a cuanta más dilución sea más efectivo el medicamento; a veces sí, pero a veces no.

Después, en cuanto a las dosis infinitesimales, hablamos de altas diluciones que van más allá del número de Avogadro y, por lo que conocemos en ciencia, parece que todo lo que va más allá de este número no debería tener efecto. Nosotros como homeópatas, también somos médicos y parece como si nosotros fuéramos ajenos a eso, como si no nos hubiéramos centrado en el número de Avogadro. Claro que nos hemos centrado e interrogado acerca de cómo una sustancia que se supone que no tiene moléculas, tiene un efecto. Esto nosotros lo constatamos en nuestra clínica diaria. Damos un medicamento que se supone que no debe tener efecto, pero lo tiene. Es más, le das a un paciente un medicamento y resulta que no tiene efecto, pero le das otro medicamento a la segunda visita y sí que tiene efecto.

Quiero decir, clínicamente sin hacer estudios científicos, nosotros como médicos nos damos cuenta de que aquí hay algo, porque si fuera placebo el primer medicamento ya tendría efecto y lo haríamos siempre. Esto a nivel clínico, pero después, a nivel científico, hay publicaciones en revistas científicas, homeopáticas y no homeopáticas, donde se da cuenta de experiencias con sustancias más allá de número de Avogadro. Yo entiendo la controversia, porque yo también me pregunto y me razono, pero hay estudios científicos donde se ven los efectos biológicos en ultradiluciones y son efectos comprobados, repetidos y replicados. En homeopatía hay como unos 2300 experimentos in vitro, es decir, con tejidos, donde allí no puede actuar el placebo, y muestran efectos biológicos de los principios activos homeopáticos.

De todas maneras, en ciencia, me parece muy sana la controversia y me parece muy sano discutir. Lo que no me parece sano, es el negacionismo que hay des de algunos sectores que, sin venir del campo de la medicina, hablan de la homeopatía desinformados y sin saber exactamente que es.

Justamente estuve hablando con Xavier Bonfill, director iberoamericano de Cochrane en el Hospital de Sant Pau, y él me comentó que los estudios de Cochrane sobre la homeopatía, ninguno ha mostrado suficientes resultados para probar su eficacia. Como puede ser que estudios que se centran en lo mismo, den resultados tan diferentes.

Xavier Bonfill es un experto en la organización Cochrane y los estudios que yo te digo son públicos. Además, en la colaboración Cochrane hay algunos usos determinados de la homeopatía en que se dice que es prometedora o incluso con resultados positivos. Hay una controversia, pero hay publicados estudios que demuestran las evidencias científicas. Es verdad que la homeopatía no tiene miles y millones de evidencias como en medicina convencional, pero la economía es muy diferente y gran parte de la investigación científica se realiza en hospitales y la homeopatía no está en hospitales. En fin, hay muchos factores que explican el porqué no hay más estudios en homeopatía, pero hay suficientes para seguir investigando.

Actualmente la homeopatía no hace falta que demuestre su eficacia para ser vendida en homeopatía, solo tiene que demostrar que no es perjudicial para la salud

Los medicamentos homeopáticos están perfectamente validados por España y la Unión Europea y son medicamentos. Además, los medicamentos homeopáticos están clasificados como medicamentos especiales, pero no solo está la homeopatía; están los gases medicinales, los hemoderivados, algunos medicamentos de terapia

génica... A estos medicamentos especiales se les piden unos determinados requisitos y los medicamentos homeopáticos cumplen los requisitos que se les piden. Por este motivo están legalizados, son legales y se pueden vender en farmacias.

Porque ni la agencia española ni europea de medicamentos pueden permitir placebos y los medicamentos homeopáticos, hasta ahora, están reconocidos como medicamentos. Esto es lo que hay, le guste a la gente o no le guste, y para referirnos a ellos debemos hablar de medicamento. A pesar de que, curiosamente, sectores del gobierno van contra una terapia que es legal y que se vende exclusivamente en farmacias. Es curioso que, este mismo gobierno, por un lado, están culminando el proceso de inscripción de miles de medicamentos homeopáticos porque la Unión Europea los ha obligado y, por otro lado, sin decirlo públicamente, porque es una terapia reconocida y legalizada, hacen campañas y se dejan influir por grupos de presión pseudo-escépticos en contra de la homeopatía. Es un sinsentido, pero así están las cosas.

El método mediante el cual se realizan los medicamentos homeopáticos se llama sucusión y consiste en una serie de golpes para dinamizar la disolución. El investigador científico José Miguel Mulet tiene un libro titulado “Medicina sin engaños” donde dice lo siguiente de este proceso: *“El número de golpes depende de cada escuela. El mismo Hahnemann no lo tuvo claro, ya que en sus obras habla de dos a doce veces, menos en la sexta edición de su obra Organon, que pasa a cien, algo que siguen haciendo homeópatas en Brasil y México, mientras en Francia solo son diez golpes. Otras escuelas homeopáticas como la de Korsakov dan doscientos golpes. Entonces, ¿cuál es la buena?”*

Lo de Hahnemann si es cierto, que fue variando este proceso, pero esto nos da idea de que era un científico experimental. Iba experimentando e hizo seis ediciones del “Organon” y fue cambiando cosas en todas ellas, porque veía en la práctica aspectos que no había tenido en cuenta. En cuanto a la dinamización, ahora no sé si hay alguna escuela que es diferente a otros, lo importante a mí me parece que es el hecho de la dinamización, que es la sucusión de la que hablas. En relativo a esto, se ha visto que este es un paso imprescindible para el correcto funcionamiento del medicamento homeopático.

Ya te digo, en estos momentos desconozco si la escuela mexicana son 100 o 10 porque además ahora está todo tecnificado; ya no hay nadie dando golpes con la mano, sino que hay unas máquinas que hacen la dinamización. Entonces, no le daría mucha importancia con tal de que exista esta sucusión. Por ejemplo, en tiempos de Hahnemann todo era mucho más artesano y supongo que habría diferencia entre 2 golpes o 100 y además creo esta dinamización depende también de la metodología

que se utilice. Tú has hablado de Korsakov, que es muy diferente la escala de Korsakov a la escala centesimal Hahnemania o la escala LM 50 milésimas... Lo importante es que se hagan las dinamizaciones, porque algunas explicaciones plausibles de porque funcionan los medicamentos homeopáticos dicen que en este proceso se segregan nanopartículas que se van transportando de una dilución a otra.

En este sentido existe la teoría de la memoria del agua, que establece que esta dinamización provoca que el agua mantenga el efecto curativo del activo diluido.

La memoria del agua es algo que también genera cierta controversia, pero no deja de ser una simplificación periodística de un hecho que es la conjunción del soluto con el disolvente.

Yo te animo a que leas quien era Jack Benveniste. Este señor no era un don nadie, era un reputado científico francés candidato al premio Nobel. En un experimento que hacía de los basófilos encontró algo, que no debería haber encontrado, y como científico profundizó en el asunto. Hay que tener en cuenta que, en ese momento, él era ajeno totalmente al mundo de la homeopatía. Lo que fue vergonzoso fue que él publicó su artículo en "Nature" y la revista, sin embargo, decidió mandar a tres personajes para que lo desprestigiaran.

Lo que viene a decir la memoria del agua es que la unión del disolvente y el soluto cambia la estructura y, entonces, se crea el principio activo homeopático. Eso tampoco es tan raro porque, por ejemplo, el diamante y el grafito son carbono, simplemente es una disposición distinta de las moléculas de carbono.

Hace falta esclarecer también que el principio homeopático no es más que tener una información que le das al organismo y que el cuerpo procesa. Por qué no cura el medicamento homeopático, no es como tomar una aspirina, sino que le das una información al cuerpo que, por una serie de mecanismos en cascada, lleva a unos efectos que pueden ser curativos.

Tú escribes en la web "Hablando de Homeopatía" y me gustaría comentar contigo un artículo que publicaste en julio de 2020 titulado "Por qué no es normal la situación de la Homeopatía en España". Yo te hago ahora la misma pregunta, ¿Por qué no es normal la situación de la Homeopatía en España?

Supongo que en ese artículo me referiría a que en estos últimos años ha habido ese ataque desproporcionado, desde mi punto de vista, en contra de la homeopatía y las terapias no convencionales. Yo con terapias no convencionales no me refiero a nada

raro que puede hacer un tío en el monte con piedras, sino a la homeopatía, a la acupuntura y a la medicina naturista.

Entonces, no es normal porque en los países europeos existe una convivencia normal. Por ejemplo, yo receto antibióticos y aspirinas, pero tengo una herramienta que a algunos pacientes y algunas enfermedades les va bien. ¿Por qué la voy a dejar de utilizar si es una terapia legal? Yo como médico y tú como paciente tenemos el derecho de poder optar por aquellas terapias que nos parezcan más oportunas, no hay ningún problema. Entonces, ¿a qué se deben esos ataques desproporcionados de algún sector del gobierno?

Yo he sido portavoz, hasta hace poco, de la Asociación Nacional de Homeopatía y estamos de acuerdo en el objetivo del gobierno de proteger a las personas vulnerables de personas, médicos y no médicos, que se quieren aprovechar de su sufrimiento. No obstante, lo que han hecho es meter en el mismo saco las cosas más excéntricas, chorradas que puede hacer cualquiera en casa, con la Homeopatía y las terapias naturales. Ellos, como autoridades, lo que deberían hacer es ver que terapias tienen evidencias y están reconocidas en la Unión Europea y en otros países, y entonces habría una convivencia más normal.

Por este principal motivo la situación de la Homeopatía no es normal. En Alemania, Suiza, donde la Homeopatía está incluida en la Seguridad Social, o Francia existe una convivencia entre terapias convencionales y no convencionales. En cambio, en España ha sido especialmente desproporcionado e hiriente todos estos ataques que ha habido. Por ejemplo, resulta que en España hay unos 8 millones de personas que confían en las terapias naturales y yo era director de un máster en Homeopatía que se cerró sin previo aviso. Entonces, ¿esos 8 millones de personas dónde van si a los médicos homeópatas no les dejan formarse en un máster serio, como estábamos haciendo en la Universidad de Barcelona? ¿O va a desaparecer toda esa gente y va a dejar de confiar en las terapias naturales? El máster en Homeopatía que yo dirigía cumplía todos los requisitos y estaba muy bien valorado, tanto por la Universidad como por todos los médicos que se formaban, pues se quitó por presiones políticas y ahora han dejado huérfanos a esos millones de personas que siguen confiando en la Homeopatía. Además, que estos 8 millones de españoles tienen derecho, por la ley de Autonomía del Paciente, a complementar sus tratamientos como les parezca oportuno y ahora las están abocando a la clandestinidad.

Otro caso parecido al del máster que comentas tú es el de la Cátedra de Empresa de Homeopatía de la Universidad de Zaragoza, que estaba financiada por Boiron, y que se cerró alegando que no se puede enseñar una terapia que no ha demostrado su efectividad.

Eso es absurdo. Que estaba financiado por Boiron es público, hay muchas cátedras financiadas por laboratorios. Si miras por quien están financiadas las sociedades científicas, encontraras que los laboratorios homeopáticos son mínimos al lado de los laboratorios que existen. En todo caso, yo no estaba en esta cátedra de Zaragoza, pero si estaba en el máster de homeopatía la Universidad de Barcelona y te puedo garantizar que no había ninguna financiación por parte de laboratorios. Durante 20 años la Universidad de Barcelona permitió el máster y por aquel entonces la situación de la homeopatía era la misma. ¿Te das cuenta de lo absurdo que es? En 2016 se cerró el máster por presiones políticas, no fue por otra cosa. Incluso en estos 20 años ha habido más estudios de la homeopatía que cuando lo empezamos. Además, yo me enteré de la noticia por la prensa, nadie me dijo nunca nada de que si no presentábamos pruebas de la efectividad de la homeopatía retirarían el máster. Después fue patético que el mismo rector saliera dudando de la efectividad de los títulos, que la misma Universidad estaba dando. Y así estamos ahora, sin enseñanza pública para los médicos que puedan estar interesados en esta terapia legal y que se vende en las farmacias por ley.

Según el CIS del 2019, la venta de homeopatía ha caído un 30% en los últimos 5 años. ¿Tú como homeópata has notado esta caída en las ventas?

Como no vamos a notarlo cuando salen dos ministros y hacen una campaña de un millón de euros en contra de las terapias naturales. La gente que no conoce y que no ha ido nunca se queda con lo que dijo el ministro. No nombró directamente la homeopatía, pero lo dio a entender. No obstante, la gente que ya venía ha seguido viniendo, pero hemos perdido muchos clientes potenciales. Por motivos como este te he dicho antes que la situación de la homeopatía en España no es normal.

Ahora que nos encontramos con la pandemia del COVID, ha salido la noticia que países como la India o Cuba proponían la homeopatía como método para protegerse del virus. ¿Qué opinas al respecto? ¿Conoces algún medicamento homeopático que pueda servir frente al COVID?

Sí, en Cuba se están dando una serie de medicamentos homeopáticos y en la India, donde la homeopatía es oficial, el gobierno ha recomendado unos determinados medicamentos para combatir el virus. La homeopatía se extendió en Europa

justamente por sus éxitos con las enfermedades infecciosas como la colera o la fiebre amarilla. Tenemos ese bagaje histórico de que en epidemias los medicamentos homeopáticos han funcionado. Sí que existen medicamentos homeopáticos que ayudan a estimular la inmunidad, pero se tendría que estudiar que medicamentos se podrían dar según los síntomas de cada persona.

También te digo que para estimular la inmunidad sabemos que nos va bien el sol y el ejercicio, pero tenemos a los ancianos encerrados en casa. Eso no es bueno para su inmunidad, y hablo como médico, no como homeópata. Entonces estamos asistiendo a una serie de contradicciones que son difíciles de entender. Si estamos intentando fomentar la inmunidad, las mascarillas y el lavado de manos son importantes, pero los ancianos necesitan la vitamina D del sol y moverse. A este paso, el remedio puede acabar siendo peor que la enfermedad.

Ciñéndome a la pregunta, existen medicamentos homeopáticos que pueden estimular las defensas y los estamos utilizando. Además, nuestros clientes nos lo piden, ya sea para síntomas leves de la COVID o incluso para la COVID persistente, es decir, síntomas que se mantienen durante semanas o meses y que son tan variopintos que es muy difícil dar un medicamento convencional. Entonces, como la homeopatía es muy individualizada para cada paciente, puedes centrarte en la persona y sus síntomas concretos.

- 7.4 Transcripción Entrevista Luis Alfonso Gámez :

¿Cómo definirías tú, de manera subjetiva, la homeopatía?

Yo la homeopatía la definiría como una pseudoterapia, porque no ha demostrado, en ningún caso, en 200 años que su efectividad vaya más allá del placebo. En 200 años la Homeopatía no ha curado absolutamente ninguna dolencia real. Puede curar dolencias “psicológicas”, por ejemplo, sentirse cansado o mal. No obstante, una apendicitis o una intoxicación, eso no lo puede curar la homeopatía, porque la homeopatía no es nada. Entonces en 200 años ha demostrado que no cura nada, pero esto no es algo nuevo, pasa lo mismo con el agua bendita en las iglesias. La homeopatía es lo mismo, la única diferencia es que, en vez de ir cargada de energía bendita, está cargada de una supuesta energía mágica.

¿Has utilizado alguna vez homeopatía o conoces a alguien que la consuma cotidianamente?

No conozco a nadie cercano que la use ahora mismo, conozco a gente cercana a la que se la han recetado. Yo, en cambio, sí que he tomado homeopatía. Yo he tomado

repetidas veces un producto llamado Sedatif PC, que es un producto que supuestamente te provoca sueño, y lo he tomado para demostrar que no funciona. Me he tomado cajas enteras de Sedatif PC en conferencias y en actos de suicidios colectivos humorísticos de escépticos. La última vez que me tome este medicamento homeopático fue en octubre de 2019 dando una charla con microbiólogo Guillermo Quindós. Como Guillermo es médico, yo empecé mi charla bromeando que por primera vez tenía un médico en el estrado por si me pasaba algo después de tomarme 40 pastillas y aquí sigo. Lo único que hace es dejarte mal sabor de boca. La homeopatía es un negocio redondo, es una venta de gominolas con poderes mágicos.

En 2017 escribiste el libro “El Peligro de Creer”. ¿De dónde surgió el título?

La culpa la tiene Luis Rull, un médico sevillano que cuando organizaba el Infoblog España, me llamó una vez y me dijo que quería que diera una de las conferencias. En ese momento yo no sabía de qué hablar y me puse a pensar un poco de las dos cosas que a mí más me duelen que son; cuando se intentan aprovechar de alguien porque se encuentra en un momento malo por la pérdida de un ser querido y cuando se intentan aprovechar de alguien por cuestiones de salud. En esos dos momentos hay una serie de personas, como los espiritistas y los pseudoterapeutas, que lo que hacen es venderte esperanza. Esta esperanza te la pueden dar a modo de mensaje de parte de un ser querido desde el más allá, que generalmente te dicen obviedades y frases muy del estilo del horóscopo, o bien, como los pseudoterapeutas, que te venden su remedio incluso para enfermedades incurables. Hay que tener en cuenta que este remedio puede ser inocuo, como la homeopatía, o incluso nocivo, como un compuesto de hierbas que interaccione con mis medicinas y me provoque una reacción adversa.

Teniendo en cuenta que yo quería unir en mi charla estos dos puntos, yo me di cuenta de que lo que les unía era el peligro de creer, el peligro de creer que alguien te puede poner en contacto con tus seres queridos desaparecidos, el peligro de creer que alguien me puede curar con cualquier cosa mágica y aprovechándose de mi momento de desesperación. Es por este motivo que el hilo del libro pasa del espiritismo, que además estaba muy de moda en 2017 con Anne Germain, a las pseudoterapias.

Había una frase que decía mi abuela que era que creer no hace daño. Eso es mentira, creer hace mucho daño. Si yo sufro una enfermedad grave y creo que alguien que me pase las manos me lo puede quitar, puede que deje de ir al médico y puede que me deje de someterme al tratamiento que me puede curar. Esto le pasó a Steve Jobs, que demuestra que por ser muy inteligente y caer en este tipo de engaños, y a Peter Sellers, pero hay muchísima más gente que está en esa situación.

En el libro hablas de Hahnemann, que estableció las bases de la homeopatía, y tú comentas que en esa época los médicos era auténticos matasanos. Por este motivo, el hecho de la aparición de un medicamento que era inocuo, es decir, que no hacía nada, se puede justificar que se utilizara en ese momento.

Si, exactamente. Yo esto lo he hablado mucho con mis amigos médicos, que son los primeros que dicen que la medicina de hace 200 años era una cosa muy diferente a la actual. Uno se tiene que poner en la piel de que en el 1780 – 1810, sufrir una enfermedad que se puede pasar con el tiempo, como una gripe o un resfriado, ibas al médico, te empezaba a hacer sangrías y te acababas muriendo por las sangrías y no por la enfermedad, como le paso a George Washington. Entonces, si sufrías una enfermedad grave como un cáncer, te ibas a morir de todas formas, pero si sufrías una enfermedad leve, el médico te machacaba aún más el cuerpo. Por este motivo, cuando surge la homeopatía y Hahnemann se saca de su cabeza la idea de que lo similar cura lo similar, es decir, que la sustancia que te provoca unos efectos te los puede curar en dosis infinitesimales, como es inocuo, si ibas con una enfermedad de las que pasan solas, deducían que se habían curado gracias a la homeopatía y no por el paso del tiempo. Por eso, evidentemente yo preferiría ir, en ese tiempo histórico, al homeópata a ir al médico que te hacía sangrías y todo tipo de barbaridades.

Como has comentado tú, ahora la medicina es muy diferente a la de ese momento histórico, pero la homeopatía sigue entre nosotros y, según el CIS, hay 8 millones de españoles que toman homeopatía cotidianamente. ¿Cómo se puede entender eso?

¿Cómo se puede entender eso? Los humanos creemos y no es que seamos más tontos por creer en determinadas cosas, depositamos nuestra fe en cosas. Depositamos nuestra fe en lo que nos dicen los demás. Si tú me dices a mí que te ha ido muy bien una cosa y yo confío en ti, seguramente probaré esa cosa.

Luego también somos selectivos. Si yo me tomo la homeopatía o voy al Reiki o lo que sea, y no me funciona cinco veces y una vez sí, nos quedamos con la vez que sí. Además, si la dolencia es de origen psicossomático, va a funcionar mi fe en esa práctica para ayudarme a creer que funciona mejor. Hay que tener en cuenta también que, todo tratamiento conlleva o unas molestias o unas obligaciones, es decir, tomarte las pastillas, tomarte la tensión o ponerte inyecciones, y si me dices que tomando un vaso de lo que sea no tengo que hacer ese sacrificio, prefieres el vasito. Este es el mismo mecanismo por el que se vende todas estas píldoras para adelgazar, en vez de decir tenemos que comer menos, hacer más ejercicio y tener una dieta equilibrada.

En esencia los humanos creemos. En estos momentos de pandemia todavía se organizan acciones religiosas de oración para pedir ayuda al dios que corresponda

por la pandemia. Nadie se pregunta de esa gente porque el dios en el que él cree nos ha enviado el virus. Siguen manteniendo su fe en ese dios bondadoso, cuando ha mandado un virus que ha matado a millones de personas o cuando ocurre una desgracia natural donde muere mucha gente, los creyentes, de la religión que sea, se reúnen a agradecer a la divinidad el milagro de que se han salvado unos cuantos.

Los todos humanos, y no hay excepciones, tenemos fe. En este sentido, las mal llamadas medicinas alternativas, se basan en esta fe de los humanos. Luego tenemos que sumar a esa fe, la idea de que nos la está vendiendo un señor al que las autoridades sanitarias le han dado una credibilidad, como el médico o el farmacéutico. Como no voy a creer yo en mi farmacéutico si es alguien con carrera, y si me vende homeopatía será porque funciona. No es una explicación simple, es muy compleja.

También hay que destacar que, que todos los humanos creamos en algo, no significa que estas creencias sean inocuas. Normalmente, si tú crees en algo irracional, sea la homeopatía o las abducciones de extraterrestres, estás predispuesto a creer en más cosas irracional y, por lo tanto, estás predispuesto a creer en cosas como conspiraciones o ideas como que nos intentan envenenar con la vacuna. Cuando tú abres la mente a ideas estrambóticas y sin sustento científico, se pueden colar otras muchas más. No es accidental que los autores y las revistas que han promocionado las pseudoterapias o que existen poderes paranormales, son los mismos que durante décadas han promocionado el negacionismo del SIDA o ahora del COVID.

En el libro también hablas de las dosis infinitesimales de la homeopatía y dices: “Todos los médicos y farmacéuticos que han estudiado química en la carrera deberían saber que nada se puede diluir infinitamente. ¿Cómo se explica entonces que haya profesionales de la sanidad que abracen la homeopatía?” Esta pregunta se la hice a un homeópata y él me comentó que ellos son conscientes que las dosis infinitesimales superan el número de Avogadro, pero dice que los medicamentos homeopáticos funcionan y la ciencia no ha llegado aún a demostrar el porqué.

Ahora mismo, este es el viejo mantra de los homeópatas. Hubo una época en la que hablaron de la memoria del agua, pero esta tenía un problema evidente. Primero que el agua es una molécula muy estable y segundo que el agua que bebemos del grifo ha pasado por muchos sitios antes de ser purificada y, si esta memoria del agua fuese real, estaríamos bebiendo heces de todo tipo de bichos y otras sustancias que podrían envenenarnos. Como los homeópatas dicen que las dosis infinitesimales curan, el mejor remedio es el agua del grifo, porque tendría dosis infinitesimales de todo y no haría falta recurrir a la homeopatía.

Entonces, los homeópatas primero defendieron la memoria del agua y ahora dicen que los efectos de la homeopatía se basan en principios de la mecánica cuántica. Cuando yo le pregunte a Juan Ignacio Cirac, un físico español especializado en la computación cuántica, me dijo que la mecánica cuántica de la que hablan los homeópatas no tiene nada que ver con la mecánica cuántica real, no deja de ser en realidad un recurso para no decir que no tienen ni idea.

Uno puede admitir no saber los principios por lo que algo funciona y que funcione. Ha habido momentos de la historia de la ciencia en los que no se sabía por qué pasaba algo y luego se ha sabido. Por ejemplo, no sabíamos el origen del rayo, pero el rayo estaba allí y luego la física atmosférica llegó a explicar el mecanismo del rayo. El problema de la homeopatía no es que no sepamos como funciona, es que no funciona. El problema de fondo es que después de 200 años no hay un solo artículo en una revista científica en el que alguien diga que después de someter a enfermos de una enfermedad concreta a homeopatía, el tratamiento homeopático se haya desmarcado del efecto placebo. No hay ningún experimento que haya demostrado que un medicamento homeopático cure nada. Una de las mejores pruebas en ese sentido, es que la legislación europea dice que un medicamento tiene que demostrar, además de su inocuidad, su efectividad, es decir, que ese jarabe me quita la tos, pero los lobbies homeopáticos de Alemania y Francia consiguieron que saliera adelante una legislación en la que los productos homeopáticos consiguen la categoría de medicamentos probando solo que son seguros, no tienen que demostrar su efectividad. Eso es una estupidez y una demostración de cómo la legislación europea se ha plegado a los intereses de la industria homeopática. Por ejemplo, si yo registrara como homeopatía una gominola, sería considerado medicamento homeopático porque es inocua y no daña mi salud.

Los homeópatas dicen que es efectiva, pero es tan efectiva como el agua bendita o como lo que decía mi madre cuando me daba algún golpe: "cura, cura sana, culito de rana". La falsedad de la que parten los homeópatas es que la homeopatía funciona, pero no lo hace, porque si funcionara ellos no tendrían ningún inconveniente en entrar dentro de la legislación europea del medicamento general, es decir, someter la homeopatía a las mismas pruebas que cualquier otro medicamento. No obstante, se niegan a ello porque si someten los medicamentos a pruebas de efectividad y eficacia, no las van a superar.

En el libro también eres bastante crítico con los medios de comunicación y como han explicado a veces la homeopatía, y pones dos ejemplos que me gustaría comentar contigo. El primero es de programa espejo público, de Antena 3, que en 2013 acudió a la Universidad del País Vasco con un jarabe vendido por un curandero y se hicieron pruebas con ese jarabe, pero tú explicas que en esa

misma Universidad se hicieron pruebas con el medicamento homeopático Sedatif PC que salieron negativas. En cambio, en el programa de Susana Griso se explicó que la poción del curandero no funcionaba, pero no se dijo nada de los resultados del remedio homeopático.

Sí, además lo sé de primera línea, porque el laboratorio es el mismo donde nosotros, años atrás, hicimos el análisis del Sedatif PC para la serie de televisión “Escépticos”. Cuando vi ese análisis del programa de Antena 3 me fijé en un detalle tonto, el periodista entraba en el laboratorio con el jarabe en una mano y el Sedatif en la otra, pero luego a la hora de dar los resultados del análisis, solo dieron los resultados del jarabe. Entonces yo llamé al laboratorio y pregunté por el análisis del programa y me dijeron que habían hecho lo mismo que nosotros, es decir, nos copiaron, y en el análisis del Sedatif PC dio el mismo resultado, negativo.

Por lo tanto, es evidente que hubo una elección de que decir y que no. A mí me dijeron que era porque Susana Griso cree en la homeopatía. De hecho, si hay un problema en la televisión en España, son los llamados magazines de mañana que han promovido todo tipo de charlatanería y Televisión Española ha sido una maestra en ello en la época de Mariló Montero. En ese momento, yo me queje en las redes sociales y un miembro del equipo de Susana Griso me dijo que era por no habían tenido tiempo y que lo iban a subsanar, es decir, que iban a decir que el producto homeopático era tan efectivo como el jarabe. Han pasado 8 años y todavía no han dicho nada, pero tampoco tengo ninguna esperanza de que lo digan.

La homeopatía, des de esa época, está bastante desacreditada. La lucha que hemos tenido un grupo amplio de gente escéptica ha conseguido arrinconar a la homeopatía como pseudoterapia, y eso es un logro que han hecho posible varias asociaciones como el Círculo Escéptico o como la Sociedad para la Defensa de la Víctima de las Pseudoterapias. No ha sido porque los periodistas hagamos hecho nada en la línea de denuncia, de hecho, las hemos empezado a llamar pseudoterapias hace muy poco.

Otro ejemplo que pones es un programa de Cuatro llamado la caja que, según dices, “vendió a millones de españoles la barbaridad de que el cáncer se puede curar con una dieta”. Explicas que era un fragmento de 5 minutos que se titulaba: “Odile supero un cáncer con múltiples metástasis gracias a su dieta”. En este caso, si no me equivoco, sí que rectificaron cuando lo denunciaste.

Sí, en este caso cuando se les lanzó la gente encima, lo matizaron y dijeron que ella se había sometido a radioterapia. El problema es que, y todos los periodistas lo sabemos, yo puedo decir una barbaridad sobre ti en el periódico o en la tele y la barbaridad ocupara mucho espacio, pero las rectificaciones pasan desapercibidas. El caso de esta mujer es un caso evidente de charlatanería pseudocientífica y de falta

de escrúpulos por parte de los medios de comunicación y, una cosa muy importante, de la industria editorial española. Esta mujer tiene varios libros en los que sostiene que ella se curó del cáncer con la dieta. Esos libros no han aparecido en las librerías por arte de magia o los ha editado por autoedición, están editados por grandes sellos editoriales y eso es una cosa que no hay que olvidar. Los grandes sellos editoriales españoles han promovido la charlatanería y la pseudoterapia porque les da dinero, es decir, todos los libros sobre curas milagrosas, plátanos volantes y fantasmas... Seguramente si hablas con responsables editoriales se ríen, pero les da dinero.

Los programas de televisión, por ejemplo, este programa de Cuatro, pero podríamos poner cualquier cadena de televisión, usan estos mensajes porque atrae a la audiencia. Solo cuando se denuncia y desde que existen sistemas de denuncia como las redes sociales que dan una gran visibilidad, las televisiones, las radios y los periódicos han parado un poco la promoción de pseudoterapias. Antes, escribías cartas a grandes medios de comunicación sobre lo que decían de la homeopatía y tiraban tu carta a la papelera. Ahora no, ahora tú puedes poner en evidencia a cualquiera y puedes llegar a la gente con tu denuncia.

La responsabilidad de los medios de comunicación y del mal periodismo es evidente. Todos, absolutamente todos los periódicos televisiones y radios que se venden como promotoras de la razón han impulsado charlatanería.

En el libro también comentas la relación que hay entre la monarquía británica y la homeopatía. Tú comentas el caso de Carlos de Inglaterra que es un devoto seguidor de este tipo de prácticas.

Los reyes y las familias reales, por ser reales, no son personajes mejores o peores que el resto de la población. Es más, cuando tienen impunidad hacen todo tipo de desmanes. Yo los únicos reyes en los que creo, porque soy republicano, son los reyes magos, pero volvamos al tema de Carlos de Inglaterra.

A mí esto me lo comentó una vez Edzard Ernst, el famoso crítico de las pseudoterapias, la primera vez que vino a España en 2010 y que ningún medio de comunicación excepto el correo de Bilbao le sacó. En aquel entonces yo titulé la historia en mi blog: "Los farmacéuticos nos han estado estafando". Yo le pregunté por lo que había pasado con el dictamen que había hecho, por aquel entonces, el grupo de expertos de la cámara de los lores de análisis de las pseudoterapias. En este informe se había dictaminado que la homeopatía no funcionaba y que había que retirarlo del sistema británico de salud, del NHS. Entonces, Edzard Ernst me comentó que el dictamen no había salido adelante porque Carlos de Inglaterra presionó desde Buckingham y defender a las pseudoterapias.

Carlos de Inglaterra tienen negocios que venden productos mágicos y otro tipo de tratamientos sin base científica. Ese es enorme poder que tienen, indirectamente, personas dotadas de una supuesta credibilidad mayor, pero en realidad no. Carlos de Inglaterra en este sentido es un patán, científicamente es un patán, pero tiene el gran poder de presión y consiguió que, durante años, no solo que la homeopatía siguiera en Gran Bretaña, sino también acorralar a Edzard Ernst y su Cátedra de Estudio y Análisis de las Pseudoterapias.

Debemos tener en cuenta que muchas veces se usa como modelo a ciertos influencers y cantantes porque usan alguna pseudoterapia. Incluso a veces, las mismas autoridades sanitarias, confinan en usar como ejemplo a deportistas o a quien sea para que la ciudadanía tengamos hábitos saludables o sigamos consejos a la hora de mantener normas de higiene. Es un error confiar en influencers, youtubers y otros famosos porque los hay tan patanes como el que más. Yo siempre les digo a mis jefes de la redacción que si me encargan un reportaje de porque la tierra es cuadrada o que defienda que la homeopatía funciona, siempre hay un experto que te defienda ese disparate. Esto lo tenemos en el caso del cambio climático, por ejemplo, hay científicos que consideran que el cambio climático no está producido por la actividad humana. Cuando en un debate ponemos a dos expertos en climatología y uno defiende lo que es el consenso científico y el otro defiende que el cambio climático lo provoca el espíritu santo, estamos mintiendo a la población. Estamos diciéndole a nuestra audiencia que los dos argumentos son válidos, cuando uno lo sostienen el 99% de los científicos y el otro lo defienden dos científicos chiflados. Entonces, hay que tener mucho cuidado con los modelos y con la actitud que tenemos los periodistas a la hora de enfrentar los temas. Yo puedo encontrarte científicos que vayan a un plató de televisión a decir cualquier cosa, solo hace falta que des con el científico adecuado. Además, a los humanos nos gusta la notoriedad y hay científicos que se prestan a ir a programas seudocientíficos y programas de promoción de la irracionalidad, porque les pagan o porque quieren salir en la tele.

Respecto a Carlos de Inglaterra, yo no creería en nada sobre ciencia que diga él, ni Felipe VI, ni Pedro Sánchez, ni nada de lo que diga nadie no tenga la formación debida.

Antes has comentado un caso que también me parece muy interesante que es el de Steve Jobs y que me gustaría que me explicaras.

Steve Jobs tenía un cáncer en el páncreas, que es un cáncer muy peligroso porque normalmente cuando se detecta siempre es muy tarde. Si la detección precoz es fundamental en cualquier tipo de cáncer, el cáncer de páncreas está creciendo hasta el momento en que se detecta y entonces es muy tarde. Steve Jobs, no obstante,

tenía un ambiente de cáncer de páncreas tratable, operable y curable. Era un tipo especial y particular que los médicos pueden intervenir quirúrgicamente y hay muchas probabilidades de que salgas adelante.

Lo que pasa es que Steve Jobs, que se había educado en el “hipismo”, decidió renunciar a la cirugía y decidió confiar en zumos, dietas, espiritismo, etc., porque no quería que violaran su cuerpo. Una visión un poco ególatra contra la enfermedad. En ese momento, lo que era una enfermedad que podría haberse tratado quirúrgicamente, acabó siendo meses después una enfermedad incurable. Steve Jobs, cuando su cáncer ya no tenía cura, reconoció a su familia y a su biógrafo que había cometido un terrible error. Debemos tener en cuenta que un error como este, no ponerte en manos de tu médico y dejarte llevar por tu pseudoterapeuta que te vende homeopatía y dietas, te puede costar la vida. El gran peligro de las pseudoterapias es renunciar al tratamiento médico que funciona, porque te proponen que tomar homeopatía, dietas o Reiki.

Entonces Steve Jobs le pasó eso, renunció a la cirugía y lo pagó con su vida. Es como si los astronautas que van a la estación espacial internacional no confiaran en los chequeos de los ingenieros del cohete y solo confiaran en la bendición de un cura. Evidentemente el cohete puede despegar sin la bendición del cura, pero si los ingenieros no revisan el cohete las probabilidades de accidente aumentan. Es decir, si Steve Jobs no hubiera renunciado a la cirugía, pero a la vez hubiera tomado homeopatía, seguramente habría sobrevivido gracias a la cirugía y no a la homeopatía.

Este caso es muy parecido a lo que le pasó a Peter Cellers. Este tenía una dolencia cardíaca y le tendrían que haber operado, pero fue a unos cirujanos psíquicos, que mediante ilusionismo te hacen creer que te están curando, y pensó que estaba fuera de peligro. Finalmente murió de un ataque masivo poco después por no haber hecho caso a los médicos de verdad. Es decir, si tú tienes alguien en casa que sufre una dolencia crónica o grave y cree que unos pases de manos le pueden curar, y no hay manera de que le convenzas de renunciar a esos pases de manos, al menos convéncele qué no renuncie a la medicina convencional.

Otro caso parecido que comentas en el libro es el de Kevin Sorbo, que interpreto a Hércules en la serie de 1985. En este caso, comentas, que fue a un quiropráctico y este le empeoro un aneurisma que ya tenía. ¿Por qué crees que entre famosos y personas con cierta notoriedad estas medicinas alternativas crees que triunfan tanto?

No he hecho ningún estudio al respecto, pero es posible que triunfen en el mismo porcentaje que en la población en general lo que pasa es que ellos tienen mayor

visibilidad. No obstante, cuando uno se va a Hollywood, donde hay mucha gente con mucho dinero, es el sitio ideal para que un timador prospere. No es accidental que Hollywood sea un paraíso para la cienciología, le ven una cierta espiritualidad y tienen mucho dinero.

Ahora me estoy acordando de una imagen de Penélope Cruz con unos pendientes que eran auriculoterapia, es decir, como acupuntura hecha en el oído porque decían que el oído asemeja a un embrión. También recuerdo la imagen de Felipe VI con unos parches de titanio o la pulsera Power Balance, que la llevaban todo tipo de famosos. Digamos que el porcentaje de incrédulos entre los famosos no es menor que entre la población en general, incluso podría ser mayor.

El caso de Kevin Sorbo es dramático, y por fortuna no le mató, porque ese “crack” que él oyó en el cuello hecho por el quiropráctico, que recordemos que no son masajistas, le acabó provocando unos trombos. Él decía que pasó de ser una persona en muy buen estado físico, a sentirse como un anciano de 70 años. Ese es el riesgo de que alguien manipule tus huesos sin formación, hay que huir de los quiroprácticos y otros pseudoterapeutas como de la peste. Si tienes algún dolor, ve a un fisioterapeuta que esté debidamente diplomado y y huye del resto. En general si algo está en el sistema sanitario de salud generalmente funciona, pero lo que no lo está no funciona. Es decir, la medicina científica te puede curar o no, pero ten por seguro que las pseudoterapias no curan nada.

Hablando del Sistema Público de Salud, actualmente en Suiza la homeopatía está cubierta por él y en Francia lo estaba hasta este año que la han retirado.

Los políticos no son perfectos y muchas veces, y lo estamos viendo con la pandemia, se confunden constantemente y lo podemos llegar a pagar caro. En Francia, seguramente, ha habido presiones enormes de Boiron, la principal empresa de la industria homeopática, como pasaba en Inglaterra.

Hay que tener mucho cuidado con los políticos. En España tenemos políticos en el gobierno que se han movilizado en contra de las ondas electromagnéticas de radiofrecuencia. O, por ejemplo, en nuestro país no se puede abrir el debate nuclear porque está mal visto y pierdes votos, es decir, los políticos se mueven por los votos. Cuando hablas con responsables públicos de la ciencia española, todos ellos son conscientes de la importancia que va a tener en la transición energética la energía nuclear, pero ninguno se atreve a plantearlo porque es tabú. Entonces, cuando en Francia se han atrevido a dar el paso de quitar a la homeopatía del sistema público de salud es porque la homeopatía ha perdido todo tipo de credibilidad. Solo cuando la homeopatía ha perdido el apoyo público y ha sido objeto de risas en programas de

humor, es cuando las autoridades sanitarias se han decidido que hay que poner coto a esas prácticas.

Debemos tener en cuenta que, hasta hace 4 o 5 años, grandes medios de comunicación y periodistas científicos, cuando tú decías que los antivacunas eran un peligro, te decían que no eran ningún problema y no prestaban ninguna atención a este tipo de conspiraciones. Ahora nos ha reventado en la cara tanto el movimiento antivacunas como las grandes conspiraciones. Todas estas conspiraciones no son nuevas y parece que las hayamos descubierto ahora, pero esto es una consecuencia de haber alimentado desde los medios la banalización de estas ideas y de haber sido condescendientes con ellas.

Yo, por ejemplo, tengo una imagen en la cabeza. Cuando se presentó hace años el canal Cuatro, aparecían juntos Iñaki Gabilondo e Iker Jiménez. Eso es terrible, estás equiparando periodismo con charlatanería. Ahora estamos pagando las consecuencias de eso.

Por último, me gustaría comentar unas noticias que he encontrado relacionadas con el COVID y la homeopatía. Por ejemplo, en gobiernos como Cuba o la India proponían productos homeopáticos para mejorar las defensas frente al virus. Incluso el otro día hablando con un homeópata, él me reconoció que había recetado un producto homeopático para luchar contra el COVID. ¿Qué te parece este tipo de prácticas?

En la India puedes encontrar cosas muy exóticas como la medicina ayurvédica, dietas y otro tipo de tonterías. Eso son timos, como comentábamos antes, nada impide que un dirigente político sea estúpido y un político que dice que homeopatía puede ayudarte a combatir al virus de la homeopatía es un estúpido que, por desgracia, lo tenemos en los mandos.

El homeópata que te vende un medicamento porque cree que te puede ayudar a mejorar tus defensas, puede que crea sinceramente en eso. Pero yo también puedo creer sinceramente que después de tomarme cuatro copas de whiskey puedo conducir un coche y eso no quita que esté equivocado.

La homeopatía por supuesto no sirve para nada porque no se ha demostrado. Yo en 2011, la última vez que los homeópatas nos intentaron convencer en el periódico que les debíamos dar visibilidad, estuve sentado con un representante de Boiron, una profesora de la Universidad del País Vasco, una pediatra y un farmacéutico. Ellos, en ese momento, me dijeron si iba a ser tan poco objetivo como para eludir que la homeopatía podía curar algo. Yo les respondí que en el momento que me presentaran un artículo en una revista científica con prestigio que mostrara que la homeopatía es

más que placebo, lo publicaría. ¿Sabes cuantos artículos me han mandado des de 2011? Ninguno, absolutamente ninguno. Yo les dije estaba abierto, pero necesito pruebas.

- 7.5 Transcripció Entrevista Joan Vidal-Jové :

Primer de tot, m'agradaria que m'expliquessis com vas conèixer l'homeopatia i perquè et vas interessar per ella.

Jo soc membre de l'Acadèmia Homeopàtica de Barcelona des que vaig fer el màster. Aquest és un programa de formació de dos anys amb formació reglada, classes regulars, pràctiques, tutories i treballs de recerca. Des de llavors soc membre de l'Acadèmia, però jo m'interesso per les medicines holístiques en general des de fa prou temps.

Jo soc metge convencional que vaig fer la carrera de medicina, a continuació vaig fer el MIR i després d'això me'n vaig anar als Estats Units a fer cirurgia oncològica. En tornar aquí vaig començar a treballar a un hospital i el primer que em fa replantejar coses és el contacte amb els pacients. Jo tracto dos pacients que m'impacten molt, sobretot una noia de vint-i-quatre anys que debuta amb un càncer de mama metastàtic. En aquell moment se li diagnostica amb un tumor que no és curable i es fan tots els tractaments convencionals. Hi ha un moment on les metàstasis progressen i on hem de parar de la quimioteràpia perquè el seu cos no pot més. Durant aquest període de descans de quimioteràpia, la noia fa una sèrie de tractaments psicològics i veiem que hi ha una resposta de les metàstasis només amb els tractaments no convencionals que havia fet. Això a mi em fa replantejar moltes coses i a partir d'aquí començo a investigar. Descobreixo que hi ha altres tractaments i visions de la medicina i és en aquest moment que contacto amb l'homeopatia com a eina orística per tractar als pacients en totes les seves dimensions, és a dir, no només en la part física, sinó també en la part emocional, íntima i personal de la persona. Tot això em porta a un recorregut d'anar-me formant fins que arribo al que per mi és l'homeopatia més eficaç, que és l'homeopatia "unicista", l'homeopatia hahnemanniana. A partir d'aquí faig el màster amb l'Acadèmia Homeopàtica de Barcelona i em poso a treballar per generar tant evidència científica i recerca com tractament amb pacients. De fet, responent concretament a la pregunta, el que em porta a l'homeopatia és l'experiència amb els pacients, l'experiència que el tractament convencional que hi ha avui en dia exclusiu pels pacients no resol els seus problemes.

Quin creus que és l'ús més eficient de l'homeopatia? Perquè he parlat amb diverses persones i algunes consideren que funciona molt bé per a malalties lleus, però no amb malalties greus. En canvi, d'altres, creuen que es pot utilitzar per a tota mena de malalties i dolors.

L'homeopatia funciona amb totes les malalties, tant les malalties agudes com les cròniques. L'objectiu de l'homeopatia és curar, llavors és més fàcil curar una malaltia aguda que una crònica, perquè en una malaltia aguda tu tens uns símptomes que debuten molt ràpidament i que es pot tractar i solucionar ràpidament. En canvi, la malaltia crònica és més complexa, més difícil de tractar, però també és tractable i curable amb homeopatia.

L'homeopatia pot donar resposta a tota mena de malalties, el problema és si el pacient és curable o no. Si el pacient té molta toxicitat o molt recorregut de la malaltia i llavors és més difícil d'abordar-ho i de tractar-ho des del punt de vista de la saviesa i l'experiència dels homeòpates. Davant d'un cas complex, el problema no és l'homeopatia sinó l'homeòpata. Nosaltres a vegades ens trobem amb casos difícils, però és perquè nosaltres no sabem trobar el medicament educat, no perquè l'homeopatia no li doni respostes. Malgrat això, l'homeopatia pot curar, tractar i resoldre des de problemes aguts a problemes crònics. El que passa és que demana actuacions diferents i més consistents.

Si una persona que no conegués l'homeopatia et preguntés què és l'homeopatia, com li explicaries?

Doncs molt fàcil, l'homeopatia és la medicina que et tracta a tu com a persona individual i que reacciona amb la teva capacitat de curació interna per poder-la desenvolupar i ajudar-te a tu a resoldre el problema que t'ha generat aquella malaltia concreta. O sigui que l'homeopatia no tracta a la malaltia, sinó que tracta a la persona. La majoria dels pacients que jo tracto són pacients oncològics amb quimioteràpia o radioteràpia. La majoria, als quals la quimioteràpia els ha donat molta toxicitat i estan en una època de descans de tot això, l'homeopatia els pot ajudar a tant a resoldre els efectes secundaris de la quimioteràpia com a resoldre el problema en casos que la quimioteràpia ja no el pot ajudar. En tot cas, la sobirania de decisió és del pacient i nosaltres som metges dels nostres pacients, no de les malalties o dels protocols.

Llavors, què creus que aporta l'homeopatia que la medicina convencional no pot aportar?

Jo no crec que ens ho hem de plantejar en termes que una medicina aporta unes coses i l'altre unes altres. La medicina el que fa en general és tractar de millorar la

circumstància del pacient, tractar que el pacient es trobi millor i pateixi menys. Amb l'homeopatia nosaltres considerem que el nostre abordatge és molt més ampli, molt més exhaustiu. La medicina convencional acota els problemes, els posa en capces i els separa. En canvi l'homeopatia és una medicina global que tracta al pacient en conjunt. Tot està relacionat, els teus problemes emocionals, la teva situació anímica, influeix en el teu estat del teu ronyó i a l'inrevés. Tot això nosaltres ho veiem des d'una globalitat, per tant, nosaltres tractem al pacient en la totalitat dels seus símptomes i tot allò és el que ens ajuda a trobar el medicament adequat i que aquest pacient, a través de la seva força vital, abordi el problema que té múltiples facetes.

Parlaves ara d'Hahnemann, que és qui va establir els principis de l'homeopatia l'any 1786. M'agradaria que m'expliquessis quina diferencia hi ha entre aquesta homeopatia que planteja ell i l'homeopatia que vosaltres apliqueu actualment.

En el que és la metodologia, en res. Hahnemann va ser un visionari que va veure que hi havia uns principis bàsics, que són el principi de similitud i dinamització que són els principis bàsics de l'homeopatia, i a través d'aquí es tractava a agafar la totalitat dels símptomes dels pacients i a partir d'això trobar un medicament que respongués a aquesta totalitat de símptomes.

En què ha millorat això? Doncs molt fàcil, en tota la capacitat que tenim ara amb els programes informàtics i amb molts més medicaments que tenim al nostre abast. Hahnemann es movia amb un nombre de medicaments limitats i ara n'hi ha moltíssims més. Hahnemann també va posar al nostre abast la manera d'entendre els medicaments per ser resolutiu davant del pacient. És a dir, una persona sana pren el medicament i allò li provoca uns símptomes, aquests es llisten i això et dóna la capacitat d'aquell medicament per tractar la patologia. Ara nosaltres tenim al nostre abast milers de medicaments més que els que tenia Hahnemann en el seu moment, perquè han passat més de 200 anys i s'han anat desenvolupant proves de molts més medicaments.

També ha avançat molt la sistematització de l'homeopatia. Han aparegut nous homeòpates que han tractat de sistematitzar tots els medicaments del regne vegetal, animal i mineral per poder-los aplicar als pacients. Una altra cosa molt important és l'ús del repertori homeopatia, que és una eina per agrupar tots els símptomes i que ens permeti a nosaltres diferenciar els diferents símptomes d'un pacient. Clar, si una persona llista 14 símptomes i els has de contractar amb 300 o 3.000 medicaments és un procés que requereix molt temps. En canvi, si això t'ho fa un programa informàtic, et fa la feina molt més ràpida.

Has parlat dels principis i un d'ells és el de les dosis infinitesimals, que ha generat certa polèmica entre la comunitat científica. Segons Hahnemann, com més diluïda estigui una substància, major és el seu efecte. En canvi, els científics diuen que, segons la ciència actual, és errònia i, fins i tot, molts medicaments homeopàtics estan tan diluïts que és impossible que mantinguin cap partícula de la substància dissolta.

Primer de tot, el concepte de dosis infinitesimals és un concepte erroni, perquè no existeixen. Les dosis infinitesimals és un concepte de l'edat antiga perquè no hi ha una dosi infinita, és literatura. Les dilucions el que demostren és que com més dilueixes una cosa més es potencien un cert nombre de símptomes i com menys diluïda està uns altres. És a dir, com menys diluïda està una substància més es tracten uns símptomes més físics i aguts, en canvi, com més diluïda està més es tracten uns símptomes més subtils i mentals.

Llavors, la dilució no és una qüestió que arriba un punt que llavors, a partir del nombre d'Avogadro, no hi ha res. No és cert això. No hi ha res mesurable segons un determinat tipus de mesura, que és la cromatografia líquida d'alta pressió (HPLC). Aquesta cromatografia arriba fins a un punt de mesura, però no vol dir que no hi hagi res perquè, si ho mires pel microscopi, descobreixes que hi ha una sèrie de substàncies de nano-compostos i que existeixen molt més enllà del nombre d'Avogadro. La ciència demostra que amb les dilucions a partir de la 1.000 i la 10.000 hi ha nano-compostos que tenen efectes menys físics i més subtils.

Hi ha una recercadora d'Anglaterra que es diu Iris Dehl que té diversos treballs publicats amb això que demostren que no és cert que no hi ha res a partir del nombre d'Avogadro. A més, els efectes que té es mesuren a escala d'impedàncies i camps magnètics, no si hi ha substància o no. En aquest sentit, també hi ha una sèrie de treballs realitzats a l'institut Pasteur per Luc Montagner sobre les dilucions homeopàtiques molt altes, que demostra que hi ha substàncies i que canvien els camps magnètics. Hi ha també un altre investigador a Itàlia que es diu Benveniste que també té publicacions al respecte. En resum, les dilucions més altes al nombre d'Avogadro també tenen substància i uns efectes que es comproven tant en persones, adultes i nens, animals i cèl·lules, on no pot haver-hi efecte placebo.

Justament ara parlaves de l'efecte placebo, que és el que alguns científics atribueixen a l'efecte de l'homeopatia sobre les persones. Llavors, tu creus que no existeix efecte placebo en l'homeopatia?

Absolutament sí. Existeix l'efecte placebo en l'homeopatia igual que existeix amb els antidepressius i qualsevol intervenció mèdica sobre un pacient. Qualsevol fet que un metge o professional de la salut li digui a un pacient que alguna cosa li anirà bé, això

ja té un efecte placebo. O sigui, l'efecte terapèutic de la recomanació d'un medicament a una persona, sigui el medicament que sigui, té un efecte més enllà del que tu puguis demostrar del fàrmac en qüestió. Per això, els estudis d'investigació de doble cec és fan precisament per això, per minimitzar l'efecte placebo. Per exemple, amb els estudis que hi han d'ansiolítics l'efecte placebo constatat que han de superar està al voltant del 30% o 40% a vegades. És a dir, si a un pacient li dius que un medicament el tranquil·litzarà, si en comptes de donar-li el medicament li dones unes gotes d'aigua, es tranquil·litzarà.

Llavors l'efecte placebo està a tot arreu, igual que l'efecte nocebo. L'efecte nocebo és el contrari i, per exemple, hi ha gent que li donen efectes secundaris només d'anomenar-li els efectes secundaris que li pot produir un medicament. Això també existeix en molts fàrmacs.

Abans paraves dels diferents estudis que demostren l'efecte de l'homeopatia forà de l'efecte placebo. En aquest sentit, fa uns dies vaig parlar amb Xavier Bonfill, que és director de Cochrane a l'hospital de Sant Pau, i ell em comentava que cap dels estudis que ells han realitzat sobre l'homeopatia cap d'ells ha demostrat resultats suficientment significatius per demostrar el seu l'efecte.

Doncs, jo li recomanaria a Xavier Bonfill que es documenti millor. Perquè en la revisió Cochrane estan demostrats els efectes de l'homeopatia més enllà del placebo. Hi ha un famós estudi del govern Australià que va agafar i va revisar tot això i, quan va veure que l'homeopatia tenia eficàcia, no van treure l'estudi. És a dir, van agafar i van eliminar tots els estudis que demostraven la seva eficàcia i, tot seguit, van publicar un estudi que deia que l'homeopatia no funcionava. A partir d'aquest fet, se'ls va exigir que publiquessin tots els estudis i van elaborar un segon informe on es demostrava l'efecte de l'homeopatia en diversos camps.

També és veritat que tu no pots posar a un medicament amb les regles d'un altre medicament. És a dir, és com si juguem un partit de futbol i a mi em prohibeixen centrar còrnors quan és la meva especialitat. L'evidència científica dels estudis convencionals, no és la mateixa que s'ha d'utilitzar amb els medicaments homeopàtics, perquè els homeopàtics no serveixen pel mateix. Tu no pots fer un medicament homeopàtic per a trenta persones, perquè, per molt que les trenta persones pateixin depressió, tu no li pots donar el mateix medicament. Totes elles tenen unes característiques diferents i a cadascuna se li resoldrà la depressió amb un medicament diferent. Això, els metges convencionals no ho entenen perquè ells pensen que les malalties són totes iguals per a tothom. En canvi, l'homeopatia no tracta la malaltia en qüestió, et tracta a tu, perquè la gràcia de l'homeopatia és la individualització dels tractaments. Aquest fet és molt complicat d'entendre pels nostres col·legues de la medicina convencional.

Una de les altres persones amb les quals he parlat és José Miguel Mulet, el coneixes?

No el conec personalment, però sé que ha fet uns llibres bastant tendenciosos i em sembla que el pobret ja té prou feina amb ell mateix.

M'agradaria comentar-te una sèrie de coses que em va comentar i saber la teva opinió. Per exemple, ell em va parlar del procés de “sucussió”, que consisteix en el procés de dinamització del medicament homeopàtic. Ell em va comentar que en aquest sentit diu que el mateix Hahnemann no tenia clar quantes vegades s'havia de sacsejar la dissolució, ja que en les seves obres parla de dos a dotze vegades, menys en la sisena edició de la seva obra Organon, que passa a cent, cosa que segueixen fent homeòpates al Brasil i Mèxic, mentre a França només són deu cops. Altres escoles homeopàtiques com la de Korsakov donen dos-cents cops. Llavors, el comenta que un procés tan important com la dinamització de la dilució, no entén per què es pren tan a la lleugera.

Això té una resposta molt fàcil, el més important del medicament homeopàtic és que funcioni i perquè funcioni el més important es que respongui a la clínica, que és la totalitat dels símptomes. Si tu tens un medicament que respon a la totalitat dels símptomes, està ben trobat i és el medicament que necessita aquell pacient, funciona el dinamitzis o no. El medicament es pot donar de tres maneres; en sec, que són les boletes sota la llengua, es pot donar en líquid, que tu agafes les boletes, les dissolts i les dinamitzes, i les pots donar en LN, que són unes dilucions molt més altes. Tot això es fa, perquè amb les diferents maneres de donar el medicament homeopàtic tens una eficàcia millor i, sobretot, t'imposes als bloquejos del pacient.

Per exemple, un pacient que està intoxicat perquè pren molts corticoides o perquè pren molts fàrmacs, a vegades el medicament homeopàtic no li funciona al principi. Doncs, com més ajudes tinguis amb el medicament perquè el pugui ajudar millor. Per tant, si tu agafes el medicament homeopàtic, el dilueixes i el dinamitzes, li dones més potència al medicament i llavors pots sobrepassar millor els possibles bloquejos que puguis tenir amb el tractament d'una malaltia concreta.

El més important, però, és trobar la totalitat dels símptomes, trobar el medicament adequat i donar-li al pacient. Amb això ja funciona. Llavors, si el dinamitzes o no és la primera discussió i és un debat que està en molts homeòpates. En aquest sentit, la majoria considerem que dinamitzar-lo, és a dir, agitar la dilució, és millor. Si la mous 12 vegades, 100 o 35, a mi em sembla que això és, relativament, poc rellevant. Nosaltres, per exemple, quan tenim un cas d'un nen que està amb febres molt altes i

ens truca la mare preocupada, nosaltres li diem que agafi el medicament homeopàtic, el dissolgui i que remeni bé amb la cullera. No obstant això, no li dius que remeni tres o quatre vegades, perquè el més important és que el sacsegi. Tots aquests tipus de matisos de discutir si són 100 o 50 a mi em sembla una ximpleria, perquè avui en dia ja s'ha demostrat que l'important és l'agitació. Malgrat això, et torno a repetir, si és el medicament adequat, sense dinamitzar també funciona.

Durant l'entrevista has recalcat diverses vegades el principi d'individualització i que existeixen tantes malalties com malalts. En aquest sentit, existeix un llibre del doctor Victor Javier Sanz i ell diu que: Segons l'homeopatia cada malaltia i símptomes són propis de cada persona. Hi ha tantes malalties com malalts. Com a conseqüència, l'homeopatia impedeix el desenvolupament científic i realitzar assajos clínics, ja que no es poden seleccionar grups homogenis sense trencar aquest principi.

Això no és cert. Quan tu tens una malaltia rara, que necessites buscar medicaments orfes perquè la malaltia és molt poc freqüent, a vegades no tens suficient nombre de pacients per poder fer un estudi, perquè no es comporta igual la malaltia en una persona que en una altra. En aquests casos es fan uns estudis que es diuen "N igual a U", que vol dir que la mostra és un sol pacient, és a dir, la mostra és el pacient i el control també. Això vol dir que tu li dones un medicament al pacient, llavors pares i l'hi dones un altre. És un estudi creuat. La millor resposta davant de diferents medicaments del mateix pacient és el que et dirà quin funciona millor. Aquests estudis existeixen en medicina convencional i, en molts casos, en situacions de malalties poc freqüents.

Nosaltres en homeopatia realitzem els nostres estudis en pacients individuals, però a vegades si volem tractar, per exemple, la depressió, agafem molts pacients amb depressió i els hi fem un estudi homeopàtic. En aquests estudis, tractem un grup de pacients amb diferents medicaments homeopàtics i un altre grup amb antidepressius. Aquest és un estudi totalment vàlid, però has de gastar temps d'estar amb cada pacient per donar-li el medicament homeopàtic que li pertoca. No obstant això, no pots agafar i tractar a tots els pacients amb, per exemple, "Hipericum", perquè potser a un sí que li va bé, però un altre potser necessita "Chamomilla" o "Arnica". És molt important entendre que cada pacient té el seu medicament. En aquests estudis, tu agafes a 35 pacients amb depressió i els hi dones el medicament homeopàtic corresponent. Després, agafes a 35 pacients més i els hi dones antidepressius i llavors compares els resultats. Per tal que tot surti bé, has de fer les coses ben fetes i, sobretot, no li pots demanar a una medicina que funcioni com una altra. Has de demanar-li a l'homeopatia que funcioni com ella mateixa i respectar el seu procés d'estudi.

Una altra de les crítiques que rep l'homeopatia és que, actualment segons la legislació europea, no cal que demostrï la seva efectivitat per tal de ser venuda a les farmàcies. Simplement, cal que demostrï que no és perjudicial per a la salut. Mentrestant, els medicaments convencionals han de gastar un gran nombre de recursos en estudis que demostrin la seva efectivitat.

No només a Europa, sinó a tot el món. O sigui les autoritats sanitàries el que busquen és que el que es posa al mercat no fa mal a la gent, això és el primer de tot. Fixa't que tots els estudis de fàrmacs el primer de tot és la seguretat del producte. Un cop un producte és segur, després es busca la dosi i l'eficàcia, però primer la seguretat. Per exemple, si tu tens un medicament que té uns efectes secundaris, no ho poses al mercat si no té un benefici clar. Per tant, aquest benefici el busques en contra dels efectes secundaris que produeix.

Què passa amb l'homeopatia? Que l'homeopatia tu la pots posar al mercat i no et provocarà cap efecte secundari, perquè si no és el teu medicament, no et farà res, no et farà mal. Per tant, és un medicament que d'entrada és segur, per tant les autoritats sanitàries la posen al mercat perquè saben que no li farà mal a ningú. A partir d'aquí, quina eficàcia li demano? Li demano l'eficàcia que amb la llei a la mà li he de demanar, és a dir, aquell medicament resolt uns problemes concrets d'uns pacients concrets.

Fixa't que el registre de l'homeopatia no és un registre davant d'una malaltia. Un fàrmac convencional tu el registres per a una malaltia i només el pots donar per aquella malaltia. L'homeopatia no, perquè per definició no tracta la malaltia, tracta una persona. Com que tu no pots registrar un medicament per a un senyor en concret, el registres com que és una eina segura. Per tant, la legislació s'ha adaptat al tipus de medicina que és l'homeopatia.

Hi ha una cosa també important, en el registre de productes sanitaris com per exemple les màquines de làser, aquestes no estan registrades per cremar varius o úlceres, el primer que busquen és que no facin mal. En cas que puguin fer mal, cal fer un assaig clínic perquè amb el que ho facis servir no faci mal. L'assaig és per la seguretat, perquè no faci mal, no per a una malaltia determinada. O sigui, aquí l'homeopatia està registrada a l'estil dels productes sanitaris, no a l'estil dels fàrmacs convencionals que tots tenen toxicitat. Per aquest motiu, no es pot comparar.

Ara que parlàvem d'Europa, França és un dels països on més gent i més població accepta l'homeopatia i d'on és una de les grans empreses d'homeopatia, Boiron. Fins aquest mateix any, l'homeopatia formava part de la seguretat Social, però aquest 2021, arran d'un informe d'una comissió

especialitzada que deia que no havia demostrat científicament la seva eficàcia, ha deixat de ser finançada pel govern. Com reps aquesta notícia?

No m'afecta en absolut, això és un tema seu. A veure, les campanyes contra l'homeopatia estan a tot arreu i han estat sempre. Hi ha l'informe Flexner dels Estats Units, del segle passat, i altres campanyes semblants. Tot això és un tema de negoci i a nosaltres no ens afecta en absolut. Primer, l'homeopatia a França és una homeopatia limitada, perquè només fan servir fins a la dilució 30 CH i no fan servir altres dilucions. És a dir, l'homeopatia francesa tampoc és la millor homeopatia del món i ha passat això perquè han decidit que els hi convenia als polítics i als col·legis de metges francesos, això sí, amb molta oposició per part de la gent. En aquest cas, no s'ha tingut en compte a la gent ni els col·legis d'homeòpates. És com si tu i jo ara decidim treure de la legalitat el voltaren perquè provoca hemorràgies digestives, i no els hi diem res ni als que ho comercialitzen ni als traumatòlegs que el fan servir. És absurd i ningú ens ho acceptaria, doncs a França s'ha acceptat que un grup de metges no homeòpates decideixen una cosa sobre l'homeopatia. S'ha acceptat perquè els interessa reduir despesa i és un tema polític, no és un tema que té a veure ni amb la medicina ni amb la ciència.

Totes les coses de les quals tu m'estàs parlant, no hi ha res verdaderament substancial. Per exemple, el senyor Mulet, un biòleg pagat perquè difongui mentides. Vull dir que la inversió de companyies farmacèutiques pagant a catedràtics i metges perquè transmetin falsa informació al gran públic, però després no es valora en assajos clínics de veritat, tot això a nosaltres és un tema que ens ocupa poc. A nosaltres ens importen els nostres pacients. A més, el que nosaltres fem a l'àmbit científic es comunica als nostres estudis als nostres congressos, a les nostres revistes científiques, a les nostres acadèmies... No sortim a la premsa, però tenim els nostres pacients i les nostres clíniques, i així funcionem. En aquest sentit, el que fem des de l'Acadèmia Medico Homeopàtica és mantenir un nivell saludable de formació, d'educació continuada, d'estudis i de recerca per poder seguint ajudant als nostres pacients en la mesura de les nostres possibilitats.

Ara que parlaves de la formació i els estudis d'homeopatia, vaig estar parlant amb l'homeòpata Gonzalo Fernández que va ser director d'un màster en homeopatia a la UB i es va tancar l'any 2016. Aquest no ha estat l'únic màster o formació en homeopatia que s'ha tancat en els últims anys, per exemple, la Universitat de Salamanca o Saragossa també han tancat màsters semblants. Com reps tu que en els últims anys tantes formacions en homeopatia s'hagin eliminat?

Et contesto el mateix que t'he contestat amb la pregunta anterior. Les campanyes contra l'homeopatia existeixen des de sempre. Des que Hahnemann va documentar els principis de l'homeopatia que ha tingut detractors i que, normalment, responen a interessos personals i de la indústria. Per tant, no em sorprèn. Quan la Universitat de Barcelona va decidir això, ho va fer sense escoltar als qui afectava. He parlat amb el Gonzalo d'aquesta situació i és bastant trista i poc elegant. El rector, quan va decidir que volia tancar el màster, s'hauria d'haver reunit amb els responsables i informar-los, però, en canvi, els responsables del màster es van assabentar per la premsa. No els hi van donar ni la possibilitat d'explicar-se.

En canvi, al mateix temps, feien un acord de molts milions d'euros amb la Xina per potenciar els estudis de medicina tradicional xinesa a la universitat. Per què? Perquè hi ha calés darrere. Perquè el govern xinès els hi posava uns calés per tal de fomentar la medicina tradicional xinesa. A veure, una mica de serietat. Vull dir que té tanta evidència una com l'altra. Malgrat això, està tan tancat només el que diuen uns senyors val i el que diuen uns altres, no.

L'efectivitat de l'homeopatia està demostrada i cada any hi ha una gran quantitat de pacients de tot el món que són beneficiats. Per exemple, a l'Índia l'homeopatia és una carrera individualitzada de quatre anys on hi ha molts metges i pacients beneficiats. En fi, l'evidència existeix i tot això respon a aquestes campanyes de desprestigi. A nosaltres ens preocupa relativament, perquè hauríem d'estar contestant a ximpleries diàriament. Per exemple, a l'última junta que vam fer a l'acadèmia vam decidir que no gastaríem ni un minut en perdre temps amb aquests comentaris i que treballarem per seguir tenint una acadèmia per formar bé als homeòpates.

Un altre tema que em va comentar el Gonzalo Fernández és que ell ha notat la caiguda de pacients en els últims anys. En aquest sentit, segons dades del CIS del 2019, les vendes d'homeopatia han caigut un 30% en els últims cinc anys. Tu també has notat aquesta caiguda de pacients?

No, jo no crec que hagin caigut les vendes d'homeopatia. Una cosa són les vendes de laboratoris homeopàtics, però això no és la venda d'homeopatia.

Llavors tu no has notat una caiguda en les vendes en els últims anys?

En absolut. A l'inrevés, hem notat un increment. La majoria de metges que tenen les seves consultes homeopàtiques funcionant adequadament no tenen problemes. Sí que és veritat que molts metges que tenien consultes híbrides, és a dir, que venien homeopatia i medicina convencional, sí que s'han vist afectats per aquestes campanyes. Molts pacients que venien recomanats per altres, ara ja no venen tant.

Malgrat això, els números sempre són enganyosos. Primer de tot perquè hi ha molts productes que se'ls anomena homeopatia, però no ho són. Aquests productes sí que potser es venen menys, però no l'homeopatia. Hi ha moltes farmàcies que venen i fabriquen homeopatia fora dels laboratoris i continuen venent productes homeopàtics sense cap problema.

Per últim, m'agradaria parlar amb tu una mica la situació amb la Covid, ja que vaig llegir que governs com Cuba o l'Índia proposaven productes homeopàtics per millorar les defenses davant del virus. No sé si tu has tingut experiència amb algun producte homeopàtic que vagi bé contra la Covid.

Amb COVID hi ha diferents estudis publicats de pacients tractats amb homeopatia i són estudis publicats a diversos països. Per exemple, n'hi ha un desenvolupat per un metge sud-africà que ha tractat uns 800 pacients del virus amb resultats bastant bon. Hi ha un altre exemple d'un grup de metges a l'Índia que ha tractat pacients de Covid també amb resultats positius. També hi ha un grup de l'ECH, el European Committee of Homeopathy, que està recollint una sèrie de casos de Covid tractats amb homeopatia amb bons resultats.

No obstant això, tot s'ha de mirar amb el context de què és la Covid avui en dia, és a dir, una malaltia tipus grip que té una mortalitat del 5%, per tant, no és tant greu. És una malaltia que està sent molt prevalent i és molt contagiosa, i que mostra casos molt greus entre la gent gran. En aquest sentit, tota la gent que no tingui aquests casos, és a dir, que no sigui d'edat avançada o tingui alguna patologia associada, li anirà bé qualsevol medicament. Per tant, l'experiència amb la Covid és bona amb molts tractaments, però amb l'homeopatia també hi ha bons resultats publicats.

Nosaltres durant la pandèmia hem tractat pocs casos amb COVID. A la meva consulta hem tractat uns 15 o 16 pacients amb el virus dels quals només 4 o 5 havien estat ingressats, però cap d'ells havia anat a l'UCI. Per tant, cap d'ells presentava un cas greu o de risc, però això és el més habitual amb la Covid. L'homeopatia, en aquests casos, ha provocat que es trobessin millor més ràpidament, tenir menys patologies associades, és a dir, reduir els problemes locals del virus.

- 7.7 Transcripció Entrevista Cristian Martínez :

Recordes com vas conèixer l'homeopatia?

Com a pacient, farà uns quinze anys més o menys que em vaig començar a tractar amb homeopatia.

Qui te la va recomanar i com la vas descobrir?

Jo fa molts anys que estic al sector farmacèutic i jo ja coneixia aquest producte perquè els meus clients ho dispensaven. En un moment donat vaig provar un parell de productes com el Sedatif PC, que és per l'estrès i l'ansietat, i l'Oscillococtium, que és per la prevenció i el tractament d'estats gripals.

Si una persona que no conegués l'homeopatia et preguntés què és, com li explicaries?

Al final és una terapèutica més que tenim dins de la medicina tradicional o convencional. És un medicament que pots prendre amb una garantia pràcticament total de seguretat; sense cap mena de contraindicacions, no interactua amb altres medicaments, es pot donar a tota la família... És a dir, és un medicament amb una garantia pràcticament total.

Actualment treballes per a Boiron, una de les grans empreses d'homeopatia a Europa. M'agradaria que m'expliquessis quin és el teu rol dins de l'empresa.

Jo a Boiron porto set anys treballant. Els primers cinc anys vaig estar de delegat comercial a diferents zones i aquests últims anys, a part de gestionar farmàcies i portar una zona, també porto un grup de cinc delegats a escala nacional. És a dir, també faig de coordinador a part de delegat comercial.

Abans has dit que l'homeopatia és una terapèutica més que tenim dins de la medicina convencional. Què creus que tenen els medicaments homeopàtics que no proporcionen els medicaments convencionals?

Que no tenen efectes secundaris i que no interactua amb altres medicaments, sobretot amb pacients amb patologies greus o gent gran que pren molts medicaments de manera diària. Es tracta d'una alternativa, un complement, que podem donar sense cap efecte secundari. A més, gran part dels medicaments no es poden donar a nens

petits o embarassades, en canvi, l'homeopatia sí. El gran avantatge és que és un medicament que es pot utilitzar amb tota la família.

En aquestes últimes setmanes que estat parlant amb diverses persones i, per exemple, en el que és l'ús de l'homeopatia he trobat una certa dissonància. Per exemple, he parlat amb una farmacèutica que m'ha dit que ella creu que l'homeopatia va molt bé per a malalties lleus i, en canvi, també he trobat homeòpates que m'han dit que va bé per a qualsevol malaltia.

Estàs parlant de casos completament diferents. Quan vas al farmacèutic, normalment vas amb un problema agut abans d'anar al metge. Per tant, aquests medicaments tracten temes respiratoris i d'al·lèrgies, estres, ansietat...

En canvi, si tractem amb metges especialitzats en homeopatia, tenen aquests coneixements on poden tractar al pacient d'una manera molt més global i, d'aquesta manera, poden tractar o complementar patologies més complexes.

També he trobat persones molt crítiques amb l'homeopatia. Per exemple, he parlat amb l'investigador José Miguel Mulet, que ha fet un llibre en contra de diferents medicines alternatives, i ell definia l'homeopatia com el sucre més car del món.

Sí, és una manera d'atacar a l'homeopatia. Ja et dic, és una terapèutica que fa més de cent anys al mercat i si no funciona, els pacients no anirien al metge ni a la farmàcia a buscar-lo.

També et diré que aquesta controvèrsia, amb el senyor Mulet i alguns més, només succeeix a Espanya. O sigui, en l'àmbit europeu no hi ha cap mena de controvèrsia ni aquest atac tan ferotge per part dels detractors. Per tant, també hauríem de buscar quin objectiu tenen aquests metges i alguns farmacèutics per posar-se en contra d'aquesta terapèutica. Al final, estem dins de la indústria i es podria sospitar que hi ha interessos amagats amb aquests atacs tan gratuïts contra l'homeopatia. Ja et dic, l'homeopatia està legislada com a medicaments, és a dir, el procés de fabricació és igual que qualsevol altre medicament. A més, a una gran part dels països europeus, aquests medicaments són finançats per la Seguretat Social i el nombre de pacients que utilitzen l'homeopatia és molt alt.

Nosaltres l'aval científic el tenim i, al cap i a la fi, la demostració que un producte funciona és el mateix pacient. Una terapèutica amb més de cent anys es cauria sola si no funcionés.

José Miguel Mulet ell em va dir que: “Si tu agafes qualsevol catàleg de qualsevol empresa que vengui homeopatia, veuràs que cada vegada venen més probiòtics, suplementes de vitamines, fitoteràpia... És a dir, estan intentant expandir el catàleg perquè s’han adonat que només amb l’homeopatia el negoci no funciona.”

Aquest és un altre argument que utilitzen contra nosaltres. Nosaltres el 90% dels productes que tenim són homeopàtics, però, com qualsevol altra empresa, el que vol és guanyar diners i facturar, i si tenim la possibilitat d’entrar a altres mercats com, complements alimentaris, evidentment que ho farem. Això no vol dir que reneguem del que som, és a dir, un laboratori homeopàtic. En aquest cas, estem parlant de facturació i estratègies comercials, que no té res a veure amb l’argument que t’ha donat.

Això és molt fàcil de demostrar. Aquí a Espanya no es poden portar més medicaments homeopàtics pel tema legislatiu, encara que estem buscant la manera de portar-los, però, mentrestant, per desenvolupar el nostre negoci a l’àmbit nacional, hem d’entrar a mercats importants amb gran volum. En aquest cas, nosaltres hem apostat per complements alimentaris. Últimament hem tret dos productes nous que són el “Magnesium Duo” i el “Magnesium Noche” que, sobretot en el cas del “Magnesium Noche” que és un inductor per dormir, entrem en un mercat de 45 milions d’euros a l’àmbit nacional. Són mercats on una empresa com Boiron ha d’intentar tenir una part.

Ara també hem tret una línia d’altres productes amb l’objectiu d’entrar a altres mercats molt potents amb gran facturació a escala nacional. Com a laboratori líder a l’àmbit homeopàtic, estem obligats a anar a buscar aquests mercats. Al final això és una estratègia comercial i no té res a veure amb si l’homeopatia funciona o no.

Afirmes que l’homeopatia té un aval científic, però, en canvi, he trobat persones com el director de centre Cochrane Iberoamericà, Jordi Bonfill, que afirmen que han fet moltes revisions d’experiments amb homeopatia aplicada a diverses malalties i els resultats no han estat prou significatius per demostrar la seva efectivitat. A més, ells consideren que aquest lleu efecte de l’homeopatia es deu a l’efecte placebo.

Jo aquí et derivaria a PubMed que és una web científica on pots trobar més de 500 articles amb evidències sobre l’homeopatia. Aquest és un discurs que no s’acabaria mai amb els detractors i que podria durar hores, i no arribaríem a res. Ja et dic, jo et derivaria a PubMed on podries informar-te d’articles sobre l’homeopatia.

He estat buscant informació de Boiron i una notícia que s'ha repetit molt és que l'any 2016 es va fer bastant famosa una frase d'una de les responsables de l'empresa. Ella va reconèixer que es desconeix com actua aquesta medicina. A més, en aquest sentit, he trobat que l'Institut d'Investigació d'Homeopatia que diu que, encara que actualment s'estan explorant diverses teories, no saben com funcionen els medicaments homeopàtics.

Fins i tot de l'aspirina tampoc se sap realment com és el seu mètode de funcionament. Hi ha molts medicaments que funcionen i l'únic aval és que funcionen. Pel que fa al que has comentat de la directora general a l'àmbit europeu, l'entrevista es va treure una mica de context i aquesta frase es va fer bastant famosa. Si analitzem tota l'entrevista, aquest comentari no es referia al fet que no sabem com funciona l'homeopatia, sinó que en molts medicaments, tan homeopàtics com no, és molt complicat conèixer el seu mecanisme d'acció a l'organisme. Pots trobar que a la farmacopea això passa amb molts medicaments, no només amb els nostres.

M'agradaria parlar d'uns dels productes estrella de Boiron, l'Oscilloccinum. Aquest producte homeopàtic està elaborat amb fetge i cor d'ànec i es comercialitza com a alleujant de símptomes gripals. He trobat diverses polèmiques sobre aquest medicament. Un d'ell és que, com l'homeopatia es basa en el principi que el semblant cura el semblant, molts metges comenten que si menges un fetge o un cor d'ànec no et produeix els símptomes d'una grip. En aquest sentit ells consideren que aquest producte trenca amb el principi de similitud.

Aquest és el medicament on tenim més evidències científiques. Si l'argument és que si et menges un fetge d'ànec i no està infectat amb el virus de la grip, evidentment no et posaràs malalt. No obstant això, si menges qualsevol part d'un animal que està infectat amb el virus de la grip o qualsevol altre virus, evidentment, acabaràs intoxicat.

Això és un no acabar, perquè els detractors tenen mil i un arguments per intentar desmuntar que és una terapèutica més dins de la sanitat espanyola. Ja et dic que és una guerra que no s'acabarà mai.

Has comentat que a Espanya rebeu molts atacs contra l'homeopatia, però en el cas de l'Oscilloccinum he trobat que la Universitat de Mont-real va fer un

estudi i van concloure que en aquest producte només hi havia sucre, més concretament sacarosa i lactosa.

Tots els grànuls el que tenen és un 85% de sacarosa i un 15% de lactosa, això és l'excipient. Dins de l'excipient està el principi actiu que, ja et dic jo que existeix. Hauria d'analitzar l'estudi que tu m'estàs comentant i saber exactament com l'han fet. L'homeopatia està legislada com qualsevol altre medicament i tenim els seguiments oportuns dins de la indústria i, evidentment, si no portés principi actiu, no es podria registrar com a medicament. Això si, l'excipient és sacarosa i lactosa dins els grànuls.

Un altre medicament del qual també has parlat abans és el Sedatif PC. En aquest sentit, vaig parlar amb el periodista Luis Alfonso Gámez i ell em va comentar que en una xerrada ell es va prendre una caixa sencera d'aquest producte, i no li va passar res.

Això és el famós “suicidio homeopatico”, que es reuneix gent a una plaça a prendre tots una caixa de Sedatif i no quedaven anestesiats ni moria ningú. El principi de l'homeopatia no és la quantitat sinó la periodicitat, això desmunta que si et prens una caixa de Sedatif no t'adorms. No té cap sentit, és un altre atac gratuït, però ja et dic a França és el medicament número dos en vendes. A França som el líder com a laboratori en OTC, no en homeopatia, és a dir, per davant de tots els monstres de la indústria. En el sentit de la pregunta, aquests atacs són molt visuals i fan molt de mal, però no tenen cap base.

Ara que parlaves de França, va saltar far poc la notícia que ara l'any 2021 el país deixarà de finançar l'homeopatia com a part de la Seguretat Social. Aquesta decisió es va desenvolupar després que una comissió especialitzada que va determinar que no s'havia demostrat científicament l'eficàcia suficient per justificar el seu finançament. Com ha afectat aquesta notícia a Borion i com ho interpretes tu?

Ara mateix estem en el procés del desfinançament total, encara que ara es parla d'una part. Evidentment, si es porta a terme i no serà finançada per la Seguretat Social a França, suposo que afectarà d'una manera important al negoci perquè haurem de reconduir sobretot el tema dels preus. Malgrat això, la venda serà la mateixa perquè, igual que aquí a l'àmbit nacional, hi ha molts productes que s'han desfinançat. No obstant això, no significa que perdin la credibilitat com a medicament. No deixa de ser una estratègia que tenen cada estat dins de la seva pròpia sanitat. Per exemple, aquí fa poc també van desfinançar molts productes.

Això passa dins de la indústria, però una vegada més els detractors aprofiten això per dir que és aigua amb sucre i que no funciona. Però ja et dic, això és una estratègia nacional d'un país dins de la seva sanitat.

També he trobat que l'any 2019 una farmàcia es va fer bastant coneguda a Madrid perquè es negava a vendre homeopatia i, a més, repartia informació a tots els clients parlant sobre per què l'homeopatia no funciona. No se si coneixes de primera mà cap cas semblant i què et semblen aquesta mena d'accions?

Aquí a Catalunya no ha passat i la farmàcia en qüestió, de la qual no recordo el nom, estava dins d'aquest grup de detractors que estan en grups de WhatsApp de farmacèutics en contra de l'homeopatia. Aquesta mena d'accions em sembla una irresponsabilitat per la seva part i de molt poca professionalitat, perquè el pacient té el dret de decidir amb quina terapèutica es vol tractar i el farmacèutic ha d'estar a la disposició del pacient.

L'homeopatia és un medicament que està legislat a escala nacional i europea, i no li pots negar a un pacient que vingui a buscar aquest medicament. Em sembla una publicitat negativa i preparada en contra de l'homeopatia.

Ara que parlaves de la legislació, un altre dels comentaris que m'he trobat és que, a tota la Unió Europea, per comercialitzar l'homeopatia només has de demostrar que no és dolenta per la salut.

Això jo crec que també és una altra publicitat en contra de l'homeopatia, perquè si tu presentes un medicament al mercat i només demostres que no és tòxic o no és negatiu per a la salut de les persones a l'àmbit legislatiu, a sanitat no te l'utilitzarien com a medicament. Cal demostrar que hi ha principi actiu i un mínim d'aval científic per poder registrar un producte amb un 4% de l'IVA, en aquest cas. Si no fos així, ho pots registrar com a complement amb el 10% i, en aquest cas, no has de posar la indicació terapèutica del producte sinó simplement la formulació.

Ara m'agradaria parlar de Boiron perquè he trobat dades econòmiques de l'empresa i he vist que a la primera meitat del 2020 Boiron va comunicar una pèrdua d'ingressos nets del 148%. Heu notat vosaltres aquesta baixada d'ingressos?

En el nostre cas es va haver de fer un ERE a finals del 2019 i començaments del 2020, però per sort aquest any el tema econòmic anual l'hem salvat gràcies a

l'Oscillocochium. Hem duplicat, pràcticament hem triplicat les vendes i hem acabat amb un balanç positiu. En aquest sentit, feia quatre anys que estàvem amb baixades de facturació, per això, una de les estratègies per recuperar mercat és treure altres productes en mercats molt potents de facturació.

Aquesta baixada econòmica hi ha homeòpates que també l'han notat i alguns d'ells l'atribueixen a una campanya que va realitzar el govern espanyol l'any 2018 anomenada "ConPruebas", que es dedicava a perseguir les medicines alternatives sense evidència científica. Doncs ells atribueixen la baixada del negoci a aquest atac del govern contra l'homeopatia.

Una baixada del negoci es pot atribuir a molts factors. Aquesta campanya del govern contra les pseudociències, que va atacar també a altres medicines alternatives a part de l'homeopatia, és evident que ha fet mal. Qualsevol publicitat negativa afecta a un negoci, però ja et dic que hi ha altres factors que poden intervenir en una baixada de facturació d'una companyia.

Quins altres factors creus que poden ser aquests?

Estem parlant de competència, altres mercats, farmàcies que integren altres terapèutiques, altres laboratoris, estratègies comercials... Qualsevol competidor pot aprofitar una mala publicitat o el que sigui per robar-te el lloc.

En el cas de farmàcies, heu notat alguna baixada en la quantitat de productes que demanen? Perquè segons les dades del CIS del 2019, les vendes d'homeopatia en els últims cinc anys han caigut un 30%. Fins i tot, he parlat amb alguns farmacèutics i em comentaven que cada vegada venen menys productes homeopàtics.

En el cas dels productes unitaris, que és el tub simple, sí que hi ha hagut una davallada a escala nacional a causa dels prescriptors. En aquest cas ens està costant bastant que hi hagi més prescripcions, per tant, en el cas dels unitaris podríem dir que la davallada ha estat important. En el tema d'especialitats, que és una venda de recomanació per part del farmacèutic i sense prescripció, la baixada dels últims anys ha estat molt moderada i la d'aquest últim any ha estat positiva. Jo diferenciaria aquests dos mercats dins de l'homeopatia; l'unitari, que ve per prescripció, i l'especialitat, que es poden recomanar des del taulell i on no hem notat una caiguda molt important de les vendes.

Abans em comentaves que les critiques a l'homeopatia només es produeixen a Espanya, ja que a altres països està més acceptada. Per què creus que això és així?

Aquí també entrariem en un altre debat important. A Espanya a molts nivells estem a la cua d'Europa i aquest és un cas molt clar. Un país que està en contra d'una terapèutica quan tota la resta d'Europa, y parlem de països punters com França, Alemanya i Anglaterra, i la tenen més que integrada dins del seu sistema sanitari. Fins i tot Portugal, que el tenim aquí al costat. En canvi, a Espanya a vegades sembla que siguem un país de pandereta. No té cap sentit anar contra corrent de països punters a l'àmbit econòmic, social i sanitari, i que ens superen bastant. Llavors, estar en contra de l'homeopatia no té cap sentit, però aquí hi ha moltes coses que no tenen de sentit.

Ara amb la crisi de la Covid-19 he trobat notícies de governs com Cuba o l'Índia que proposaven productes homeopàtics per millorar les defenses davant del virus. A més, un homeòpata em va reconèixer que està receptant diversos productes homeopàtics pel tractament del virus. No sé si des de Boiron esteu estudiant l'efecte de l'homeopatia sobre el virus de la Covid o coneixeu algun producte homeopàtic que pugui anar bé?

Res. No tenim cap medicament homeopàtic que pugui combatre la Covid. Nosaltres tenim medicaments que ajuden a infeccions respiratòries de les vies altes com l'Oscillococium i que, evidentment, si tens una patologia com la Covid et pot ajudar. Però en cap cas nosaltres hem tret ni hem divulgat que cap medicament nostre sigui eficient per combatre aquest virus. Mai. Això és una informació que nosaltres no hem donat i el que facin alguns metges homeòpates nosaltres no ho podem controlar, però institucionalment mai se'ns acudiria dir que un medicament nostre va bé per la Covid.

La Covid és una infecció que afecta les vies respiratòries altes i nosaltres tenim medicaments que poden ajudar, però com a complement a un tractament que et puguin donar a l'hospital.

Per últim, m'agradaria comentar una notícia que he trobat que diu que Boiron s'ha aliat amb el laboratori EMAC per experimentar amb el cànnabis d'ús medicinal.

Sí. No tinc informació d'això, perquè ens acaben de passar aquesta informació fa poc i la poca informació que tinc no la puc compartir. Està en fase inicial i és un projecte molt important i no puc donar més informació que aquesta.